

FESTSKRIFT

UDGIVET AF

KØBENHAVNS UNIVERSITET

I ANLEDNING AF

UNIVERSITETETS AARSFEST

NOVEMBER 1913

H. MUNCH-PETERSEN

RETSPLEJE OG KULTUR

UNIVERSITETET I REKTORATSAARET

1912—1913

KØBENHAVN

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIEET (J. H. SCHULTZ A/S)

1913

H. MUNCH-PETERSEN

RETSPLEJE

OG

KULTUR

KØBENHAVN

TRYKT I UNIVERSITETSBOGTRYKKERIET (J. H. SCHULTZ A/S)

1913

INDLEDNING.

At Retten i et vist Land og til en vis Tid paa det nøjeste hænger sammen med den almindelige herskende Kulturtilstand, vil næppe nogen for Alvor bestride. Kun en meget overfladisk Betragtning vilde i Retten alene se en rent formel Indretning uden Forbindelse med de reale Kulturfaktorer, og det viser sig da ogsaa altid, at hvis en Lov kommer i Strid med Samfundets almindelige Kultur og Moral, vil den, allerede mens den endnu staar med udvortes Gyldighed, mangle al indre Kraft og i Længden overhovedet ikke lade sig opretholde.

Anderledes stiller Sagen sig vistnok efter de flestes Mening med Hensyn til Retsplejen, de Regler, der skal følges ved Domstolene, naar nogen her tiltales til Straf eller søges for et borgerligt Retskrav. Denne „Procesordning“ anses af mange for en ren Mekanik, der alene bestemmes af teknisk-juridiske Hensyn, uden at almenmenneskelige Synspunkter derved kan spille nogen Rolle. Men en nærmere Betragtning vil vise, hvor stærkt i Virkeligheden ogsaa Retsplejens Ordning beror paa almindelige politiske, sociale og økonomiske Kulturstrømninger. Kun saaledes kan det forklares, at de allerfleste indgribende Procesreformer gennemføres trods Modstand fra Juristernes store Flertal, som er imod dem ikke blot ifølge den almindelige Konservatisme, der saa let kommer til at præge den bestaaende Lovs Haandhævere, men ogsaa paa Grund af de Ulemper og Forstyrrelser, som Indførelsen af helt nye Procesindretninger forvolder i den Ordning, man nu engang har vænnet sig til og indrettet sig efter. Det nytter imidlertid ikke Juri-

sterne at stampe imod Brodden, de almindelige Kulturmagter er dem for stærke.

Men om end saaledes Grundlaget for Retsplejen altid maa søges i den almindelige Kulturtilstand, er det dog klart, at den nærmere Udformning af Procesordningen paa dette Grundlag maa overlades til de sagkyndige, til Juristerne, idet det bliver deres Opgave at finde en Ordning, der paa een Gang stemmer med Tidens Krav og samtidig er saa teknisk fuldkommen som muligt. Resultatet fremkommer da gennem et Sammenspil mellem det almindelige kulturelle og det særlige tekniske Element, og det er dette Sammenspil, som det har præget Retsplejens Udvikling, jeg i det følgende skal gøre til Genstand for nærmere Undersøgelse. For at finde en Begrænsning vil jeg dog indskrænke mig til den Tid, der ligger vor egen nærmest og som derfor har mest umiddelbar Interesse for denne, det Hundrebaar, som er forløbet, siden den franske Revolution paa Retsplejens som paa saa mange andre Omraader omkalfatrede de hidtil bestaaende Forestillinger. De Tanker, som i det følgende fremsættes, har jeg tildels allerede tidligere lejlighedsvis været inde paa¹⁾, og de har selvfølgelig ogsaa af andre Forfattere fra forskellig Side fundet deres Belysning²⁾, men først dette Festskrift har givet mig Lejlighed til at tage Problemet op til mere almindelig Drøftelse. At jeg særlig knytter mine Udviklinger til vor egen „Lov om Rettens Pleje“ af 1909 (som ganske vist endnu ikke er traadt i Kraft), vil vistnok findes naturligt.

1) Navnlig i et Foredrag om »Procesret og Menneskeret«, der findes aftrykt i »Tilskueren« for 1899, S. 933—952. Jfr. ogsaa mine Skrifter om Retsreformen med Hensyn til vor Strafferetspleje (1902) og den nye Retspleje (1908).

2) Jfr. saaledes særlig for Civilprocessens Vedkommende et Foredrag af den østrigske Civilproces' geniale Skaber, *Franz Klein*: Zeit- und Geistesströmungen im Prozesse (1902). Endvidere *Felix Vierhaus*: »Über die sozialen und wirtschaftlichen Aufgaben der Zivilprozessgesetzgebung (1903), *Richard Schmidt*: Prozessrecht und Staatsrecht (1904) og: Der Prozess und die staatsbürgerlichen Rechte (1910).

I.

OFFENTLIGHED.

Som en af de vigtigste Grundsætninger for Nutidens Retspleje træffer vi Kravet om dennes Offentlighed, saaledes som det ogsaa er opstillet i vor Grundlov. Her vil ingen være i Tvivl om, at der ikke er Tale om et Synspunkt, der er særligt for Retsplejen, men tværtimod om en Betragtning, der mere og mere har gennemtrængt hele det moderne Statsliv. De Hovedhensyn, der har ført til at opstille Offentlighedskravet, nemlig Trangen til at øve en vis Kontrol med de offentlige Myndigheders Virksomhed og en dermed sammenhængende Erkendelse af, at de kun paa den Maade kan opnaa den fornødne Tillid hos Folket, passer da ogsaa fuldt ud paa Domstolene. Ja, da disse maaske i endnu højere Grad end andre Myndigheder trænger til Befolkningens Tillid som Grundlag for deres Virken, vejer dette Hensyn her særlig stærkt.

Men her melder der sig da straks det Spørgsmaal: Hvor vidt lader Offentligheden sig forene med den særlige Funktion, som Domstolene er bestemte til at tjene? Kommer den maaske ikke undertiden saaledes i Strid med Hensynet til denne Funktion, at den maa ophæves eller væsentlig begrænses?

Med Hensyn til selve Hovedforhandlingen, der danner det umiddelbare Grundlag for Dommens Afsigelse, gør der sig nu sikkert ingen almindelige Betæneligheder fra Retsplejens Synspunkt gældende. I Principet har en saadan Offentlighed for Domsforhandlingen da ogsaa hos

os lige fra de ældste Tider været anerkendt, om end den ganske vist paa Grund af den skriftlige Karakter, som vor Procesmaade efterhaanden antog, tabte omtrent hele sin praktiske Betydning. Naar der undtagelsesvis her gøres Brud paa denne Grundsætning, skyldes dette sædvanlig andre Grunde end Hensynet til selve Retsplejen, enten visse Almenhensyn eller Hensyn til Parterne selv. Dette gælder saaledes, naar f. Eks. vor Retsplejelovs § 30 giver Retten Beføjelse til at bestemme, at Forhandlingen skal foregaa for lukkede Døre, naar „Hensyn til Sædeligheden“ kræver det, og ligeledes i borgelige Sager, naar offentlig Forhandling vilde „tilføje nogen en uforuden Krænkelser“, eller i Straffesager, naar „Statens Forhold til fremmede Magter“ kræver det; derimod tager ganske vist Hensynet til „Orden og Ro i Retslokalet“, som her ogsaa anføres, direkte Sigte paa selve Retsforhandlingens ordentlige Gang.

Den egentlige Kamp om Offentlighedsprincippet indenfor Retsplejen staar derimod i Nutiden paa to Punkter: dels angaaende det, der følger efter Hovedforhandlingen, Dommernes Afstemning om Resultatet, dels angaaende den Undersøgelse ved Retten, der i Straffesager plejer at gaa forud for Domsforhandlingen.

Hvad nu Domsvoteringen angaar, viser det sig, at man i nogle Lande, saaledes i England og i Norge ved Højesteret, ikke har fundet nogen Betænkelighed ved at udstrække Offentligheden hertil. Hos os har man gjort et beskedent Forsøg i denne Retning, nemlig ved Loven af 8. Marts 1856, der stiller Højesteret Valget mellem skriftlig Meddelelse af Grundene til dens Domme og offentlig Stemmegivning. Man har imidlertid stadig holdt sig til det første Alternativ, at give skriftlige Præmisser, og ikke i noget Tilfælde gjort Brug af Adgangen til at lade selve Voteringen foregaa offentlig. Og ved Retsplejeloven udelukkes dette vistnok helt.

Det lader sig dog sikkert ikke nægte, at i Nutiden taler overvejende Grunde for den offentlige Votering. Det stemmer med de Principer, man paa mange andre Omraader har fulgt,

at lade Enkeltmands Ansvar træde i Stedet for Kollegiets Ansvarsløshed. En Frygt for, at Dommerne ved denne Offentlighed skulde kunne lade sig forlede til ved deres Afgørelser at tage andre Hensyn end til deres egen Overbevisning om Sandhed og Ret, vilde være en ubegrundet Mistænkeliggørelse af vor Dommerstand. Fra selve Retsplejens Standpunkt anføres ganske vist Hensynet til, at Afgørelserne fremtræder med større Vægt og Autoritet, naar de staar som Udtryk for det Standpunkt, hele Retten som saadan og ikke blot et vist Flertal af de Medlemmer, der har deltaget i Afgørelsen, har indtaget. Men denne Betragtning af Retten som et abstrakt Begreb uafhængigt af dens enkelte Medlemmer, berør dog i Virkeligheden, som *N. F. S. Grundtvig* i denne Forbindelse har udtalt, paa „en Illusion, der ikke med Rette hører hjemme noget Sted uden paa Teatret“, og som i vor kritiske Tid næppe lader sig opretholde. Fra et praktisk Synspunkt vil Forsøget paa at fastholde denne Illusion endogsaa let kunne virke skadeligt. Man vil derved kunne komme til at tillægge en Dom en større Vægt for fremtidige Afgørelser, end der virkelig tilkommer den, idet man gaar ud fra, at den har været enstemmig, mens den maaske kun er gaaet igennem med en kneben Majoritet, saaledes at altsaa Afgørelsen let i en anden Sag vilde kunne falde anderledes ud. Og Dommens Præmisses, der fremtræder som den samlede Rets, mens de maaske i Virkeligheden skyldes et Kompromis mellem ganske modstridende Enkeltopfattelser, vil derved ofte — som et særlig slaaende Eksempel herpaa kan nævnes den i sin Tid saa omtalte Pastor Ifversenske Sag — blive saa konstruerede og uklare, at man knap kan se, hvad Retten har ment i den foreliggende Sag, endsige i Afgørelsen finde nogensomhelst paa-lidelig Vejledning for Fremtiden.

Vender vi os derefter til den Forundersøgelse ved Retten, der plejer at finde Sted i Straffesager, maa det indrømmes, at her snarere visse Hensyn til selve Retsplejen kan motivere en Begrænsning af den almindelige Regel om Offentligheden. I Modstanden mod ogsaa her at give Offent-

ligheden Adgang skjuler der sig dog meget af den gammel-dags bureaukratiske Tankegang, der betragter de Samfunds-funktioner, Embedsmændene udfører, som en Slags Privat-anliggender, der ikke kommer Almenheden ved. Til en gennemført inkvisitorisk Straffepoces som vor endnu gældende passer unægtelig Offentlighedsprincippet heller ikke, idet et af dennes Hovedmidler netop bestaar i, at Under-søgelsesdommeren spiller fordækt overfor den sigtede. Men den Udelukkelse af Offentligheden, som Inkvisitionsprocessen medfører, rammes af alle de samme Indvendinger, som i Nutiden kan rejses mod hele denne Form for Strafferets-pleje; dette Spørgsmaal vil jeg senere komme tilbage til.

Under en iøvrigt efter moderne Grundsætninger ordnet Strafferetspleje lader der sig ingen almindelig Grund anføre for at udelukke Offentligheden, og den Kontrol, der gennem den offentlige Adgang til at overvære Retsforhandlingen skal skabes, er netop af særlig Betydning under Forundersøgelsen i Sagen, der jo danner Grundlaget for hele dens senere Behandling. Det er heller ikke rigtigt, som det ofte anføres, at en saadan Offentlighed i Almindelighed vil være skadelig for Undersøgelsens Gang. Tværtimod vil netop Almenhedens Adgang ofte kunne virke gavnlig paa den sigtedes eller Vidnernes Forklaringer, idet det jo altid bliver farligere for dem at lyve, naar de kan risikere, at der blandt de tilstedeværende er Folk, som straks kan gøre Indvendinger, end naar de befinder sig alene med Personer, som de véd ikke har Midlerne til at kontrollere dem paa rede Haand. Man har heller ikke faa Eksempler paa, at man ved saaledes at interessere Offentligheden for Straffesagens Oplysning har faaet Bevisdata frem, som Politiet ikke paa egen Haand vilde have kunnet tilvejebringe. Forsøger man omvendt at holde Offentligheden ude, vil dette i vor Tid sjældent helt lykkes, noget vil der sædvanlig alligevel sive ud, som en fantasi-fuld Presse da efter Evne vil besmykke. Men denne „falske Offentlighed“ vil let kunne gøre Fortræd, ja man har endogsaa Eksempler paa, at Politiet selv ved saadanne Meddelelser i Aviserne er blevet bragt paa Vildspor.

Imidlertid lader det sig dog ikke bestride, at under særlige Omstændigheder kan en vis Udelukkelse af Offentligheden, i hvert Fald for en begrænset Tid, være paakrævet, for at den strafferetlige Undersøgelse kan naa sit Øjemed, f. Eks. naar der antages at være en Medskyldig, som det gælder om foreløbig at holde i Ukendskab til den Mistanke, der næres mod ham. Naar saadanne „særegne Omstændigheder giver Grund til at antage, at Retsmødets Offentlighed vil være til Hinder for Sagens Oplysning“, aabner da ogsaa vor Retsplejelov, ligesom de fleste fremmede Straffeprocessordninger, Adgang for Retten til at beslutte Sagens Forhandling for lukkede Døre. For at der imidlertid ikke derved skal lides for stor Skade for den sigtede Part, opretholdes alligevel den saakaldte „Partsoffentlighed“, hvorefter han selv har Ret til at være til Stede i Retsmødet og at blive bekendt med alt, hvad der foretages imod ham, se vor Retsplejlovs § 804. Kun ganske undtagelsesvis, hvor der foreligger en særlig begrundet Frygt for, at han „vil modvirke Undersøgelsen ved at paavirke Medsigtede eller Vidner til at afgive urigtig Forklaring, ved at fjerne Gerningens Spor eller paa anden lignende Maade“, kan han midlertidig udelukkes. —

Selv om der tilstedes Offentligheden Adgang til et Retsmøde, siger det sig selv, at Retten dog maa kunne nægte denne Adgang f. Eks. til berusede Personer og i det hele, som Rpl. i § 33 udtrykkelig bestemmer, til „enhver, der fremstiller sig i en saadan Tilstand, at hans Nærværelse vilde stride mod Rettens Værdighed eller god Orden“. Endvidere vil sikkert alle finde det naturligt at nægte ganske unge Mennesker Adgang, og det maa ligeledes betegnes som et lykkeligt Greb, naar f. Eks. vor Retsplejelov har bestemt sig til at udelukke Personer, der er Retten bekendte som Forbrydere, idet man kun derved kan forhindre, hvad der ingenlunde er ukendt i Udlandet, at Tilhørrummet fyldes af tvivlsomme Individuer, der benytter Forhandlingen som en Slags Skole i Forbrydervirksomhed.

Visse Vanskeligheder fremkalder Spørgsmaalet om Pressens Adgang til at overvære og publicere Retsfor-

handlingerne. Det er vel selvfølgelig, at hvor Offentligheden i det hele holdes ude, maa ogsaa i Almindelighed Pressen være udelukket. Men ellers synes selve Offentligheden naturlig at føre Adgang til Offentliggørelse med sig. Det vil jo altid kun være et ret begrænset Antal, der kan faa Adgang til selve Retslokalet, og det er da netop gennem Pressen som Offentlighedens Repræsentant, at Kendskabet til, hvad der foregaar for Retten, bringes ud til videre Kredse. Saaledes er det ikke mindst gennem Avislæsning, at f. Eks. i England det store Publikum har faaet den Interesse for alt, hvad der vedrører Retsplejen, som faktisk udmærker enhver brav Englænder og forøvrigt Englænderinderne med. At denne Udbredelse gennem Pressen kan have sine Farer, kan heller ikke i Almindelighed være nok til at begrænse den. Sand Pressefrihed vil jo sige, at man ikke paalægger denne Ytringsform større Indskrænkninger end alle andre Former for menneskelig Meddelelse, de Misbrug, som deraf maatte kunne opstaa, vil man i Almindelighed ikke kunne fjerne uden væsentlig at hæmme Pressen i den betydningsfulde Funktion, den udøver i Nutidens Samfundsliv. Skal der da gøres nogen Indskrænkning i denne Frihed, maa der i det mindste kunne paavises ganske klare og bestemte Grunde derfor.

Saadanne Grunde vil undertiden kunne findes i Hensynet til Parterne, som efter Sagens Beskaffenhed vil kunne lide altfor meget ved dens offentlige Omtale i Aviserne. Dette Hensyn har f. Eks. bestemt vor Retsplejelov til i dens § 446, jfr. § 458, at give Retten Adgang til efter en Parts Ønske at forbyde offentlig Gengivelse af Forhandlingen i Ægteskabssager og Umyndiggørelsessager. Naar man har haft Lejlighed til at se den lidet tiltalende Snagen i det intimeste Privatliv, som den ubegrænsede Offentlighed i Skilsmissesager i England har givet Anledning til, kan man kun sympatisere med en saadan Begrænsning, som man da ogsaa i England er betænkt paa at foretage.

Et Spørgsmaal bliver det imidlertid videre, om ikke ogsaa Hensynet til Retsplejen selv, til Sagens rette

Oplysning og Paakendelse, kan medføre visse Indskrænkninger i Pressens Adgang til at gengive og kommentere Retsforhandlingerne. En saadan Mulighed kan næppe helt udelukkes, men vor Retsplejelov er dog efter den Skikkelse, den i denne Retning særlig fik under Behandlingen i Lands-tinget, gaaet videre end vistnok nogen anden Lovgivning i Verden og sikkert altfor vidt. Dette gælder saaledes, naar den i § 807 bestemmer, at offentlig Gengivelse af Forhandlinger i Retsmøder under den strafferetlige Forundersøgelse ikke maa finde Sted, med mindre Retten af særlige Grunde har givet Samtykke dertil. Paa Grund af den overordentlige Betydning, der som ovenfor berørt maa tillægges den ubegrænsede Offentlighed ikke mindst netop under Forundersøgelsen, burde den sikkert være gjort til den almindelige Regel, som kun under ganske særlige Omstændigheder skulde kunne fraviges. Sandsynligvis vil dog den offentlige Mening vide at lægge et saadant Pres paa Domstolene i denne Retning, at faktisk Undtagelsen vil blive Regel. Selv med Hensyn til Hovedforhandlingen i Straffesager hjemler Rpl. § 833, jfr. § 900, Domstolene Adgang til at forbyde offentlig Gengivelse, saa snart denne „vil kunne have skadelig Indflydelse paa Sagens Oplysning eller Paadømmelse“; disse Udtryk er saa vide, at de vilde kunne føre til i Praksis saa godt som helt at udelukke Pressens Om- tale af verserende Straffesager.

Hertil kommer endnu § 994, der rent ud sætter en Re- kord ved at foreskrive Straf (af Bøder eller simpelt Fængsel) for enhver, „som i Tale eller Skrift, beregnet paa at virke i en videre Kreds, giver vildledende Meddelelser om en Straffesag, der endnu ikke er endelig afgjort eller bortfaldet, eller som paa nævnte Maade gør en saadan Sag til Genstand for Drøftelse, naar denne efter sin Karakter er egnet til at vanskeliggøre Sagens Oplysning eller til at lægge Hindringer i Vejen for en uhildet Afgørelse af den“.

Tanken med denne Bestemmelse har vel navnlig været at forhindre en utilladelig Paavirkning af Dommerne, som

kunde tænkes at ske selv overfor juridiske Fagdommere, men som naturligvis bliver særlig farlig, naar den retter sig mod Lægdommere, der ikke saaledes har Dommervirk-somhed til deres Kald. Ogsaa i England rammes visse i den Retning gaaende Handlinger som „contempt of court“. Men man gaar dog ikke der nær saa vidt som vor Lovbestemmelse, der ikke engang klart kræver Forsæt til at begaa noget utilladeligt som Betingelse for at anvende Straffen og saaledes vil lade Pressen befinde sig i den største Usikkerhed med Hensyn til, hvad der er lovligt.

II.

ANKLAGEPROCES CTR. INKVISITIONSPROCES.

Strafferetsplejen er jo den Del af Processen, som staar det almenmenneskelige nærmest. Det er da at vente, at de almindelige kulturelle Strømninger, som i det hele præger Procesordningen, paa dette Omraade gør sig særlig tydelig gældende. Dette bekræftes ogsaa ved en nærmere Betragtning.

Gaar vi først til Spørgsmaalet om Straffeprocessens Grundform, møder man som bekendt her Hovedmodsatningen mellem den gamle Inkvisitionsproces, som endnu gælder hos os, og den moderne Anklageproces, der for længst er indført i saa godt som alle civiliserede Lande. Efter den første er det Dommeren alene, hvem det paahviler at faa Sagen oplyst. Han er derved særlig henvist til den sigtede selv som det nærmeste Undersøgelsesobjekt, og denne har en ligefrem Retspligt til at forklare sig i Overensstemmelse med Sandheden og altsaa til, hvis han er skyldig, at aflægge uforbeholden Tilstaaelse derom. Efter Anklageprocessen staar den sigtede derimod netop kun som en anklaget, hvis Skyld Statsmagten først har at godtgøre. Der kan i og for sig ikke paahvile ham nogen-
sommelst særlig Pligt, fordi der er kastet Mistanke paa ham. Men for saa vidt han ikke selv ganske frivillig aflægger Tilstaaelse, maa Staten gennem Midler, der ligger udenfor den sigtede, søge Sagen oplyst. Denne Virksomhed til Sagens Oplysning henlægges da sædvanlig til et særligt Organ, den offentlige Anklager, der rejser Anklagen og forfølger Sagen, medens Retspersonen væsentlig kun sidder som den rolig og upartisk prøvende Dommer.

Naar da Valget skal træffes mellem disse to Ordninger, støder man ofte paa den Opfattelse, at dette maa ske efter rent juridiske Hensyn. Det maa være Juristernes Sag at prøve, hvilken Ordning der bedst opfylder Strafferetsplejens Opgave at faa de skyldige fat, og den Ordning maa da ubetinget have Fortrinet. Ud fra en saadan Tankegang hævdes det nu af mange gamle Forhørsdommere — og forøvrigt af adskillige yngre med —, at det inkvisitoriske System har vist sig at være et udmærket Middel til at værne Samfundet mod Forbryderne, idet den dygtige og energiske Forhørsdommer utvivlsomt har faaet mange Forbrydelser oplyst, som ellers vilde være forblevet uopklarede. Hvorfor da opgive det og gaa over til et helt nyt System, hvis Virkninger man i bedste Fald ikke kan beregne, og som let vil kunne befrygtes at komme til at virke altfor slapt i Forbryderbekæmpelsens Tjeneste?

Overfor en saadan Betragtningmaade maa det for det første hævdes, at de „dygtige og energiske“ Forhørsdommere nu engang ikke vokser paa Træerne. (Man bliver her som paa saa mange andre Omraader nødt til at regne med et vist normalt Gennemsnitsmaal. Og der kan da ikke være mindste Tvivl om, at en saadan Forhørsdommer, naar han, som Tilfældet er efter vor nuværende Ordning, ganske er overladt til sig selv, let kommer paa gale Veje. Det kan derved ske, at han gaar glip af Bevismidler, der maaske ellers vilde have ført til Forbryderens Opdagelse. Men det kan ogsaa hænde — og det er unægtelig den farligste Mulighed —, at Dommeren ved at komme ind paa et forkert Spor retter sin Mistanke mod Personer, der i Virkeligheden er ganske uskyldige. Den endelige Domfældelse af en uskyldig, som deraf kan blive Følgen, er det uhyggeligste Resultat, som en Strafferetspleje kan opvise.) Men selv om Dommeren i Tide besinder sig og indser sin Fejltagelse, vil en saadan Straf- forfølgning mod en uskyldig mistænkt ofte have medført overmaade megen Lidelse og Ulykke.

Sagen er den, at den inkvisitoriske Ordning i Virkeligheden stiller Dommeren en ganske overmenneskelig Op-

gave. Han skal paa én Gang være den strenge Anklager, den overbærende Defensor og endelig den fuldstændig upartiske Dommer. Erfaringen viser, hvor let den ene af disse Opgaver tager Luven fra de andre, og hvorledes særlig Anklagerollen bliver den dominerende, idet jo de allerfleste af dem, der stilles for en Straffedommer, faktisk er skyldige, og han derfor let kommer til i enhver sigtet at se en Forbryder, som han da maa føle det som sin Pligt at værne Samfundet imod.

Naar man omvendt bebrejder Anklageprocessen en for stor Slaphed i Forbrydelsens Repression, er denne Bebrejdelse sikkert i Almindelighed uretfærdig. Erfaringen fra de Lande, hvor den akkusatoriske Ordning gælder — og det er som nævnt langt de fleste — synes at vise, at Retssikkerheden her paa ingen Maade staar tilbage for den, der findes hos os. Anklagemyndigheden med Forbrydelsens Forfølgning som sin særlige Opgave viser sig gennemgaaende i Stand til at røgte denne med større Dygtighed og Overblik end de enkelte Forhørsdommere.

Men yderligere er hele Udgangspunktet for Betragtningen, Bedømmelsen af Strafferetsplejens Grundform fra et snævert juridisk Standpunkt, forfejlet. Selv om det nok saa meget lod sig paavise, at Inkvisitionsprocessen rent teknisk set var en fuldkommere Indretning end Anklageprocessen til Forbrydelsens Forfølgning, vilde det ikke nytte noget. Den maatte alligevel staa for Fald, simpelthen af den Grund, at Inkvisitionsprocessen og dens Konsekvenser ikke paa nogen Maade lader sig forene med Tidens Aand. Jeg kan i saa Henseende som en Analogi henvise til Spørgsmaalet om Pryglestraffen, der i sin Tid hos os satte Sindene saa stærkt i Bevægelse. Om denne Strafart end maatte kunne godtgøres at være mere effektiv end de andre, vi kender (hvad der forøvrigt som bekendt er meget langt fra at være Tilfældet¹⁾), maatte den dog fordømmes allerede af den Grund,

¹⁾ De gunstige Erfaringer, som man undertiden paastaar at have gjort i England med Legemsstrafs Anvendelse i enkelte Retninger, har sikkert ikke noget virkeligt paa sig.

at et Land, der er naaet til et vist Kulturtrin, overhovedet ikke kan være bekendt at anvende den. Dette var sikkert ikke mindst Grunden til, at denne Plet paa vor Straffelovgivning saa ganske stille igen har kunnet fjernes faa Aar efter, at den ved en kunstig fremkaldt og af en kraftfuld Personlighed ledet Bevægelse var kommet frem.

Paa lignende Maade forholder det sig med den inkvisitoriske Straffepoces. Den er en Rest af et forlængst overvundet Kulturstadium og kan derfor i vor Tid kun føre en rodløs Gengangertilværelse.

Allerede en historisk Betragtning viser dette. Kravet om Inkvisitionsprocessens Afskaffelse og dens Alløsning af Anklageprocessen er overalt paa Kontinentet blevet rejst i Forbindelse med Bevægelsen for en fri Forfatning. Det opstod med den franske Revolution, der ved Udformningen af sine Institutioner paa dette som paa saa mange andre Omraader tog de engelske Forhold til Forbillede. Fra Frankrig bredte det sig med Frihedsbevægelsen til det øvrige Fastland, idet man overalt som et Værn for Borgerne krævede Indførelsen af en offentlig Retspleje med Jury. Ogsaa i vor Junigrundlov fik disse Krav Plads, dog kun som et Løfte, der „saa snart og saa vidt som muligt“ skulde indfries. At dette endnu to Menneskealdre efter ikke er sket, er et af de mange Vidnesbyrd om den daværende Frihedsbevægelses ikke synderlig dybtgaaende Karakter.

Der behøves imidlertid ikke nogen indgaaende historisk Granskning for at blive klar over Sammenhængen. Et umiddelbart Blik paa de faktisk gældende Forhold, som vi jo hos os har kun altfor nær paa Livet, vil være tilstrækkeligt til at vise, hvorledes en inkvisitorisk Straffepoces umulig lader sig forene med den Beskyttelse for Borgernes Frihed, som man maa kræve i et konstitutionelt Land. Inkvisitionsprocessens Ejendommelighed bestaar netop i, at den gør enhver, der — selv nok saa uskyldig — sigtes for en Forbrydelse, fuldkomment retløs. Alle grundlovsmæssige Garantier for Borgerne bliver da let illusoriske, hvis disse ikke, ogsaa naar de sigtes for en Forbrydelse, har et „Magna

Charta“ til at værne sig. I politisk bevægede Tider kan en saadan Strafforfølgning endogsaa af Regeringen benyttes — og noget saadant er ikke ukendt — til at skille sig af med sine Modstandere ved at kaste en løs Mistanke for et eller andet kriminelt Forhold paa dem. Men ganske bortset derfra medfører den rent inkvisitoriske Ordning Konsekvenser, som et civiliseret Retssamfund umulig kan finde sig i.

Efter denne Ordning bliver jo nemlig Hovedopgaven at fremskaffe den sigtedes Tilstaaelse. Da denne sædvanlig ikke kan ventes godvillig, maa der anvendes forskellige Midler for at faa den frem. I ældre Tid (hos os lige til 1837) anvendte man dertil ligefrem udvortes Tortur. Nu er jo alt saadant selvfølgelig afskaffet. Det er kun gennem „Forhørets Kunst“, at Dommeren skal søge at vindè Sejr over Inkvisiten. Men det skal lige ud siges, at selve dette Forhør og alt, hvad det fører med sig, meget ofte vil have Karakteren af den stærkeste aandelige Tortur mod den sigtede. Forhørsdommeren indtager overfor denne en saa overlegen Stilling, at dens Udnyttelse efter almindelige borgerlige Begreber rolig kan betegnes som Misbrug af Overmagt. Og de Midler, som Dommeren saa let fristes til at benytte og egentlig for med nogenlunde Sikkerhed at kunne naa det Maal, som Inkvisitionsprocessen sætter ham, næsten nødvendig maa betjene sig af, er af den uhyggeligste Art. Det er vel muligt, at disse Midler hos os i de senere Aar, under Tidsaandens og den offentlige Menings Tryk, noget har mildnet sig — hvorved da rigtignok den Styrke i Strafforfølgningen, som det inkvisitoriske System skulde besidde, væsentlig er blevet formindsket. Men efter sin Natur og erfaringsmæssig kræver Systemet for at kunne virke efter sin Bestemmelse ofte Midler som en, omend maaske halvt skjult, Intimideren, („Du slipper ikke løs, før Du tilstaar“), falske Løfter og Lokketoner („naar blot Du tilstaar din Brøde, vil Du slippe langt billigere“) og navnlig en gennemført „Spillen fordækt“, hvorved Forhørsdommeren søger at fange Inkvisiten, der intet aner om, hvilke Oplysninger, Dommeren sidder inde med, eller hvor han vil hen med sine Spørgsmaal, og som derfor

let under et Forhør, der maaske har trukket ud i Timevis, vil kunne blive ganske forvirret — i det hele Midler, som en hæderlig Mand aldrig vilde tænke paa at benytte i sin private Virksomhed, og som derfor tjener til Nedværdigelse af Retsplejen, der kun bør tage rene Midler i sin Tjeneste.

Som Støtte ved dette inkvisitoriske Forhør tjener da særlig Varetægtsfængslet (i den københavnske Kriminalret ofte forbundet med langvarige Ophold under Forhørene i de berygtede „Skabe“), som officielt og i de fleste Tilfælde vel ogsaa bevidst alene anvendes for at forhindre den sigtede i at unddrage sig det mulige Strafansvar eller at modvirke Undersøgelsens Gang, men som Forhørsdommeren paa Grund af den erfaringsmæssige Virkning til at gøre den sigtede mere modtagelig for hans Paavirkning, let vil kunne blive fristet til at forlænge langt ud over, hvad de angivne Hensyn kræver. Er nemlig en Undersøgelsesdommer først begyndt med Anvendelsen af dette Middel, vil han ofte have vanskeligt ved igen at opgive det, idet dette vil betyde det samme som at lade Haabet fare om at opnaa den Tilstaaelse, som han næsten vil kunne være personlig interesseret i at faa, da først denne vil indeholde en Retfærdiggørelse af de Tvangsmidler, han allerede har anvendt. Men en Inkvisit, der sættes i Arrest paa ubestemt Tid og da, afskaaret som han er fra enhver Forbindelse med Omverdenen og uden Mulighed for at hente Hjælp eller Raad noget Sted fra, ganske prisgives den suveræne Forhørsdommers Magtfuldkommenhed — af hans Borgerret eller Menneskeværdighed er der tilvisse ikke meget tilbage!

Det er paa dette afgørende Punkt, at Anklageprocessen betegner det fuldstændige Modstykke til den inkvisitoriske Ordning. Den søger nemlig som allerede ovenfor berørt netop at bevare Folks Ret som Borgere, selv naar de sigtes for en Forbrydelse. Den sigtede har derfor ikke nogen- somhelst Pligt til at medvirke ved den strafferetlige Undersøgelse, der er indledet imod ham, og navnlig ikke til at afgive nogen Forklaring i Sagen. Ganske bortset fra, om der maatte anerkendes en moralsk Forpligtelse til at bekende

sin Skyld (hvad der forøvrigt stærkt kan omtvistes), er det i hvert Fald givet, at enhver Retspligt i saa Henseende maa være udelukket paa Grund af alle de betænkelige Konsekvenser for den sigtedes Stilling, en saadan Pligt som omtalt erfaringsmæssig fører med sig. Det er maaske ikke nødvendigt at gaa saa vidt som den engelske Ordning, hvorefter den sigtede udtrykkelig skal gøres opmærksom paa, at han ikke behøver at sige noget, hvis han ikke ønsker det, og endogsaa advares derimod, da hans Udsagn vil kunne benyttes som Bevis imod ham. Men det maa i hvert Fald klart og utvetydig fremgaa af Dommerens Holdning, at den sigtedes Afgivelse af Forklaring er en ganske frivillig Sag.

Til at lede Sagens Forfølgning oprettes der da sædvanlig en særegen Myndighed, Anklagemagten. Denne har den dobbelte Funktion, paa den ene Side at befri Dommeren for hans for den sigtede saa farlige Anklagerrolle og alene gøre ham til den upartiske Rettens Vogter, og paa den anden Side at forhindre, at Strafferepressionen bliver for slap, derved, at man lader denne nye Myndighed overtage den Aktivitet i Strafforfølgningens Tjeneste, som Førhørsdommeren hidtil har udfoldet.

For at imidlertid den akkusatoriske Ordning fuldt ud skal kunne opfylde sit Formaal, er det nødvendigt, at den gennemtrænger hele Straffesagen lige fra dens første Begyndelse, og at navnlig det grundlæggende Afsnit af denne, der foregaar under Forundersøgelsen for Retten, ordnes efter de samme Grundsætninger. Det er betegnende for den overfladiske Maade, hvorpaa man under Revolutions-tiden og da navnlig ved den Napoleonske Lovgivning, der fulgte paa den, gik til Værks, at man mente at kunne bevare den hemmelige inkvisitoriske Forundersøgelse væsentlig efter gammelt Mønster og nøjes med at lade de moderne Principer finde Anvendelse paa selve Domsforhandlingen, der foregik aabent for hele Offentlighedens Øjne. Herved oversaa man navnlig, at efter den engelske Retspleje, som man havde taget til Forbillede, havde ogsaa Forundersøgelsen

gennem Aarhundreder været ordnet rent akkusatorisk. Denne Skævhed har præget største Delen af Kontinentets Straffeprocorderinger, og først i den nyeste Tid, ved en Lov af 1897, er der i Frankrig gjort visse Skridt til at komme bort derfra.

Selv efter den engelske Ordning er der en Mangel, der vistnok staar i Forbindelse med det Overklassestempel, som indtil den seneste Tid har præget den engelske Lovgivning og Retspleje, den nemlig, at der i altfor ringe Grad har været sørget for den sigtedes Forsvar under den strafferetlige Undersøgelse — denne Mangel er dog i England til en vis Grad blevet afhjulpet ved den Forsvarerrolle, som Dommeren her gennemgaaende har følt sig kaldet til at udføre. Men det er klart, at for at den sigtede med Virkning skal kunne udøve de Partsrettigheder, der tilkommer ham, maa han have juridisk Bistand, og naar han ikke selv har Raad til at lønne en saadan, maa der for det offentliges Regning beskikkes ham en Forsvarer. Til det almindelige politiske Hensyn følger sig da det særlig socialpolitiske, der kræver, at der ydes alle Samfundets Medlemmer, ogsaa dets daarligst stillede, lige Ret. Dette Hensyn gør i det hele Spørgsmaalet om Strafferetsplejens forsvarlige Ordning mere brændende, idet Strafforfølgingen jo i overvejende Grad finder sine Ofre i denne Kreds, og det bidrager særlig til at skærpe Sansen for den grove Uretfærdighed, der begaas, naar det tilstedes dem, der kan betale, at betjene sig af en Forsvarers Bistand, mens en saadan nægtes de ubemidlede. Det tjener da til Ære for fransk Retspleje, at den ogsaa i denne Retning er gaaet i Spidsen, idet der ved den nævnte Lov af 1897 hjemles en almindelig Adgang for den sigtede til at vælge en Forsvarer eller faa en saadan beskikket allerede under den strafferetlige Forundersøgelse.

Ved vor egen Retsplejelov gennemføres de allerfleste af de her skildrede betydningsfulde Fremskridt. Ethvert inkvisitorisk Forhør over den sigtede forbydes strengt, og det gøres for ham til en ganske frivillig Sag, om han vil svare eller ikke. Der lægges overhovedet ingen Vægt paa at faa hans Tilstaaelse, og det siges udtrykkelig (hvad der

vel forøvrigt følger af sig selv), at denne paa ethvert Trin af Sagen kan kaldes tilbage. Den almindelige Offentlighed og særlig den „Partsoffentlighed“, der hersker allerede under Forundersøgelsen, og hvorved der sikres den sigtede Adgang til at blive bekendt med alt, hvad der foretages imod ham, udelukker ogsaa enhver Mulighed for at anstille Inkquisition paa den gamle Vis. Og fremfor alt søges det Værn, der herigennem skal skabes for den sigtede, gjort effektivt ved, at der ikke blot aabnes ham en almindelig Adgang til straks at vælge sig en Forsvarer, som der tillægges vidtgaaende Beføjelser allerede under Forundersøgelsen, men ogsaa i stor Udstrækning beskikkes den ubemidlede en saadan Forsvarer af det offentlige. Særlig vil Reglen om, at der skal beskikkes den sigtede en Forsvarer, saa snart han sættes i Varetægtsfængsel, baade umiddelbart have den største Betydning til at bringe ham ud af den ganske retløse Tilstand, hvori hidtil en Varetægtsarrestant har befundet sig, og indirekte tjene til de blot mistænktes Beskyttelse ved at betage Dommeren enhver Fristelse til at bruge Arrestens Forlængelse i inkvisitorisk Øjemed.

En væsentlig Mangel klæber der dog ved Retsplejeloovens Ordning af Strafferetsplejen: den gennemfører ikke nogen egentlig Anklageproces. For at faa den særlige Anklagemagt, som hertil kræves, bragt til Veje, har man nemlig ment det nødvendigt at gennemføre en fuldstændig Adskillelse af Retspleje og Forvaltning, særlig af Domsmagten og Politimagten, og en saadan Adskillelse — som i og for sig ogsaa Grundloven kræver — er man indtil videre paa Grund af de store Omkostninger, den antages at ville medføre, meget tilbage for. Denne Mangel ved Grundordningen fremkalder unægtelig visse Betænkeligheder.

Som det ovenfor blev bemærket, udfylder den rene Anklageproces en dobbelt Opgave. For det første den at yde den sigtede Beskyttelse hos en upartisk Dommer, der ikke samtidig føler sig som hans Anklager. Men netop til den sigtedes Beskyttelse indeholder Retsplejelooven som nævnt en saadan Række klare og be-

stemte Forskrifter, at det ikke vel er tænkeligt, at Dommeren skulde kunne sidde dem overhørig. Hvilken Betydning f. Eks. en Forsvarers Optræden under Forundersøgelsen kan faa til at beskytte den sigtede, fremgaar af den franske Straffepoces, idet *Garraud* (i hans store Værk om „Instruction criminelle“ III. S. 10) om denne vidner, at den, siden Loven af 1897 indførte en saadan Forsvarer, helt har skiftet Karakter, og det skønt Forundersøgelsen (derimod er Hovedforhandlingen fuldt moderne) i Frankrig har bevaret langt mere af den gamle hemmelige Inkvisitionsproces end efter vor Retsplejelov. Fra Borgerfrihedens Synspunkt, som man fra demokratisk Side altid med Grund har tillagt en særlig Vægt, lader saaledes vor Retsplejereform næppe noget synderligt tilbage at ønske.

Derimod kunde der snarere rejses Tvivl, om den ogsaa i tilstrækkelig Grad fyldestgør det andet Hensyn, som Anklageprocessen skal tjene, nemlig at værne Rets sikkerheden. Mange frygter for, at Strafferepressionen vil blive for svag, naar Dommeren berøves alle sine Magtmidler, uden at der til Gengæld stilles ham en energisk Anklagemagt ved Siden. Det er denne Betragtning, der sædvanlig anføres af vore Straffedommere, naar de ikke mener at kunne slaa sig tiltaals med Retsplejelovens begrænsede Reform, men nu — lidt sent — bekender deres Kærlighed til den oprindelig foreslaaede mere indgribende Retsreform, som langt vilde være at foretrække.

Der maa nu vel i Retfærdighedens Navn gøres opmærksom paa, at ogsaa den saakaldte „store“ Retsreform i den Skikkelse, hvori den i sin Tid i Overensstemmelse med Kommissionens Flertal blev forelagt Rigsdagen, frembød væsentlige Mangler, idet den vel indførte en særlig Anklagemyndighed, men dog næsten helt holdt den ude fra Forundersøgelsen og overlod denne til Dommeren selv, altsaa reelt set en nærmest inkvisitorisk Ordning. Endvidere tænkes der ved Frygten for, at Strafferepressionen ikke skal vise sig tilstrækkelig effektiv, navnlig paa Samfundets Kamp mod de professionelle Forbrydere, idet denne

formentlig vil blive for svag, naar ogsaa de faar en Forsvarer til at bistaa sig overfor Dommeren. Men herved maa erindres, at man netop ved Loven har været betænkt paa at udelukke saadanne Forbrydere fra dette Privilegium, idet § 715 særlig med Hensyn til Adgangen for den sigtede til at faa en Forsvarer beskikket, naar han undergives Varetægtsfængsel, undtager alle dem, som tidligere har været straffede for en i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning. Denne Undtagelse gaar maaske endogsaa lovlig vidt, idet den f. Eks. vil ramme ogsaa dem, der maaske med Aars Mellemrum igen begaar en Lejlighedsforbrydelse. Men selve Grundtanken heri kan man ikke andet end sympatisere med, nemlig at det fremfor alt er de for første Gang sigtede, for hvem Strafforfølgningen vil kunne være skæbnesvanger, og som man derfor ikke kan yde Garantier nok.

Alligevel kan Muligheden for, at den udtalte Frygt vil vise sig begrundet, ikke helt bestrides. Men det er da saa lykkeligt, at Retsplejeloven paa ingen Maade udelukker, men omvendt netop giver adskillige Tilknytningspunkter for en Udvikling i akkusatorisk Retning. Dette Spørgsmaal er dog for teknisk-juridisk til, at jeg her i dets Helhed kan komme ind derpaa. Jeg maa nøjes med nogle enkelte Antydninger.

I København, der jo er et Hovedarnested for Forbrydelser, hvor derfor Spørgsmaalet om deres rette Forfølgning er af særlig stor Betydning, foreligger allerede i Øjeblikket de organisatoriske Forudsætninger for en Anklageproces, idet her Politi- og Anklagemyndigheden er fuldstændig adskilte fra Dømsmagten. Man behøver da blot at forøge og styrke de personlige Kræfter, der staar til Anklagemyndighedens Raadighed, for at opnaa en i alt væsentligt akkusatorisk Ordning. Noget lignende vil gælde paa Frederiksberg og i Aarhus og Odense, hvor der straks ved Retsplejeloven vil blive indført særlige Politimestre, til hvem Anklagevirksomheden vil kunne knyttes. Og selv paa de andre Steder i Landet, hvor foreløbig Foreningen

af Stillingerne som Dommer og Politimester bevares, vil der i Amternes nuværende Paatalemyndighed og i det nye Statspoliti være givet Elementerne, hvoraf en beslægtet Ordning vil kunne bygges op. Har man saaledes først de personlige Kræfter til at varetage Anklagens Opgave, vil der sikkert ingen Vanskeligheder vise sig ved at skaffe dem den fornødne Plads indenfor Straffeprocessen til dens Løsning. Ogsaa her kan henvises til Erfaringerne fra Frankrig, hvor man gennem Praksis betydelig har udvidet Anklagemyndighedens Beføjelser under Forundersøgelsen udover de Grænser, som Loven hjemler.

Der er som bekendt fra flere Sider rejst en stærk Opposition mod Retsplejereformen, som man endogsaa, skønt den hviler paa en allerede af Rigsdagen (ovenikøbet 2 Gange!) vedtagen Lov, dog vil forhindre fra at træde i Kraft, idet den ikke skal være de mange Penge værd, som den vil koste. Denne Kritik skyldes nu utvivlsomt for en stor Del Ukendskab til Lovens virkelige Indhold eller partipolitiske Hensyn. Men selv, hvor der med Rette kan rejses nogen Anke mod den, aabner den, som jeg har antydnet, i sig selv Muligheden for en videre Udvikling til Afhjælpning af Manglerne, for saa vidt Samfundets Trang maatte kræve det. Og glemmes maa det ikke, at den trods alle Mangler betegner det afgørende Skridt fra den nuværende Tilstand, der i sit Grundprincip næsten tør betegnes som middelalderlig, idet den minder om den gamle kanoniske Inkvisitionsproces, — til en til Tidens Krav paa Borgerfrihed og -Sikkerhed svarende Ordning. Ved en gennemført Anklageproces vilde man vel have opnaaet endnu mere, men den vilde unægtelig ogsaa være blevet ikke saa lidt kostbarere. Men som den er, byder Retsplejereformen en Række overordentlig store Fremskridt, som af enhver, der overhovedet har Sans for en Retsplejes Betydning for et Folk, vel maa findes at være Pengene værd, og som i hvert Fald er købt med mindre økonomiske Ofre, end vistnok noget andet Land i Verden har maattet yde for tilsvarende Fremskridt.

III. NÆVNINGER.

Kravet om Medvirkning af Lægdommere, særlig i Form af Nævninger i Strafferetsplejen¹⁾, staar i den nøjeste Forbindelse med de Grundtanker, der i det hele har baaret Nutidens Reformkrav indenfor Retsplejen frem. Det er derfor ikke noget Tilfælde, at vor Grundlov, ligesom flere fremmede Forfatningslove, paa samme Tid stiller Forlangende om Gennemførelse af Offentlighed og Mundtlighed og om Indførelse af Nævninger i Straffesager. Men denne Sammenhæng er i Virkeligheden dybt begrundet i Forholdenes egen Natur. Kun naar der er Lægdommere med, om hvem man jo ikke kan forudsætte, at de vil kunne sætte sig ind i tykke skrevne Akter, har man den praktiske Sikkerhed for en fuldt offentlig og mundtlig Forhandling i Sagen, medens Juristerne uvilkaarlig vil have en Tilbøjelighed til at henholde sig til det skriftlige Grundlag og anse det for overflødig Tidsspilde mundtlig at gentage, hvad der allerede foreligger skrevet. Man har derfor næsten heller ikke i noget Land set denne Overgang fra den gamle til den nye Procesform foregaa uden Jurys Medvirkning.

Men ogsaa den Tanke, der har fundet sit klareste Udtryk i Anklageprocessen, at man ikke tør overlade et Menneskes Skæbne til en enkelt Embædsmands ukontrollerede Virksomhed, fører naturlig til ikke at nøjes med Offentlig-

¹⁾ Den overordentlig omfangsrige Literatur om Nævninger er det ikke muligt her at gaa ind paa, men jeg maa i det væsentlige nøjes med at henvise til et lille Skrift derom fra 1892 af Ernst Møller, hvor der ogsaa findes anført en Del fremmede Værker. — Et rigt Materiale til Belysning af Juryspørgsmaalet findes i det af Mittermaier og Liepmann udgivne Værk: „Schwurgerichte und Schöffengerichte“ (1906—1910).

hedens passive Nærværelse, men at kræve en mere aktiv Medvirkning af Borgerne. En saadan tilstaaer jo den frie Forfatning Folket ved selve den lovgivende Virksomhed. Saa vist som det ikke er Loven paa Papiret, men dens Udførelse i Praksis, det kommer an paa, kan man da ikke fortænke Befolkningen i, at den ogsaa ønsker at have nogen Indflydelse paa denne Anvendelse af Loven, saaledes som det kun kan ske ved at tilstaa den en vis Andel i den dømmende Virksomhed, og dette Ønske vil naturligt særlig stærkt gøre sig gældende, naar det drejer sig om Love som Straffeloven, der griber saa stærkt ind i Menneskers Liv og Velfærd. Først naar der gennem Nævningerne skabes et personligt Organ til Værn for Borgernes Frihed og Sikkerhed, vil Tilliden til Retsplejen ret kunne befæstes. Og gennem den umiddelbare Tilknytning, som derved tilvebringes mellem Folket og dets Retspleje, vil der i Befolkningens store Kredse kunne ventes vakt en Interesse og Forstaaelse for herhen hørende Forhold, som Retsplejen ikke i Længden kan være foruden.

Til disse almindelige, om man vil „politiske“ Betragtninger, der ligger bag ved Nævningeinstitutionen, har der historisk ved de frie Forfatningers Fremkomst sluttet sig et særligt Hensyn, nemlig at beskytte Borgerne mod Regeringsmagtens Overgreb. Man havde jo under Frihedsbevægelsen haft Lejlighed til at se saa mange uhyggelige Eksempler paa, hvorledes Regeringen benyttede Domstolene som et Middel til at gøre politiske Modstandere uskadelige, og man ønskede da at skabe en kraftig Modvægt herimod ved at knytte Folkedommere, der var uafhængige af Regeringen, til Retsplejen. Man fremhævede derfor ogsaa, saaledes som det er sket i vor Grundlov, „politiske Lovovertrædelser“ som Genstand for Nævningebehandling.

Men under et gennemført parlamentarisk Styre træder dette Hensyn i Baggrunden. Under et saadant vil der jo overhovedet ikke kunne tænkes nogen varig Modsætning mellem Regeringen og Folkets Flertal. Navnlig de, der hører til det Flertal, som for Øjeblikket er ved Magten, vil

kun føle ringe Trang til saadanne kontrollerende Indretninger, der snarere for dem vil staa som en Hindring for deres egen frie Magtudfoldelse. Dette er vistnok den dybere Grund til, at „Systemskiftet“ hos os, hvoraf man havde ventet sig saa mange demokratiske Reforme, ogsaa paa dette Punkt har beredt en Skuffelse, idet de tidligere Oppositionspartiernes Interesse for Retsreformen, siden de er kommet til Magten, kendelig er kølnet. Forøvrigt maa det erkendes, at netop i rent politiske Sager vil de Garantier, der gennem Nævnningens Medvirkning skulde ydes den anklagede, ialfald for saa vidt han hører til et af Mindretallene, være ret problematiske, idet en Samling af Lægsmænd gennemgaaende vil være mere tilbøjelig til at lade politiske Hensyn løbe af med sig end de juridiske Fagdommere, som jo i højere Grad har trænet sig i den vanskelige Kunst at trænge personlige Sympatier eller Antipatier tilbage.

I Nutiden trænger derimod ogsaa paa dette Omraade det socialpolitiske Hensyn frem og gør sin Indflydelse gældende. Ligesom Hensynet til de „besiddelsesløse“ Folkeklasser, mod hvem jo Strafforfølgningen i første Række er rettet, i det hele for en væsentlig Del bærer Reformbevægelsen indenfor Strafferetsplejen, fører det ogsaa til at stille Krav om en personlig Repræsentation netop for disse Klasser ved Retsplejens Udøvelse. Og dette Krav er berettiget, fordi der ellers let vil kunne befrygtes en Skævhed i Retsplejen til disse Klassers Skade. Det er vel sandt, at Nutidens sociale Aand ikke har kunnet undgaa at præge ogsaa de fleste af vore Dommere, saa at en egentlig „Klassejustits“ næppe mere er at befrygte. For en Del rekrutteres jo endogsaa Dommerstanden fra Klasser, der ikke med nogen Ret kan betegnes som de „besiddende“. Men alligevel vil Dommerne som Embedsmænd sjældent besidde eller bevare den umiddelbare Føling med Arbejderklassen, og denne vil derfor ofte møde dem med en vis Mistro. Til at fjerne denne vil det være nødvendigt at give denne Klasse en stærk Repræsentation ved den dømmende Myndighed, og dette bliver af særlig Betydning, hvor Talen er

om en strafbar Handling, hvori den tiltalte netop i Anledning af et Arbejdsforhold skulde have gjort sig skyldig, idet her et for overvejende Arbejdsgiverelement i Nævningeretten let vil kunne føre til i høj Grad uretfærdige Resultater. Det er dog et Spørgsmaal, om den ved vor Retsplejelov foreslaaede Sammensætning af det Udvalg, der skal udtage Nævningerne (2 Medlemmer valgte af Statsmyndighederne og 3 af Kommunalbestyrelsen ved Forholdstalsvalg), tilstrækkelig fyldestgør dette socialpolitiske Hensyn.

Men hvorledes staar det da til med Nævningeinstitutionen fra et rent Retsplejestandpunkt? Det maa nu hævdes, at Nævningers Medvirkning ingenlunde for selve Retsplejen er at betegne som et blot Minus. Den volder maaske nok visse Vanskeligheder ved Indpasningen i det processuelle Apparat, men den tilfører samtidig i flere Retninger Retsplejen et absolut Plus.

For at straffe en Person maa jo to Betingelser kræves opfyldt, for det første, at det overhovedet er bevist, at han har gjort sig skyldig i det Forhold, der lægges ham til Last, og dernæst, at dette Forhold ifølge Loven maa anses for kriminelt.

Hvad nu først Beviset for Handlingen angaar, skulde Fagdommerne med deres juridiske Uddannelse og en ofte lang Øvelse og Erfaring synes at være saa egnede til at klare dette Spørgsmaal, som man vel kan forlange, og det kunde da synes ganske overflødigt at give dem nogle ukyndige Lægmænd til Bistand.

Det er selvfølgelig heller ikke Meningen at ville benægte de mange fortrinlige Betingelser, som Juristerne frembyder i saa Henseende. Men der vil dog sikkert kunne vindes ikke lidt ved tillige at faa andre Kræfter med.

For det første er det ingenlunde alene Jura, hvorpaa det kommer an, naar det skal afgøres, om noget kan anses for bevist eller ikke. Der vil hertil ofte tillige kræves et nøje Kendskab til mangfoldige andre af Livets Forhold. For f. Eks. at kunne afgøre, om et Falskneri er begaaet, maa man have Kendskab til Skik og Brug i forskellige For-

retningsforhold. Og hvor det drejer sig om det i Strafferetten saa vigtige Spørgsmaal, hvilke Motiver en Mand kan antages at have forbundet med sin Handling, vil ogsaa Afgørelsen deraf mindre bero paa juridisk Skarpsindighed end paa almindelig Menneskekundskab, d. v. s. Kendskab til alle Slags Folk og ikke blot til de kriminelle Individider, som en Straffedommer særlig kommer i Berøring med, og som derfor let noget ensidig vil præge hans Syn paa Menneskene.

Men der er noget yderligere at bemærke. Hos enhver, der i længere Tid virker i et Kald, udvikler der sig sædvanlig en Rutine, som unægtelig har sine praktiske Fordele, men ogsaa kan rumme visse Farer. Juristerne er i denne Henseende den almindelige psykologiske Lov undergivet, ja, den virker endogsaa sædvanlig særlig stærkt paa dem, fordi det netop hører til deres Kald at anvende almindelige Regler. Folk, der ikke er Jurister, mangler sædvanlig Forstaaelsen af, hvilken overordentlig Betydning denne Regelbundethed har til at fremme Orden og Sikkerhed i Retsudøvelsen. Men ogsaa den kan overdrives, og den trænger særlig indenfor Strafferetten til en væsentlig Begrænsning. Her kan det nemlig aabenbart ikke ubetinget være nok, at der foreligger, hvad man i andre Tilfælde har plejet at tage for tilstrækkeligt Bevis. Selv om det har passet i dem, behøver det dog ikke at være rigtigt i den nu foreliggende Sag, idet der maaske i den gør sig visse individuelle Ejendommeligheder gældende, og det er jo dette bestemte Tilfælde og denne bestemte Persons Skyld, der skal gøres til Genstand for Bedømmelse.

I denne Retning vil da Folk, der møder friske og uhildede af saadanne almindelige Hensyn, kunne danne en gavnlig Modvægt. Det paastaas altsaa ikke, at saadanne Lægdommere i Almindelighed skulde skønne bedre om Beviset end Juristerne, Formodningen maa jo snarere ret stærkt siges at være for det modsatte. Men alligevel vil det ikke kunne nægtes, at disse Lægmand gennem deres praktiske Erfaring fra meget forskellige Kredse og friske Opfattelse af det enkelte Tilfældes Ejendommeligheder re-

præsenterer et Element af væsentlig Betydning ved Bevisbedømmelsen. Naar en saadan Kreds af forstandige og samvittighedsfulde Mænd — ved mange Sager, saaledes f. Eks. angaaende Forbrydelser mod Børn, vilde det forøvrigt ogsaa være af stor Betydning at have Kvinder med, men dette hjemler vor Retsplejelov, saa længe de ikke som i Norge har faaet politisk Valgret, dem ikke Adgang til — ikke føler sig overbevist om den anklagedes Skyld, vil der sædvanlig være en saadan Tvivl om denne, at han bør frifindes. Det hedder jo med et gammelt Ord, at hellere maa ti skyldige gaa fri, end een uskyldig straffes. Selv om nu nogen maatte finde, at dette fra et Samfundssikrings-Standpunkt er at gaa vel vidt, vil sikkert alle være enige om, at i Tvivlstilfælde maa hellere en skyldig gaa fri end en uskyldig straffes.

Men nu den juridiske Bedømmelse af Handlingens kriminelle Karakter — skulde Juristerne maaske heller ikke paa egen Haand kunne besørge den? Eller skal de maaske ogsaa til Lovens rette Fortolkning trænge til Assistance af Skrædere, Skomagere eller hvilke andre i øvrigt udmærkede Samfundsborgere der maatte komme til at beklæde det ophøjede Nævningehverv?

Den Kritik, der klinger gennem disse Spørgsmaal, har unægtelig noget bestikkende ved sig. Men den beror dog i Virkeligheden paa en skæv og ensidig Opfattelse af Begrebet Lovfortolkning. Man gaar ud fra, at Lovens Ord altid er saa klare og præcise, at kun een Forstaaelse og Anvendelse er mulig, og at denne da udfindes ved en Slags juridisk Mekanik, som alene de, der er indviede i denne sorte Kunst, kan mestre.

Men Forholdet er i Virkeligheden et ganske andet. Loven — og ikke mindst vor gældende Straffelov — fastsætter for en stor Del kun Rammer, der i det enkelte Tilfælde kan udfyldes paa forskellig Maade, uden at man med Sikkerhed kan stemple den ene som rigtigere og mere stemmende med Loven end den anden. Naar saaledes Loven taler om Uagtsomhed eller om Tyveri, Bedrageri eller Dokumentfalsk, er der Mulighed for at opfatte disse Begreber

paa en mere formelt juridisk eller paa en mere jævnt folkelig Maade. Ogsaa her har da vel de almindelige Hensyn, som Jura'en repræsenterer, deres store Betydning, navnlig ved at fastsætte de Grænser, udover hvilke man i intet Tilfælde bør udstrække det strafbares Omraade. Men Juristerne vil let kunne komme til at se vel overlegent juridisk paa et Forhold, saa at de stempler det som kriminelt, skønt det maaske efter jævn menneskelig Opfattelse ikke vilde være det. Forholdene vil maaske endogsaa kunne skifte i de forskellige Befolkningskredse, saa at f. Eks. en Handling, der i en Kreds vilde blive betragtet som „utugtig“, i en anden slet ikke vilde blive opfattet paa denne Maade. For at straffe kræves der jo ellers som ufravigelig Betingelse Tilregnelighed, men under saadanne Omstændigheder vilde det da kunne ske, at man straffede nogen for en Handling, hvis strafbare Karakter slet ikke havde været ham bevidst. Mod noget saadant vil da Medvirkning af Lægmænd yde en ejendommelig Garanti, idet de vil finde en tiltalt, naar de fra deres jævne Standpunkt ikke kan indse, at han har begaaet noget kriminelt.

Med denne Stilling som selvstændige Repræsentanter for det umiddelbart menneskelige Element i Strafferetsplejen er imidlertid Nævningernes Rolle ikke udtømt. De har yderligere Betydning — og deri ligger vistnok til syvende og sidst deres Hovedbetydning — ved den indirekte Indflydelse, de ved deres Deltagelse i Retsplejen erfaringsmæssig øver paa de juridiske Dommere og disses Behandling af Sagen. Overfor en Forsamling af Lægmænd nytter nu engang ikke Juristerier. Det vilde saaledes være ganske haabløst overfor dem at fortabe sig i Finesser som Modsætningen mellem simpelt og grovt Tyveri og de forskellige Underafdelinger af det sidste. Men man maa fra alle Sider bestræbe sig for at faa de almenmenneskelige Synspunkter draget frem og at tage saa jævnt naturlig paa Sagerne som muligt. Den Menneskelighedens Aand, som Nævningers Medvirkning saaledes formaar at brede over hele Straffesagen, og som f. Eks. enhver, der har haft Lejlighed

til at overvære en norsk Jurysag, vil have faaet et stærkt Indtryk af — det er ikke mindst i den, at Nævningeinstitutionen søger sin store, folkelige og kulturelle Betydning.

At de Synspunkter, der ligger bag ved Nævningeinstitutionen, repræsenterer noget af Værdi ogsaa for selve Retsplejen, lader sig derefter sikkert ikke bestride. Men selvfølgelig maa ogsaa her Tankerne have en nærmere Udformning og Afpasning fra teknisk-processuelt Synspunkt. Det er jo, som flere Gange i det foregaaende antydet, ikke Meningen, at Nævningerne skulde fortrænge de juridiske Fagdommere. De skal kun i enkelte Retninger supplere dem, og det bliver da en Hovedopgave at tilvejebringe en saa nøje Samvirken og indre organisk Forbindelse mellem det juridiske og folkelige Element i Retten, som det er muligt. Navnlig kræver Nævningernes Virksomhed i flere Henseender en vis Regulering, for at ikke visse Farer ved deres Medvirkning skal komme til at opveje de Goder, den tilfører Retsplejen.

Paa Grund af de ganske vist ikke helt ringe tekniske Vanskeligheder, der heraf kan opstaa, er der adskillige, som vel i Principet anerkender Lægdommernes store Betydning for Retsplejen (det er da ogsaa en Tanke, som i Nutiden vinder stadig videre frem), men som dog mistvivler om, at deres Medvirkning bør ske i Form af egentlige „Nævninger“, der til en vis Grad selvstændig afgør enkelte Dele af Straffesagen. De foretrækker derfor de saakaldte „Meddomsmænd“ (paa tysk „Schöffen“), der deltager i hele Sagens Behandling, men sammen med de juridiske Dommere.

Herved er dog at bemærke, at de juridiske Vanskeligheder, særlig ved den rette Fordeling af Kompetencen mellem Fagdommerne og Folkedommerne, mere tildækkes end virkelig forsvinder ved denne Ordning. I Virkeligheden vil de ogsaa ofte komme frem under Raadslagningen mellem Dommerkollegiets forskellige Medlemmer, og det vil da være en tvivlsom Fordel at lade disse vanskelige Spørgsmaal forstikke sig i Voteringskamrets Mørke i Stedet

for at bringe dem aabent frem under Offentlighedens Kontrol. Særlige Vanskeligheder opstaar, hvis man — som man f. Eks. i Tyskland har tænkt sig det med Hensyn til de „store“ Schöffengerichte, der skulde træde i Stedet for de hidtilværende Schwurgerichte — vil lade flere Jurister (som maaske ikke kan blive enige) sidde i Retten sammen med Lægmændene.

Hovedindvendingen mod Meddomsmands-Ordningen er dog, at der ikke ved den tillægges Folkedommerne den selvstændige Betydning, som Tanken kræver. Sidder de nemlig i Kollegium sammen med Jurister, vil disse ikke undlade at gøre deres formelle Overlegenhed og større Routine gældende og Lægmændene saaledes ofte blive ude af Stand til at hævde en selvstændig Opfattelse. I hvert Fald vil der let i Befolkningen være en Frygt i den Retning, som vil svække den Tillid til Retsplejen, Institutionen skulde fremkalde.

Men bliver end saaledes Meddommernes Nytte sædvanlig mindre end Nævningernes, kan deres Betydning dog ikke underkendes. Navnlig maa heller ikke her glemmes den indirekte Virkning, Lægdommernes Deltagelse vil kunne have til at bestemme den juridiske Dommers Overbevisning og derigennem den Afgørelse, der formelt maaske alene fremtræder som hans. I Straffesager, der ikke anses for betydelige nok til at sætte det store Apparat med de 12 Nævninger i Bevægelse, vilde da meget tale for at anvende, sædvanlig 2, Meddomsmænd, og det maa sikkert betegnes som en Mangel ved vor Retsplejelov, at den — i Modsætning til f. Eks. baade den norske og tyske Procesordning — slet intet kender til Meddommere i Straffesager. Dette skyldes vistnok, at man fra konservativ Side overhovedet slet intet vilde vide af Lægdommere, ikke engang i Form af Meddomsmænd, og at man omvendt fra fremskridtsvenlig Side var bange for dem, fordi man frygtede for, at man alene skulde blive spist af med dem og helt blive narret for de egentlige Nævninger, som Grundloven havde stillet i Udsigt.

Derved kom Meddomsmændene ligesom til at sidde mellem to Stole.

Som allerede berørt er det (hvad Folk ikke altid synes at være klare over) kun i de noget større Straffesager, at man mener at turde lægge Beslag paa Borgernes Tid og Kraft til Nævningehvervets Udførelse, og vor Retsplejelov er i saa Henseende gaaet særlig forsigtig — vistnok overdrevent forsigtig — frem. Efter Loven skal nemlig som Nævningesager kun ubetinget behandles egentlige „Misgerningssager“, hvorved forstaas Sager angaaende Forbrydelser, der efter Loven kan medføre Dødsstraf eller livsvarigt Strafarbejde, og Sager, der „rejser sig af politiske Lovovertrædelser“ — et Begreb, der er noget vanskeligt at bestemme. Endvidere skal Nævninger medvirke i andre Sager, naar Strafarbejde maa antages at være forskyldt, men dog kun betingelsesvis, idet baade den sigtede altid kan forlange Sagen paadømt uden Nævninger, og en stor Kreds af tidligere straffede Personer helt er undtaget fra Nævningebehandling. Det vil saaledes i det hele kun blive et lille Mindretal af Straffesager, hvori Nævninger vil finde Anvendelse.

Den nærmere Regulering, der foretages med Hensyn til Nævningernes Medvirkning i den enkelte Sag, viser sig nu for det første deri, at det overhovedet kun er enkelte Spørgsmaal, der forelægges dem til Afgørelse. Efter den Ordning af Forholdet, som vor Retsplejelov i Overensstemmelse med de fleste nyere Straffeprocesslove har truffet, kan disse Spørgsmaal kort sammenfattes derhen, at Nævningerne skal afgøre, hvor vidt den anklagede er skyldig eller ikke, men intet der udover, og saaledes navnlig ikke har noget at gøre med den nærmere Udmaaling og Bestemmelse af Straffen, men dette overlades helt til de juridiske Dommere. Det er nemlig med Hensyn til Hovedspørgsmaalet om den anklagedes Skyld, at Nævningernes Garanti er af særlig Betydning, hvorimod man ved Spørgsmaalet om Strafudmaalingen har anset det Hensyn for det vigtigste at sikre en vis Ensartethed i

Afgørelserne, som kun kan naas ved at henlægge dem til de fast ansatte juridiske Fagdommere.

Paa Nævningernes Afgørelse af Skyldspørgsmaalet tilsikres der ogsaa den juridiske Bestanddel af Retten en vis Indflydelse. Nævningerne skal saaledes fælde deres Kendelse paa Grundlag af Spørgsmaal, der fastsættes af Retten. Gennem disse Spørgsmaal, der skal stilles saaledes, at de kan besvares med „ja“ eller „nej“, giver Retten ligesom et juridisk Skelet for Nævningernes Kendelse, der til en vis Grad begrænser Friheden i deres Skøn.

Endvidere skal Rettens Formand give Nævningerne en vis „Retsbelæring“, idet han, som det hedder i vor Retsplejelov (§ 871), „i Korthed gennemgaar Sagen og dens Bevisligheder og saa vidt fornødent forklarer Spørgsmaalene og de Retssætninger, der skal lægges til Grund for deres Besvarelse“. Gennem denne Retsbelæring, der maa anses for bindende for Nævningerne, vil en Formand med Autoritet i Virkeligheden kunne udøve en ikke ringe Indflydelse paa Nævningernes Afgørelse. At gaa videre endnu og — saaledes som det er blevet forsøgt i en enkelt Kanton i Sveits — give Formanden Adgang til Nævningernes Raadslagningsrum for her at kunne øve personlig Paavirkning, vilde vistnok for stærkt rokke Tilliden til hele Institutionen.

Endelig har den Tanke, at det med Nævningeinstitutionen alene er Meningen at yde den anklagede en Ekstra-Garanti, men ikke at berøve ham den almindelige Beskyttelse, som Domstolene yder ham, ved vor Retsplejelov (der paa dette Punkt nærmest har taget den norske Ordning til Forbillede) faaet et særlig rationelt Udtryk. Af dette Synspunkt følger nemlig, at Nævningernes Kendelse vel maa være bindende, for saa vidt den gaar ud paa at erklære Tiltalte for ikke skyldig; Retten skal da altid straks afsige Frifindelsesdom. Et Forsøg, der i Landstinget blev gjort paa ogsaa at begrænse Nævningernes Kompetence i denne Retning, blev heldigvis afværget, idet det i Sandhed vilde have betegnet et Grundstød for hele Institutionen. Derimod skal Nævningernes Kendelse ikke ubetinget være bindende i det

omvendte Tilfælde, at den gaar ud paa at erklære den tiltalte for skyldig, men denne Afgørelse kan underkendes af Retten, hvor den maatte anse den for urigtig. Retsplejeloven skelner her mellem to Tilfælde: Enten finder Retten Nævningeerklæringen urigtig af Retsgrunde, idet den tiltalte ifølge Loven ikke kan straffes for det i Erklæringen omhandlede Forhold, f. Eks. naar der i denne er erklæret for Dokumentfalsk, hvad der efter Rettens Opfattelse kun er lovlig Brug af Navn; i dette Tilfælde kan Retten straks afsige Frifindelsesdom. Eller ogsaa finder Retten, at Nævningerne har fejlet i deres Bedømmelse af Beviset, idet Sagens Bevisligheder ikke har afgivet tilstrækkeligt Grundlag for at dømme den tiltalte for den paagældende Forbrydelse; Retten kan da beslutte, at en ny Domsforhandling skal foregaa for andre Dommere og andre Nævninger. Indtil Nævningeerklæring under den nye Sag er afgivet, kan Justitsministeren beslutte at frafalde Tiltale. Falder ogsaa den nye Domsforhandling ud til en fældende Nævningeerklæring, kan Retten, naar den igen finder Beviset utilstrækkeligt, afsige Frifindelsesdom.

Den ofte udtalte Frygt for, at Nævningernes Medvirking let vil kunne føre til uretfærdige Domfældelser, synes efter disse forskellige Kauteler ikke at have noget syndeligt paa sig, naar blot de juridiske Dommere vil gøre Brug af de Beføjelser, Loven tillægger dem.

IV.

DOMMEN OG DENS FØLGER.

Hensynet til at værne Borgerne mod Overgreb fra Straffemyndighedens Side kommer ogsaa frem ved selve Dommen.

Det viser sig for det første i den Sætning, der bestemt fastholdes i Strafferetsplejen, at der maa paahvile Anklagemyndigheden den fulde Bevisbyrde for den tiltaltes Skyld. I den borgerlige Retspleje kan der af Hensyn til Modpartens Ret blive Spørgsmaal om at lade en vis Fordeling af Bevispligten finde Sted. Men den Omstændighed, at det offentlige rejser Straffesag mod nogen, kan ikke uden at stille Borgerne for retløst medføre nogen Forpligtelse for ham til at rense sig for Sigtelsen. Man maa derimod fastholde den gamle Sætning: „*in dubio pro reo*“ — enhver rimelig Tvivl bliver til den anklagedes Fordel.

Heraf maa da yderligere følge, at der, naar det ikke lykkes at fremskaffe tilstrækkeligt Bevis mod den anklagede, maa indtræde fuldstændig Frifindelse. Den populære Opfattelse, hvorefter allerede den Omstændighed, at der er vakt nogen Mistanke mod en Person, ofte anses for nok til at stemple ham, kan det ikke gaa an at ophøje til Retsprincip. Hensynet til Borgersikkerheden kræver nemlig, at man ikke paa en blot Mistanke, selv om den maatte have noget objektivt Grundlag, forsyner Borgerne med et anden Klasses Stempel, men at dette først sker, naar der foreligger et tilstrækkeligt Grundlag til at begrunde den sikre Overbevisning hos Dommerne om, at vedkommende virkelig er skyldig.

Imod denne Sætning er der dog under Retsudviklingens Gang ikke sjældent blevet syndet. Som en Udvækst paa

Inkvisitionsprocessen udviklede der sig saaledes i Tyskland den Ordning, i Tilfælde af at der var tilvejebragt noget („mere end halvt“), men ikke fuldstændigt Bevis mod den anklagede, at nøjes med at statuere en „absolutio ab instantia“, d. v. s. en foreløbig Afvisning af Sagen, saaledes at denne til enhver Tid igen kunde tages op. I Sverrig eksisterer der endnu et derpaa bygget Institut — som flere andre de borgerlige Retfærdighedsbegreber krænkende Indretninger indført fra den militære Retspleje —, nemlig den saakaldte „ställande under framtiden för brott“, hvorefter en saaledes paa Mistanke dømt Person ifølge kgl. Resolution endogsaa kan hensættes paa længere eller kortere Tid „til Bekendelse“ i Fængsel, Tugthus eller Spindehus¹⁾. Ogsaa hos os har man lige til den nyeste Tid kendt et noget tilsvarende Forhold, nemlig den saakaldte „Frifindelse for videre Tiltale“, der vel ikke som det svenske Institut kunde give Anledning til Indespærring paa ubestemt Tid, men dog medførte visse Indskrænkninger i den vedkommendes Æreret. Først ved Loven om Æresoprejsning af 3. April 1868 fjernedes dette Institut helt fra vor Ret.

Hvad der navnlig er af stor Betydning for den anklagede, er, at den Frifindelse, der gives ham ved Dommen, bliver endelig, saa at Sagen ikke igen skal kunne tages op imod ham, og han saaledes paany udsættes for en Straf- forfølgning Ubehageligheder. Dette har man ogsaa efter vor hidtil gældende Procesordning stærkt fastholdt, idet man har været meget tilbøjelig til at anerkende Muligheden for at genoptage en Sag, der var endt med den tiltaltes Frifindelse, mens man derimod, af Hensyn til den grove Uretfærdighed, som ellers vilde kunne blive Følgen, snarere har villet tilstede Genoptagelse af en Straffesag, hvorved den tiltalte var blevet dømt, naar denne Domfældelse ifølge senere fremkomne Oplysninger maatte an-

¹⁾ Jfr. nærmere herom et Skrift af *Hugo Gemmel*: Om ställande under framtiden för brott. Norrköping 1911, hvori der ogsaa gives en god Fremstilling af Institutets historiske Udvikling.

tages at være urigtig; dette skete saaledes i den i sin Tid meget omtalte Fejøsag.

I denne Ordning sker der imidlertid en væsentlig Forandring ved Retsplejeloven. Denne aabner nemlig ikke blot en almindelig Adgang til at genoptage en Straffesag til en domfældts Fordel, naar der fremkommer nye Oplysninger, der gør det antageligt, at den tidligere Dom har været urigtig, men den hjemler ogsaa, hvad der er mere betænkeligt, en næsten ligesaa vid Adgang til Genoptagelse af en Straffesag til en frifundens Skade. Det er vel sandt, som det siges i Motiverne til vedkommende Bestemmelse, at det vilde kunne virke uheldig, om den, der havde gjort sig skyldig i en grov Forbrydelse, og som alene frifindes af Mangel paa Bevis, men hvis Skyld senere tilfældig kommer til at ligge klart for Dagen, „skulde have et Slags Lejdebrev paa at kunne gaa fri og uantastelig omkring som et levende og demoraliserende Vidnesbyrd om Retsplejens Ufuldkommenhed“. Men paa den anden Side vil det ogsaa være farligt for Borgerne, om nogen, efter at han var frifundet under en Straffesag, stadig skulde være udsat for, at Strafforfølgning angaaende det samme Forhold igen begyndtes imod ham under Paaberaabelse af, at der nu var fremkommet nye Beviser, som gjorde hans Skyld sandsynlig. Det er da ogsaa betegnende, at i Konstitutionens gamle Land, England, anses en saadan Genoptagelse af Sagen mod en engang frifundet for absolut udelukket. I hvert Fald synes vor Retsplejelov at gaa vel vidt, ligesom den gaar videre end de fleste fremmede Procesordninger, naar den i § 953 giver Adgang til Genoptagelse af en Sag, hvorunder den tiltalte er frifundet, ikke blot, naar det ifølge en Tilstaaelse, den tiltalte senere har afgivet, eller andre Beviser, der senere er kommet for Dagen, ligefrem maa antages, at han har begaaet Forbrydelsen, men ogsaa naar der under den tidligere Sag er afgivet falske Forklaringer eller benyttet falske Dokumenter, eller der er udvist noget strafbart Forhold enten af den tiltalte selv eller af nogen, der i offentligt Hvervs Medfør har medvirket ved Sagens

Behandling, og der blot er „god Grund til at antage, at saadant har medvirket til“ Frifindelsesdommen.

Der kan ogsaa rejses det Spørgsmaal, naar en Strafforfølgning har vist sig ubegrundet, om da ikke den, der har været Genstand herfor, skal have Ret til at forlange den Skade, han derved har lidt, oprettet af det offentlige. Dette Spørgsmaal kommer frem baade, naar den sigtede maaske allerede er blevet dømt og har udstaaet en Straf, som bagefter viser sig at have været uforskyldt, og naar han er blevet frifundet eller Sagen uden Dom sluttet imod ham, hvis Sagen forinden har medført Bekostninger for det offentlige, som det ønsker dækket hos ham, eller Ulemper for ham, som han har et billigt Krav paa at blive holdt skadesløs for.

Ogsaa ved dette Forhold gør der sig da et socialpolitisk Moment gældende, idet Spørgsmaalet er, hvor meget Hensyn man vil vise dem, der saaledes er blevet gjort til Genstand for en uretfærdig Strafforfølgning. Det er en Slags social Forsikring, der her er Tale om, naar man nemlig i Stedet for at lade disse skadelige Følger bæres af de oftest fattige Mennesker, hvem de umiddelbart har ramt, lader dem gaa over paa hele Samfundet, for hvem de dog forholdsvis smaa Erstatningsbeløb, der sædvanlig vil blive Spørgsmaal om, ikke vil betyde noget synderligt.

Disse Forhold er hos os først blevet ordnede ved en Lov af 5. April 1888, som tjener vort Land til Ære, idet vi ved den, sammen med de to andre nordiske Lande, kan siges at være gaaet i Spidsen for Retsudviklingen (hvad jo ellers just ikke vor Retspleje kan rose sig af!) ved betydelig tidligere, end det f. Eks. skete i Tyskland, at tillægge den uskyldig forfulgte klare Retskrav mod det offentlige. Ganske vist maa det ogsaa erkendes, at den iøvrigt saa uheldige Ordning af vor Strafferetspleje, navnlig det Misbrug af Varetægtsfængslet, hvortil den, som tidligere omtalt, saa let kan give Anledning, hos os gør saadanne Forskrifter til Skadens Oprettelse særlig paakrævede.

Ved den nævnte Lov bestemmes det for det første, at saafremt det, efter at nogen i Henhold til Dom har udstaaet Straf, paa behørig Maade afgøres, at Straffen ikke af ham har været forskyldt, skal han have Krav paa Erstatning af Statskassen for „tilføjet Lidelse, Tort og Formuestab“.

Angaaende de egentlige Omkostninger i Sagen bestemmer Loven, at disse altid, naar den sigtede frifindes eller Sagen iøvrigt endes uden at have ført til hans Domfældelse, skal bæres af det offentlige, undtagen for saa vidt de „i det hele eller for en Del er foraarsagede ved tilregneligt, retstridigt Forhold fra den sigtedes Side“. Hovedreglen er bestemt ved den Betragtning, at det, naar den sigtede frifindes, ikke kan forsvares alligevel at paalægge ham Sagens Omkostninger, idet dette maaske i det enkelte Tilfælde kunde betyde et endnu større Onde for ham end selve Straffen, og der desuden derved ligesom kunde sættes det Stempel paa ham, at hans Forhold dog ikke havde været helt ulasteligt. Undtagelsen kan da ikke betyde, at man alligevel skulde paalægge ham Omkostningerne, naar blot det Forhold, der var oplyst fra hans Side, kunde betegnes som tilregneligt og retstridigt og maaske som liggende nær ved den kriminelle Streg. Naar det dog ikke virkelig kan anses for strafbart, kan det ikke siges at have „foraarsaget“, d. v. s. at have været gyldig Aarsag til Strafforfølgningen, og det var jo netop med Loven Meningen at ophæve den tidligere Praksis, hvorefter man plejede at give en Tvivl med Hensyn til Strafbarheden Udtryk derigennem, at man vel frifandt den tiltalte, men paalagde ham Forpligtelse til at udrede Aktionens Omkostninger. Ved det „tilregnelige, retstridige Forhold“ maa derfor alene være tænkt paa et saadant Forhold, der af den sigtede med Rimelighed kunde forudses at ville fremkalde selve Strafforfølgningen eller overflødige Skridt under denne, f. Eks. naar nogen mod bedre Vidende angiver sig som skyldig i en Forbrydelse eller ved sin løgnagtige Benægtelse foranlediger Udgifter til Tilvejebringelse af Oplysninger, der

ellers kunde være sparede. Det kan derfor heller ikke, saaledes som Folk ofte tror, omvendt tages som Bevis for en særlig „fin“ og ren Frifindelse, at Aktionens Omkostninger paalægges det offentlige. Men dette er efter Loven at anse som et selvfølgelig Tillæg til Frifindelsen, for saa vidt da ikke den sigtede har udvist en særlig retstridig Adfærd med Hensyn til selve Straffesagen.

Lovens vigtigste Bestemmelse er den, der gaar ud paa at give Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel. Herom bestemmes nærmere, at naar nogen har været underkastet Varetægtsfængsel og han derefter frifindes eller løslades, uden at Sagen forfølges til Dom, har han Krav paa en af Retten fastsat Erstatning for den Lidelse, den Tort og det Formuestab, der er tilføjet ham ved Frihedsberøvelsen, naar det efter de fremkomne Oplysninger maa antages, at han er uskyldig i den Forbrydelse, hvorfor han er fængslet. Der tilføjes dog ogsaa her en Bestemmelse om, at denne Ret til Erstatning i Almindelighed bortfalder, naar „den paa-gældende selv ved sit Forhold har givet Anledning til Fængslingen“. Heller ikke disse Ord kan dog forstaas saa vidt, som de kunde synes at lyde, saa at den blotte Omstændighed, at han har udvist et mistænkeligt Forhold, der kunde give nogen Anledning til Fængslingen, skulde være nok til at berøve ham Erstatningskravet. Dertil maa kræves, at han ved et særligt Forhold under Straffesagen kan siges at have været Skyld i selve Fængslingen, idet han f. Eks. har narret Politiet til at antage ham for Forbryderen.

Ogsaa bortset fra denne Tilføjelse er Forholdet dog ingenlunde det, at Erstatning tilkendes enhver, der efter at have siddet en Tid i Varetægtsarrest frifindes eller maa løslades af Mangel paa Bevis. Men det er en Betingelse, at det „maa antages, at han er uskyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var fængslet“. Dette kunde jo i og for sig nok fortolkes paa den Maade, at enhver, mod hvem der ikke er tilvejebragt tilstrækkeligt Bevis til at domfælde ham, maa antages at være uskyldig og altsaa maa have

Ret til Erstatning. Men efter denne Forstaaelse vilde Sætningen, der aabenbart tilsigter en Begrænsning, blive uden selvstændig Betydning. Det fremgaar ogsaa af Forhandlingerne om Loven, at man ikke vilde tillægge enhver, der blev fri-funden, eller mod hvem Straffesagen standsede, denne Erstatningsret, idet man navnlig frygtede derved at kunne skaffe tvivlsomme Eksistenser en Næringsvej ved, at de først lod Mistanke falde paa sig og derefter rejste Krav paa Erstatning, naar deres Skyld ikke tilstrækkelig kunde godtgøres. Derfor har man begrænset Adgangen til Erstatning til dem, der virkelig maa antages at være uskyldige i den paasigtede Forbrydelse. Hertil kræver man dog efter Praksis ikke nødvendig, at det er lykkedes den tidligere arresterede at tilvejebringe noget positivt Bevis for sin Uskyld. Det anses for tilstrækkeligt, at alle de Mistanke-data, der er fremkommet imod ham, afkræftes. Men alligevel vil det ofte komme til at bero paa et Tilfælde, om Erstatning kan tilkendes eller ikke. Man har saaledes Eksempel paa, at Erstatning i den ene Instans er blevet nægtet en Tjenestepige, der havde været arresteret paa Grund af en Sigtelse for Tyveri, fordi hendes Uskyldighed ikke ansaas for tilstrækkelig antageliggjort, men i den næste Instans blev tilkendt hende, fordi i Mellemtiden en anden havde meldt sig som den skyldige. Ligeledes medfører Bestemmelsen den uheldige Sidesfølge, at der ved den igen skabes en Mellemkategori af Personer, mod hvem der vel ikke er tilvejebragt tilstrækkeligt Bevis til at anse dem for skyldige, men som dog ikke antages at være uskyldige i Forbrydelsen.

Ved Retsplejeloven (§ 775) sker der den Forandring, at der herefter ikke for Erstatningskravet opstilles nogen særlig Betingelse om, at den paagældende skal antages at være uskyldig, men omvendt Erstatning altid skal tilkendes, „med mindre de fremkomne Oplysninger dog giver begrundet Formodning for, at han er skyldig i den Forbrydelse, hvorfor han var fængslet“.

Denne Ændring fortjener Paaskønnelse, for saa vidt som der jo derved sker en Udvidelse af den uskyldige Varetægtsarrestants rimelige Krav paa Erstatning. Men paa den anden Side synes Betæneligheden ved at skabe „halve Forbrydere“ at komme endnu stærkere frem ved denne Formulering. Et mislykket Forsøg paa at faa sig tilkendt Erstatning vil nemlig kunne paadrage den paagældende Karakteristiken som den, om hvem det vel ikke er bevist, men der dog er „begrundet Formodning“ for, at han er skyldig — altsaa ganske den gamle Mistankestraf eller vor tidligere „Frifindelse for videre Tiltale“, om end uden at der dertil er knyttet nogen bestemt juridisk Følge. Der er som allerede ovenfor berørt hos Folk i Almindelighed en kun altfor stor Tilbøjelighed til at anse den blot mistænkte for saa godt som skyldig i Følge den om Menneskenes elskelige Sind vidnende, men ofte helt usande Sætning, at der ikke gaar Røg af en Brand . . . Og der synes da ikke just at være særlig Trang til at give denne Teori, der ofte kan komme til at virke i saa høj Grad uretfærdigt, den juridiske Sanktions Støtte.

En fuldt rationel Ordning kan man sikkert alene komme til ved at skære igennem og ogsaa paa dette Omraade holde paa det klare Standpunkt, at enhver, mod hvem der ikke er tilstrækkeligt Bevis til, at han kan domfældes for en Forbrydelse, maa betragtes som uskyldig i denne og derfor have Krav paa at holdes skadesløs for alle de Onder, der er tilføjet ham ud fra den anden Forudsætning. Frygten for, at paa den Maade visse Individider skulde kunne skaffe sig Fortjeneste ved at bringe sig i „uforskyldt Varetægtsfængsel“, har sikkert ikke noget videre paa sig, naar blot man fastholder, at der kun skal gives Godtgørelse for den Skade, den paagældende virkelig kan antages at have lidt. At faa sig sat i Varetægtsarrest for at kunne tjene ved det, er sikkert en Tanke, der ikke let vilde kunne falde andre ind end dem, der i Forvejen er Stangæster paa dette Sted. Men for saadanne (Retsplejeloven udelukker forøvrigt professionelle Forbrydere fra denne Adgang til Erstatning) vil

saavel den „Lidelse og Tort“ som det „Formuestab“, de skulde have haft derved, være ganske minimale, og det staar da i Domstolenes egen Magt at forhindre, at denne „Næringsvej“ bliver for indbringende.

Forøvrigt maa det ikke glemmes, at Bestemmelsen om Erstatning for uforskyldt Varetægtsfængsel ikke blot har den Betydning at holde dem, der allerede er blevet Genstand derfor, skadesløse, men samtidig har den middelbare, sikkert ikke mindre vigtige Virkning, ved Tanken om det Erstatningsansvar, der derved kan blive paadraget Statskassen, eventuelt ogsaa Dommeren selv, at afholde ham fra at drive det Misbrug med Varetægtsfængslet, som jo særlig den inkvisitoriske Ordning indeholder saa stærk en Fristelse til. Men til at sikre denne Virkning vil det netop være af Betydning at gøre Adgangen til Erstatning saa vid som muligt.

V.

MUNDTLIGHED.

Med Hensyn til Strafferetsplejen vil vel dog nok de fleste ved lidt nærmere Overvejelse i det mindste begynde at ane Forbindelsen med det almindelige Menneskeliv. Men naar vi nu kommer til Civilprocessen, der giver Reglerne om, hvorledes man skal gennemføre et borgerligt Retskrav ved Domstolene, vil vistnok Tanken om, at der skulde bestaa en lignende Forbindelse, blive mødt med en mangestemmig Protest. Skulde virkelig en saadan Proces frembyde nogen som helst Interesse, ud over den i Reglen ret ubehagelige for dem, der ved Omstændighedernes Ugunst er blevet Parter i den?

Det maa nu selvfølgelig ogsaa erkendes, at en Række processuelle Forskrifter, f. Eks. om Stævningers og Dømmes Forkyndelse og Stævnevarslet, er af en saa speciel Natur, at det vil være vanskeligt at afvinde dem nogen almenmenneskelig Side, om end selv ved de nævnte Forskrifter f. Eks. Hensyn til den Udvikling, Samfærdselsmidlerne til en vis Tid har taget, spiller en ikke uvæsentlig Rolle. Men alligevel maa det hævdes, at de Synspunkter, der bestemmer ogsaa den borgerlige Retsplejes Grundkarakter, ingenlunde er af specifik juridisk Natur, men tværtimod øser deres Indhold fra almindelige, kulturelle og sociale Strømninger, saa at det ogsaa her alene er de Krav, som disse fører til at opstille med Hensyn til Retsplejen, der af Juristerne faar deres nærmere tekniske Udformning. En Betragtning af de vigtigste Reformkrav, som Nutiden stiller med Hensyn til den borgerlige Retspleje, vil bekræfte denne Opfattelse.

Den store Hovedmodsatning mellem den gamle og den nye Retspleje kan kort udtrykkes saaledes, om Procesmaaden

skal være skriftlig, saa at Dommeren udelukkende skal tage Hensyn til de skrevne Akter i Sagen, eller om den skal være mundtlig, saa at han hovedsagelig skal bygge sin Dom paa Parternes mundtlige Forhandling. Hvorledes gør da almenmenneskelige eller kulturelle Hensyn sig gældende ved dette Spørgsmaal om Processens Grundform?

Man kunde maaske mene, at saadanne almindelige Hensyn alene kunde virke negativt, idet de nødvendig maatte føre til at udelukke denne som alle andre bindende processuelle Former. Det maatte derfor ganske overlades til Dommeren, efter hans frie Skøn over, hvad han mener der tjener Sagen bedst, at bestemme, om Behandlingen skal være skriftlig eller mundtlig, og hvilken nærmere Fremgangsmaade der i det hele skal følges.

Ved en saadan Betragtningssmaade overser man dog ikke blot den Rolle, som i det hele Formerne spiller paa mange af Livets Omraader til at skaffe Klarhed og Orden i Forholdene. Men ganske særlig har Processens Former den Betydning at sikre Borgerne en uforstyrret Gennemførelse af deres Krav, saa at de ogsaa, naar de henvender sig til Domstolene, staar som selvstændige Statsborgere med Borgerret og ikke blot som ærbødige Supplikanter, der er undergivet en Kadjustits' Luner.

Men maa saaledes end visse Former erkendes at have deres Berettigelse, maa det paa den anden Side kræves, at Formerne ikke bliver for stive, men at de faar en saadan elastisk Karakter, at de til en vis Grad lader sig afpasse efter de skiftende Krav, som den enkelte Sags Behandling maatte stille. Jo mere gammeldags en Proces er, desto tungere og mere ubøjelige vil i Reglen dens Former være, men jo mere Procesorganismen udvikler sig, desto smidigere og bøjeligere vil dens enkelte Led blive.

Det er imidlertid netop fra dette Synspunkt, at Staven maa brydes over den gamle skriftlige Procesmaade. Selvfølgelig har Indførelsen af Skrift ogsaa indenfor Retsplejen paa et vist Stadium af den historiske Udvikling betegnet et betydningsfuldt kulturelt Fremskridt. Selv den fuldt gen-

nemførte Skriftlighed har haft sin historiske Mission, navnlig at sikre Overinstansen en nøje Kontrol med Underdommernes Behandling af Sagen — noget, der paa Grund af de ringe personlige Garantier, Underdommerstanden til Tider i Retsudviklingen har frembudt, var i høj Grad paakrævet.

Men i Nutiden er Betydningen af dette sidste Hensyn væsentlig svækket, og Skyggesiderne ved den skriftlige Procesmaade bliver da langt de overvejende. Disse lader sig netop i Korthed sammenfatte derhen, at Skriftligheden lægger en stivnende Haand over hele Processen, saa at denne ganske mister det Liv og den Letbevægelighed, der i Nutiden maa stilles til en Retspleje. Det gælder om Skriftligheden, paa lignende Maade som om Inkquisitionen indenfor Strafferetsplejen, at dens Gerninger dømmer den. Begge har de deres Vugge i den kanoniske Ret, begge bærer de tydelige Spor af Middelalderen paa sig. For Skriftlighedsmaksimens Vedkommende er det i Virkeligheden den middelalderlige Skolastik, der gennem den i vor Tid har bevaret sig en fast Borg indenfor vor Retspleje. Proceduren bliver i det væsentlige til en formel Bestriden og Erkenden, paa visse Stadier af Udviklingen stillet op i højtidelige „Artikler“. En Dyrkning af det skrevne Ord træder i Stedet for en Undersøgelse af de Realiteter, som det skulde tjene til at udtrykke. Hvor forunderligt i Grunden: Saalænge denne skolastiske Dialektik endnu ind i det 19de Aarhundrede græsrede i store Dele af Tysklands Retspleje, lykkedes det os ved Hjælp af den praktiske juridiske Fornufts store Mand, *Anders Sandø Ørsted*, nogenlunde at blive forskaanet for den. Men efter Aarhundredets Midte, da man allerede i Tyskland var ved at vende sig bort fra den, naede den netop hos os til sin fulde Blomstring. Dette skyldtes i væsentlig Grad den fremragende juridiske Formallogiker, *J. Nellesmann*, der maa erkendes, særlig ved sit Skrift om mundtlig Rettergang og sin Virksomhed som Medlem af den første Proceskommission, at have indlagt sig ubestridelige Fortjenester af vor Retsreform, men som indenfor vor gældende Proces opfattede sin videnskabelige Opgave saaledes, at det gjaldt

om at gennemføre den gamle Retsplejes Maksimer til det mest fuldkomne System — selv med Tilsidesættelse af saa godt som alle reale Hensyn. Hans Teorier paavirkede vor Praksis, og man kan egentlig ogsaa let forklare sig den store Indflydelse, som de her fik. Formalismen er nu engang Juristernes Hovedpude; det er saa langt bekvemmere halvt sovende at kunne gaa efter et formelt Skema end aarvaagent at lytte til Livets og Fornuftens Stemme og at indrette sin Handlemaade derefter. Ved denne ensidige Paavirkning kom han indirekte til at modvirke Retsreformen, idet han nemlig hos Dommer- og Sagførerstanden svækkede den aabne Sans for Livets Realitet, der betinger hele Nutidens Reformbevægelse.

Naar man fremhæver den større „Grundighed“, som den skriftlige Procesmaade skulde medføre i Modsætning til den mundtlige Forhandlingsform, ligger der heri ikke saa lidt af et Selvbedrag. Det er noget lignende, som naar den gamle Anatomi vilde hævde en større Grundighed for sig, fordi den gravede sig ned i store Folianter og ved en møjsommelig Dialektik søgte at finde et Resultat frem i Stedet for at gaa til selve det menneskelige Legeme og underkaste dette en umiddelbar Iagttagelse. Paa tilsvarende Maade vil det omhyggelige Studium af Sagførerindlægernes Tærskens Langhalm meget ofte sætte Dommeren mindre i Stand til at danne sig et virkeligt Begreb om Sagens Sammenhæng end de Bidrag til dens Oplysning, han maaske under en ganske kort Retsforhandling kan hente fra Parternes egne mundtlige Udtalelser.

Der er dog paa den anden Side, fordi man i Principet gør Proceduren mundtlig, ingen Grund til helt at give Afkald paa den Nytte, som Skrift paa dette som paa saa mange andre Omraader kan gøre ved at støtte og fæstne den mundtlige Forhandling. Det maa jo i det hele taget ikke glemmes, at Mundtligheden ikke er Selvøjemed, men alene et Middel til at fremme en jævn og naturlig Behandling af Retssagerne. Den mundtlige Procedure maa foretrækkes, fordi den erfaringsmæssig er mest egnet til at give Dommeren et frisk

og levende Indtryk af Sagen og til at bringe ham i et umiddelbart Forhold til denne paa dens forskellige Stadier. Men paa den anden Side kræver den mundtlige Forhandling, for at Indtrykkene fra den ikke skal blive for spredte, en vis Koncentration, og denne vil kun kunne opnaas, naar Parterne — saaledes som ogsaa vor Retsplejelov hjemler det — forbereder hinanden paa, hvad de vil fremkomme med, gennem korte skriftlige Indlæg, der slaar Forhandlingens Hovedgrundlag fast. Ligeledes kan det blive et Spørgsmaal, om der ikke, for at den mundtlige Forhandling ikke skal blive for udflydende, bør finde en skriftlig Fiksering af dens Hovedresultater Sted. Men denne Benyttelse af Skrift maa dog altid være blot tjenende i Forhold til den mundtlige Hovedforhandling. Den maa aldrig udarte saaledes, at „Mundtligheden“ nærmest kun kommer til at bestaa i Oplæsning af allerede foreliggende skriftlige Indlæg eller i Diktering til Retsprotokollen. Dermed vilde det Liv i Behandlingen, som den mundtlige Procedure skulde fremkalde, ganske forsvinde.

Hvor der allerede i Sagen foreligger et indgaaende skriftligt Materiale, saaledes navnlig naar en Retssag underkastes fornyet Prøvelse i en højere Instans paa Grundlag af, hvad der er fremkommet i de tidligere, vilde det være meningsløst, for at fyldestgøre „Mundtlighedens“ Krav, at lade en Oplæsning af disse skriftlige Akter foregaa for Retten. Hvad der saaledes engang er blevet skriftlig fikseret, vil man utvivlsomt sædvanlig faa et langt bedre og mere umiddelbart Indtryk af ved selv at læse det end ved at maatte sidde maaske i Timevis og høre det læst op. Et Udtryk for en „Mundtlighedsformalisme“, der meget væsentlig tilsidesætter de reale Hensyn, den mundtlige Procedure skulde tjene, er det derfor, naar man endnu ved vor Højesteret fastholder den trættende og endeløse „Dokumentation“ af hele Bevismaterialet i Sagen.

Det er jo nemlig netop, som allerede antydnet, Mundtlighedens Hovedopgave at gøre hele Forhandlingen saa frisk og umiddelbar som muligt. Dertil tjener ganske vist

allerede i ikke ringe Grad Sagførernes Foredrag i Sagen. Men som det allervigtigste maa dog betegnes den „Bevisumiddelbarhed“, der praktisk set kun lader sig gennemføre under den mundtlige Procesmaade. Herefter skal alle Oplysninger i Sagen, navnlig de Forklaringer, der afgives af Parter og Vidner, umiddelbart i deres oprindelige Skikkelse fremsættes for den dømmende Ret. Kun ved saaledes selv at se og høre dem, der kender Sammenhængen, vil Dommeren faa det fulde og levende Indtryk af denne, hvorimod et skriftligt Referat af de Forklaringer, de maatte have afgivet for en anden Ret, ingenlunde vil gøre samme Virkning, men derved vil ofte en Række Bimomenter, som maaske i Virkeligheden var de mest oplysende, gaa tabt. Ikke engang en stenografisk Gengivelse af alle Spørgsmaal og Svar vil kunne erstatte det umiddelbart talte Ord. Først naar Kinematografien naar en saadan Fuldkommenhed (hvad der vel forøvrigt ikke vil vare længe), at den med Sikkerhed samtidig kan gengive Personer og deres Tale, vil der være Mulighed for en fuldstændig Rekonstruktion af deres Optræden for Retten. Men selv da vil der dog ved den indirekte Gengivelse savnes Muligheden for, gennem Spørgsmaal fra eller i Overværelse af netop de Dommere, der skal træffe Afgørelse i Sagen og derfor er mest interesserede i dens fulde Oplysning, at faa Forklaringerne supplerede og korrigerede.

Vor Retsplejelov, ligesom andre moderne Proceslove, hjemler da ogsaa denne Bevisumiddelbarhed i vidt Omfang, men den har dog gjort visse Begrænsninger deri. Sagen er nemlig, at den ubetingede Pligt for Vidner og andre til at møde for selve den dømmende Ret og aflægge Forklaring, for det Tilfælde, at de maatte bo i en betydelig Afstand fra denne, vil kunne medføre en stor Ujævnhed og Bekostning, der maaske ikke vil staa i noget rimeligt Forhold enten til selve Sagens Værdi eller til den Betydning for dens Oplysning, som Forklaringerne vilde have. Dette Hensyn har ført ogsaa vor Retsplejelov til i forskellige Tilfælde at hjemle Fritagelse for Vidnerne til at møde for

Domsretten, og den er vistnok i saa Henseende endogsaa gaaet videre, end en rimelig Afvejelse af de forskellige Hensyn vilde føre til; saaledes er i borgerlige Sager i Reglen ingen pligtig at møde som Vidne udenfor sin Retskreds, selv om det fremmede Tingsted maatte ligge ganske nær ved hans Bopæl. Det maa jo navnlig erindres, at i vort lille Land med Nutidens lette Samfærdselsmidler vil Rejseafstanden spille en meget ringe Rolle i Sammenligning med, hvad der f. Eks. gælder i det udstrakte og ofte vanskelig fremkommelige Norge, eller med hvad der gjaldt hos os for et halvt Hundrede Aar siden. Heldigvis synes en sikker Erfaring at vise, at naar Sansen for Umiddelbarhedens Betydning først er vakt indenfor en Retspleje, vil den ifølge sin egen indre Magt brede sig videre, uden at en klar Hjemmel derfor i Loven er nødvendig.

Den bærende Grundtanke for Mundtligheden og Umiddelbarheden er altsaa at komme selve Livet og den virkelige Sammenhæng saa nær som muligt. Den staar for saa vidt i nøje Forbindelse med den Realisme i god Forstand, der udmærker Nutiden i Modsætning til ældre Tider. Den har i det hele præget den moderne Retsopfattelse, idet denne ikke slaar sig til Taals med de formelle Retsbegrebers Skal, men søger at trænge ind til Rettens reale Kærne og vender Hovedopmærksomheden mod de praktiske Hensyn, som Retten er bestemt til at tjene. Den samme realistiske Tendens maa da gennemtrænge Nutidens Retspleje. Den kommer ogsaa til Udtryk deri, at den sprænger de oprindelig i den kanoniske Ret udviklede bindende Bevisregler, hvorefter der f. Eks. til et gyldigt Vidnebevis nødvendig udkræves 2 udadledige Vidner. I Stedet proklameres Principet om „Bevisbedømmelsens Frihed“, som overlader det til Dommeren ved sit frie Skøn over samtlige Sagens Omstændigheder at afgøre, om et Punkt kan anses for tilstrækkelig bevist.

Det er dog ikke blot en saadan mere teoretisk Almenbetragtning, der bærer Reformbevægelsen indenfor den

borgerlige Retspleje. Hertil slutter der sig ogsaa en Række af rent praktiske Hensyn.

I saa Henseende maa nu først fremhæves den langt større Hurtighed, der ifølge sikker Erfaring kan naas under den mundtlige end under den skriftlige Procesmaade. Det viser sig saaledes i den nye østrigske Civilproces og forøvrigt ogsaa under den mundtlige Procedure, der allerede gælder ved vor københavnske Sø- og Handelsret, hvorledes Sager, der maaske under den gamle skriftlige Procesmaade kunde trække ud i Aarevis, sædvanlig bliver afgjorte i Løbet af højst et Par Maaneder. Betydningen af denne Hurtighed behøver næppe at paavises. Gælder det i det hele, at Tid er Penge, tør det ogsaa med Bestemthed siges, at en Ret, paa hvis Gennemførelse man maa vente i flere Aar, ikke er mange Penge værd. Ganske særlig Handelsfolk vil under Nutidens hastige Forretningsliv ikke i deres Økonomi kunne regne med Aktiver, som først en usikker Fremtid maaske vil bringe dem, men se sig nødsagede til enten helt at kvittere saadanne Krav eller til at søge at redde Stumperne gennem et magert Forlig. Den overordentlige nationaløkonomiske Betydning af en hurtig Retspleje lader sig derfor sikkert i vor Tid ikke bestride. Særlig maa det erindres, at Retsforfølgningens Hurtighed ikke blot viser sin Virkning umiddelbart i den enkelte Sag. Den virker tillige middelbart ved paa Forhaand at gøre det indlysende for Skyldnere, at det er haabløst at forsøge at skaffe sig Henstand med Betalingen ved uden Grund at lade det komme til Proces. Derimod indeholder vor nuværende umulige Procesmaade en stærk Fristelse for en modvillig Skyldner til ved simpel Nægtelse af Betaling at tvinge sin Kreditor, der føler Haabløsheden ved en lang Retssag, til at tilstaa sig et Afslag i eller en Udsættelse med Betalingen, som maaske i Virkeligheden slet ingen rimelige Hensyn taler for. Men derved gives der, som *Jhering* i sit Skrift om „Kampen for Retten“ saa veltalende har udviklet, Uretten et Forspring, og Loven, til hvis Væsen der jo, naar den ikke skal gælde blot paa Pa-

piret, hører praktisk Virkeliggørelse, udsættes for Fare. Den nøje Forbindelse imellem selve Retten og Retsplejen bekræfter sig da her fuldtud. Tungheden ved vort nuværende Retsmaskineri fører ogsaa til at henvise en Række Spørgsmaal, f. Eks. angaaende Skattepligt og andre for Borgerne vigtige Forhold, til Administrationens vilkaarlige Afgørelse i Stedet for til Domstolenes retslige Prøvelse, ligesom den frister Folk til at benytte privat Voldgift i et Omfang, der sikkert maa beklages fra den højere Retfærdigheds Standpunkt. Ja, ved Loven om Voldgift angaaende Handeler med Husdyr (sidst af 1912) har Lovgiveren endogsaa ved et Magtsprog berøvet Parten Adgangen til den sædvanlige Retshjælp og henvist ham til en Ordning, der maa betegnes som en Karikatur af al sand Retspleje.

Denne større Hurtighed ved den mundtlige Procesmaade beror da for det første paa, at hele den Tid, der nu medgaar til de mange og ofte endeløse skriftlige Indlæg, saa godt som helt kan spares, idet der højst bliver Spørgsmaal om et Par ganske korte „forberedende“ Indlæg, til hvis Affattelse ingen lang Frist behøver at tilstaa.

Men yderligere fremmes Hurtigheden under den mundtlige Forhandlingsform ved den Omstændighed, at Retten under denne baade bliver umiddelbart interesseret i at undgaa Sagernes Forhaling og forgæves Retsmøder, og at der ogsaa bydes Retten langt bedre Betingelser for at paase dette end under den skriftlige Procesform. Under denne vil nemlig Dommeren sædvanlig ikke paa de enkelte af Sagens Stadier være tilstrækkelig inde i dennes Enkeltheder til med Sikkerhed at kunne bedømme, om der er rimelig Grund til Sagens Udsættelse, og han vil da naturlig blive tilbøjelig til, i Tvivlstilfælde snarere at bevilge en Anstand, som maaske ikke var strengt fornøden, fremfor (hvad der vel ogsaa nok fra Retsplejens Standpunkt maa betegnes som det større Onde) at nægte denne og derved maaske at afskære Parten fra at fremkomme med Oplysninger, som var absolut nødvendige til en retfærdig Paadømmelse. I den senere Tid har vore Domstole vel søgt at vise større

Strengheid ved „Anstandslovgivningens“ Overholdelse. Men som allerede antydte frembyder en for stor Energi i saa Henseende fra Dommerens Side unægtelig sine Betænkkeligheder, saa længe han ikke kender mere til Sagen, end den nuværende skriftlige Procesmaade sædvanlig aabner ham Adgang til.

Det er imidlertid ikke blot i denne Retning, at den mundtlige Procesmaade skaffer Dommeren Mulighed for at udøve en langt mere indgribende Virksomhed under selve Sagens Gang end den skriftlige, der henlægger saa godt som helt hans Arbejde til efter Procedurens Afslutning, naar han skrider til at fælde Dommen paa Grundlag af det ved Parternes egen Virksomhed tilvejebragte Materiale. En saadan Mulighed foreligger i Virkeligheden paa mange andre Omraader, idet der under hele Processens Gang kan blive Spørgsmaal om at gøre Dommeren til det drivende Hjul i Sagen i Stedet for at tillægge ham den væsentlig passive Rolle, hvortil den rent skriftlige Forhandlingsmaade henviser ham. Men maa overhovedet en saadan mere aktiv Stilling for Dommeren fra selve Retsplejens Standpunkt eller maaske fra andre Synspunkter anses for ønskelig?

Her møder vi to stik modsatte Opfattelser. Fra den ene Side hævdes det, at Dommeren under en civil Proces skal vise den størst mulige Tilbageholdenhed. Det er jo Parternes egen Sag, der er Tale om; de maa da ogsaa selv kunne bestemme, hvorledes den skal behandles, og Dommeren har kun at træffe sin Afgørelse paa det Grundlag, Parterne og deres Sagførere forelægger ham.

Fra den anden Side gøres det med ikke mindre Styrke gældende, at selv om det er Parternes Sag, er det dog Statens Procesinstitut, der benyttes. Og fra Retsplejens Synspunkt kan det aldrig være ligegyldigt, hvilket Udfald Retssagerne faar. Det maa tværtimod være af den allerstørste Interesse, at Domstolenes Afgørelser bliver saa retfærdige som muligt. Og dette formener man vil kun kunne naas, naar Sagens Oplysning overlades til den upartiske Dommer, der selv med alle Midler søger at faa Sandheden frem, i Stedet for

til Parterne og deres Sagførere, der undertiden vil føle sig mere interesserede i at forplumre end i virkelig at oplyse Sagen.

Ogsaa i det praktiske Liv har man set begge Systemer gennemført, om end naturligvis ikke i deres fulde Renhed. I den gamle tyske „gemeine Process“, som vor endnu gældende skriftlige Procesmaade i flere Retninger har taget til Forbillede, og i det væsentlige ogsaa i den franske Proces er Parternes Herredømme over Processen proklameret som det øverste Princip. Derimod var i den prøjsiske Procesordning fra 1793 „Dommersuveræniteten“ sat i Højsædet, og noget lignende gælder, om end i noget mindre udpræget Grad, den nye østrigske Civilprocesordning fra 1895.

Afvejelsen mellem disse to Principer lader sig da ogsaa her til en vis Grad foretage efter rene Retsplejehensyn. En Betragtning af disse vil nu hurtig gøre det klart, at det vilde være meget langt fra Idealet, om man i Civilprocessen gjorde Dommeren selv til Hovedpersonen, som i det væsentlige skulde fortrænge Parterne og deres Repræsentanter. Dommeren maa jo nemlig kende noget til Sagen, før han dømmer i den. Men et Forhaands Kendskab til den vil han sædvanlig ikke have, og han maa da søge at skaffe sig den fornødne Kundskab under selve Processen. Han henvises da naturlig til at faa Oplysningerne fra Parterne, som selv baade maa antages bedst at kende deres Sag og er mest interesserede i, at den bliver saa fuldt oplyst som muligt — om end naturligvis ensidig hver fra sit Standpunkt. Men denne Ensidighed frembyder ingen synderlig Fare, naar der blot staar en upartisk Dommer over Parterne til at træffe den endelige Afgørelse. Hvis derimod selve Sagens Oplysning skulde paahvile Dommeren, vilde han i Reglen famle rundt i Blinde under forgæves Forsøg paa at faa fat i de afgørende Momenter. Desuden vilde en saadan altfor aktiv Deltagelse i Forberedelsen af Sagen let have forstyrret hans rent upartiske Syn paa den. Det er saadanne Betragtninger, der bærer den saakaldte „Forhandlingsmaksime“, hvorefter

Arbejdet med at skaffe Sagen oplyst i Principet overlades til Parterne selv.

Det vilde dog sikkert være at gaa for vidt, af Hensyn til den skildrede Fare at holde Dommeren helt udenfor Sagen, lige til den foreligger færdig til Paakendelse. En vis støttende og ordnende Virksomhed kan man nok tillægge ham, uden at man behøver at befrygte Partiskhed ved den endelige Paadømmelse, og paa den anden Side viser Erfaringen, hvilken overordentlig Betydning en saadan Medvirkning fra Dommerens Side har til at gøre Retsplejen naturlig og ligetil.

Den mundtlige Procesmaades afgørende Fortrin overfor den skriftlige beror netop ikke mindst paa denne Mulighed, som den aabner for at gøre Dommeren til et medvirkende Element i Procesmekanismen. Der tillægges saaledes ogsaa ved vor Retsplejelov, ligesom efter de fleste fremmede Proceslove, Retten eller dens Formand en vis „procesledende Virksomhed“, idet det tilkommer Retsformanden at ordne Forhandlingens ydre Gang paa lignende Maade som Formanden i parlamentariske Forsamlinger, og Retten kan træffe Bestemmelse om Processtoffets hensigtsmæssige Ordning, f. Eks. om forskellige Krav eller Stridspunkter skal behandles i Forbindelse med hinanden eller adskilt. Der er ogsaa tillagt Retten den saakaldte „Spørgsmaalsret“, idet den, som det siges i Lovens § 273, „ved hensigtsmæssige Spørgsmaal til Parterne bør søge at fjerne Uklarhed, Tveetydighed eller Ufuldstændighed i Fremstillingen af Sagen og i andre afgivne Erklæringer“.

Den fulde Forstaaelse af den processuelle Ordning vil vi dog ogsaa i denne Retning først finde, naar vi ser den i Forbindelse med den almindelige, politiske og sociale Kulturudvikling. Den præjsiske Procesordnings enevældige Statsdommer er utvivlsomt en rendyrket Frugt af det i Slutningen af det 18de Aarhundrede herskende „oplyste Enevælde“ (der ganske vist paa dette Omraade saa noget vel overfladisk paa Forholdene), og som mente, at naar blot Landsfaderen med sine Embedsmænds Hjælp tog sig af

sine kære Undersaatters Sager, vilde alt blive godt. Den hviler paa en ganske lignende Tankegang som f. Eks. de hos os fra det samme Tidsrum hidrørende Forordninger, af 1795 om Forligsmægling, hvorefter de offentlige Myndigheder ved deres faderlige Formaninger skulde søge at bevæge de processyge Parter, der ikke selv forstod deres eget Bedste, til at gaa ind paa rimeligt Forlig, og Forordningen af 1799, der i Politisager indførte en lignende Dommermagtfuldkommenhed som den, der i al Almindelighed hjemledes ved den prøjsiske Ordning.

Naar denne spillede saa sørgelig Fallit, skyldtes dette da ikke blot, at den stillede Dommeren en umulig processuel Opgave, men utvivlsomt ikke mindre, at den kom i den bestemtteste Strid med den Liberalismens Tidsaand, som netop indviedes med det 19de Aarhundredes Begyndelse. Frie Borgere kunde umulig finde sig i at blive behandlet som retløse Nikkedukker i en Statsdommers Haand, saa snart de kom i Proces. Allermindst da, hvor det drejede sig om deres egne private Forhold, som de efter de da herskende økonomiske Teorier, saaledes som de fik deres skarpeste Udtryk i „Manchesterskolen“, maatte være frit raadige over. Frihed for Borgerne, bort med alle indskrænkende Baand — maatte da ogsaa indenfor Retsplejen blive det ene saliggørende Løsen.

Imidlertid har senere Tider igen set disse Frihedsteorier dale i Kurs, man har faaet Øjet aabnet for, hvorledes Troen paa, at et saadant Kræfternes frie Sammenspil altid saa at sige af sig selv skulde føre til et fornuftigt og retfærdigt Resultat, har været for sangvinsk, hvorledes et saadant „laissez aller“-Princip tværtimod ofte kan føre til de mest stødende Urimeligheder og de mest skrigende Uretfærdigheder — den rene Individualisme betegner jo i Virkeligheden i sine Konsekvenser det rene Anarki. Man indsaa da Nødvendigheden af at sætte visse retlige Grænser for denne Frihed, undertiden at lade Hensynet til de enkelte Individuer vige for almindelige Samfundshensyn.

Denne sociale Tendens har da ogsaa virket ind paa

Retsplejens Ordning. Man fastholder vel — hvad der ogsaa maa siges at være nødvendigt, saa længe man dog i Principet holder fast ved den individualistiske Formueordning —, at det maa bero paa Borgerne selv, om og i hvilket Omfang de vil undergive deres Retskrav Domstolenes Paakendelse. Men naar de saaledes paakalder Statens Retshjælp, maa denne selv have en vis Adgang til at bestemme, i hvilke Former og paa hvilken Maade denne Retshjælp nærmere skal ydes. Den maa derfor ogsaa gennem Dommeren kunne gribe regulerende ind overfor Parternes Procesførelse, og det kan ikke engang være udelukket, at Dommeren yder en vis — efter det tidligere omtalte, dog kun sekundær — Medvirkning til Bevismaterialets Fremskaffelse, hvis der ellers kunde være Fare for, at det, hvori Staten altid maa se sin Retsplejes Maal, nemlig at skaffe Sandheden og Retfærdigheden frem til Sejr, ikke tilstrækkelig vilde ske Fyldest.

Men ogsaa det særlige socialpolitiske Hensyn kommer her frem og gør sin Indflydelse gældende. Den Ordning, i Principet at overlade Sagens Oplysning til Parterne selv, passer kun, hvor disse er fuldt handledygtige, hvad de i processuelle Forhold sædvanlig kun vil være, naar de bistaas af Sagførere. Hvor deres økonomiske Forhold ikke tillader dem selv at skaffe sig en saadan Bistand, maa man paa anden Maade komme dem til Hjælp. Den mest fuldkomne Maade at gøre dette paa vilde da selvfølgelig være at beskikke alle trængende Parter, som ønskede at føre Proces, fri Sagfører. I de fleste Procesordninger har man dog hidtil krympet sig ved at opstille en saadan Ordning af Hensyn til de store Omkostninger, den vilde medføre i de mange Smaasager, som det her i Reglen drejer sig om, og heller ikke hos os er der hjemlet nogen almindelig Ret til gratis Retspleje. Ikke med Urette er det forøvrigt gjort gældende, at disse Sager, selv om de absolut taget er smaa, dog maaske ofte for de paagældende fattige Parter selv vil kunne have mere at betyde end mange større Sager for de velhavende. Og intet sætter i den store Befolkning mere

ondt Blod, end at nogen af økonomiske Grunde skulde blive afskaaret fra at komme til sin Ret.

Vil man imidlertid ikke forunde den fattige Part Sagfører-hjælp, maa man, for at han ikke skal blive helt hjælpeløs, bistaa ham paa anden Maade, og dette sker da ved, at man paalægger Dommeren ved sin Virksomhed at søge Sagen oplyst. Af det ovenfor udviklede vil det fremgaa, at dette er meget langt fra at kunne betegnes som en ideel Ordning, men man maa dog hellere ad denne Vej skaffe Parterne en praktisk Mulighed for at komme til deres Ret fremfor, ved at overlade Sagens Oplysning helt til dem selv, at gøre en saadan Mulighed saa godt som illusorisk. Og i saa Henseende frembyder netop den mundtlige Procesmaade med dens hele jævne, formløse Karakter og det lette Samkvem mellem Dommer og Parter iøjnefaldende Fordele fremfor den gamle skriftlige Procesordning. Det er ikke mindst denne socialpolitiske Tendens, der har præget den østrigske Procesordning, som igen i flere Retninger har tjent til Forbillede for vor Retsplejelovs Ordning særlig af Procesmaaden i Smaasager (indtil en Værdi af 300 Kr.).

I det moderne Samfundsliv knytter der sig imidlertid til Borgernes Rettigheder ogsaa tilsvarende Pligter. Tidligere Tidens rene Individualisme lod saa vidt muligt Borgerne i Fred for Statsmagtens Indgreb. Staten ydede dem ganske vist kun i ringe Grad positiv Støtte i deres Livsvirksomhed, men den stillede til Gengæld heller ikke fra sin Side større Krav til dem. Men den nyere Tids sociale Opfattelse viser sig ikke mindst i den Række nye Samfundspligter, den paalægger Borgerne.

Dette kommer da ogsaa frem i Nutidens Retspleje. Denne betragter ikke Processen som en Privatsag, Parterne alene selv maa skøtte om, men derimod som en vigtig Samfundssag, til hvis Gennemførelse derfor ogsaa Staten maa yde sin virksomme Bistand. Men til Gengæld opstiller den forskellige Pligter, som Parterne maa opfylde fra deres Side, for at Retsplejen kan udføre sin sociale Funktion, at skaffe den virkelige Ret gennemført.

Som et særlig klart Udtryk for en saadan processuel Forpligtelse maa nævnes den Pligt, som nyere Procesordninger i et vist Omfang paalægger Parterne til ved deres egne sandfærdige Forklaringer at medvirke til Sagens Oplysning. Denne Pligt har sin Analogi i den vidtgaende Sandhedspligt, der i Nutiden er hjemlet i en Række andre Forhold, f. Eks. ved Selvangivelse i Skatteforhold. Men den ældre Proces forholdt sig ogsaa i denne Retning temmelig indifferent: Om Parterne mødte selv eller i Stedet sendte Sagførere, som i Henhold til Parternes ofte stærkt ensidige og ufuldstændige, undertiden ligefrem usandfærdige Oplysninger afgav deres Udviklinger i Sagen, maatte nærmest blive Parternes private Sag. At Parterne, hvor de undtagelsesvis selv mødte frem til Forklaring, holdt sig til Sandheden, lagde man heller ikke synderlig Vægt paa, ja man ser undertiden for Parterne ligefrem hævdet „en juridisk Ret til at lyve“!

Ogsaa i denne Retning følger den moderne Procesordning mere naturlige og med almindelige Retfærdighedsbegreber stemmende Synspunkter. Man ønsker den virkelige Sammenhæng oplyst, og da Parterne jo sædvanlig selv maa antages bedst at kende denne, nærer man ingen Betænkelighed ved at paalægge dem som Pligt at stille denne Viden til Rettens Disposition. De Farer for Misbrug, som Anerkendelsen af en saadan retlig Sandhedspligt for den sigtede i Straffeprocessen kan føre med sig, gør sig jo ikke gældende i Civilprocessen, hvor Dommeren ikke har Varetægtsfængslet og lignende Magtmidler til sin Raadighed. Parterne kan derfor indkaldes til at møde personlig for Retten og afgive Forklaring til Sagens Oplysning, og de er forpligtede til at afgive disse Forklaringer i nøje Overensstemmelse med Sandheden. Hertil aabner ogsaa vor Retsplejelov, væsentlig efter den engelske og østrigske Procesordnings Forbillede, en vid Adgang.

Fordi man saaledes anerkender en Sandhedspligt for Parterne, er dermed dog intet sagt om, hvor kraftige Retsmidler man vil hjemle til Pligtens Gennemførelse. Vor

Retsplejelov gaar i saa Henseende saa vidt, at den, hvis Parterne har afgivet en usandfærdig Forklaring under en formelig Afhøring, behandler dem ganske som falske Vidner, saaledes at de rammes af Straffeloven, selv om de ikke har beediget deres Forklaringer, ja, selv om de kun af Uagtsomhed har udtalt sig urigtig eller ufuldstændig. Det er dog et Spørgsmaal, om der er Grund til at gaa saa strengt til Værks. Alle maa være enige om, at man skal spare Straffen, saa længe den ikke er absolut nødvendig. Men Erfaringen viser, at Parterne sjældent drister sig til bevidst at lyve for Retten, allerede af den Grund, at Faren for at blive grebet i Løgnen er altfor stor. Og ved at paalægge Straf blot for Uagtsomhed vil man let kunne komme til at begaa Uret, idet den moderne Eksperimentalpsykologi lærer, hvor let en egen Interesse kan bevirke en, helt eller halvt ubevidst, Farvning af Forestillingerne. Straffebestemmelser kan ogsaa i den Retning virke uheldig at de let faar Parten til at føle sig uhyggelig til Mode og da afholder ham fra at tale saa frit og „rask fra Leveren“, som det netop for Sagens fulde Oplysning er af Betydning. Man burde vistnok derfor som Regel nøjes med den processuelle Følge af Forklaringernes Upaalidelighed, at Dommeren maa kunne tage Hensyn dertil ved sin almindelige Bedømmelse af Sagen og maaske ogsaa tillægge den nogen Betydning ved Afgørelsen af Spørgsmaalet om, hvem der skal bære Sagens Omkostninger, saa at der højst i særlig graverende Tilfælde kunde blive Tale om desuden at ramme Forholdet med en Bøde som rent processuel Forseelse.

VI.

SOCIALE RETFÆRDIGHEDSKRAV.

I det foregaaende er det oftere berørt, hvorledes Hensynet til „den sociale Retfærdighed“ gør sig gældende og præger Nutidens Retsplejeordning. Dette viser sig imidlertid ikke blot ved den egentlige Proces, hvorunder der søges Dom for et Krav, men det kommer ogsaa frem ved flere andre Retshandlinger.

Et Træk, der præger Nutidens Retsforfølgning sammenlignet med ældre Tiders, er den stadig større Indskrænkning i Anvendelsen af Tvangsmidler mod Skyldnerens Person, særlig i Form af Gælds fængsel. Dette skyldes maaske nok for en Del det irrationelle, der klæber ved dette Institut: Det skal være et Middel til at tvinge Skyldneren til at betale, men paa den anden Side forudsætter det til sin Anvendelse netop, at han er ude af Stand til at betale. At man nemlig maaske ved at sætte en Mand i Gælds fængsel kunde bevæge Paarørende og Venner af ham til at løse ham ud ved at betale hans Gæld for ham, synes at være et Hensyn, som Retsordenen ikke ret vel kan være bekendt at regne med. Det maa derfor anerkendes, at vor nye Retsplejelov altid lader Gælds fængslet bortfalde, „saa snart den arresterede Skyldner gør antageligt, at han intet ejer“. Men Hovedgrunden til, at Gældsarresten saaledes efterhaanden er blevet trængt tilbage, saa at den nu ved Retsplejeloven praktisk set næsten helt vil blive afskaffet, er dog sikkert at søge i almindelige, udenfor selve Retsplejen liggende Hensyn. Der er for det første det umiddelbart h u m a n e at ville skaane Skyldnerne, og dette Hensyn har faaet en særlig Vægt ved den Stigning i Agtelsen for de enkelte Borgere og deres Frihed, som den almindelige Valg-

rets Tidsalder kan notere. Der kan herefter ikke være Tale om at spærre en Mand inde, blot fordi han, maaske ganske uskyldig, viser sig ude af Stand til at betale sin Gæld. Men der kan højst blive Spørgsmaal om at anvende Straf mod en Skyldner, der begaar svigagtig eller i det mindste letsindig Fallit eller iøvrigt bedragerisk unddrager sine Kreditorer Midlerne til deres Fyldestgørelse¹⁾. Dertil kommer yderligere en social Betragtning, at den fuldstændige Lammelse af en Skyldners Erhvervsvirksomhed, som hans Hensættelse i Gældsfængsel medfører, ikke blot rammer ham selv, men gennem forskellige Mellemlid hele det økonomiske Samfund.

Ogsaa ved den nærmere Ordning af den Forfølgning mod Skyldnerens Formue, som der altsaa for Pengekrav alene vil blive Tale om, kommer disse Hensyn frem. De medfører navnlig den Begrænsning i Kreditors Retsfølgning, at han aldrig maa gaa saa vidt som til „at klæde sin Debitor af til Skindet“. Hos os er der saaledes hjemlet Skyldneren et Transprivilegium („beneficium competentiae“), hvorefter der fra Eksekutionen skal undtages saavel de nødvendigste Gang- og Sengklæder som visse andre Genstande, der „hører til de vigtigste Livsfornødenheder eller er nødvendige til hans Næringsvejs Udøvelse“. Denne Bestemmelse hviler paa en rigtig Tanke, at man nemlig maa vogte sig for helt at ruinere en Person, og det ikke blot for hans egen Skyld, men lige saa meget af Hensyn til Samfundet, som ved at give Kreditorerne saa vidtrækkende Beføjelser vilde skade sig selv, naar det nemlig af Skyldneren og hans Familie skabte Fattiglemmer i Stedet for nyttige erhvervende Borgere. Men vor Lovgivning gaar til Fyldestgørelse af dette Formaal sikkert ikke vidt nok og da ogsaa mindre vidt end de fleste nyere Proceslove. Det er saaledes i vor Tid utvivlsomt altfor lidt, naar Loven alene giver Ret til at undtage Nødvendighedsgenstande

¹⁾ Vort ny Straffelovsudkast gaar dog sikkert paa dette som paa flere andre Omraader altfor vidt.

indtil et Beløb af 20 Kr. eller, dersom Skyldneren er Familieforsørger, af 60 Kr.; den Forhøjelse, der ved Retsplejeloven sker af disse Beløb til 25 og 75 Kr., er ogsaa altfor beskedent. F. Eks. vil Værdien af en Maskine, som en Skræder eller Skomager maaske ganske nødvendig behøver til sin Erhvervsvirksomhed, ofte langt overstige disse Beløb. Og ligefrem forargelig virker det, naar Loven helt lader denne Beskyttelse for Skyldneren falde bort, saa snart der gøres Udlæg for Skatter eller andre Afgifter til det offentlige. Altsaa, Staten erklærer det nok for utilladeligt for Privatfolk helt at flaa deres Skyldnere, men den selv, som dog sædvanlig langt lettere vilde kunne bære Tabet, undser sig ikke for at anvende en saadan forkastelig Fremgangsmaade. Visse Begrænsninger i Eksekutionsadgangen kunde ovenikøbet foretages uden at volde Kreditor nogen nævneværdig Skade. Saaledes vil en Mængde mindre Genstande, som hører til Skyldnerens Husgeraad eller tjener til hans eller hans Families rent personlige Brug, faktisk saa godt som intet indbringe ved Tvangssalget, men det vil kunne virke meget haardt, næsten brutalt at berøve Skyldneren dem. Der findes da ogsaa f. Eks. i den tyske Procesordning en Bestemmelse om, at en Kreditor ikke skal kunne fratage sin Skyldner saadanne Ting, om hvilke det er klart, at de ved deres Bortsalg kun vilde indbringe et Beløb, der ikke staar i noget rimeligt Forhold til Værdien, men hos os savner vi ganske en saadan Bestemmelse.

En lignende Bestræbelse for at beskytte saavel Skyldneren som Samfundet mod overflødig økonomisk Ulykke ligger bag ved et Forhold, som i nyere Tid ogsaa her er blevet indført, nemlig den saakaldte „Tvangsakkord udenfor Konkurs“. Ved denne søger man at undgaa Omkostningerne og de mange andre Ulemper ved en egentlig Konkursbehandling, idet man uden en saadan faar en Ordning med Kreditorerne i Stand. Den ret omstændelige og bekostelige Fremgangsmaade, som Loven i saa Henseende anviser, vil dog for Smaahandlende noget formindske Nyttens af dette Institut. Ogsaa naar saadanne gaar fallit, kunde

der vistnok være Trang til for deres Vedkommende at gøre Behandlingen simplere, hurtigere og billigere, end vor nuværende Konkurslov hjemler.

Af væsentlig Betydning for Skyldnere er det, at der ingen Tvangsforfølgning indledes imod dem, forinden Gyl-digheden af Kreditors Krav er prøvet ved Domstolene. Dette fastholdes da ogsaa som Regel, saa at der ikke vil kunne foretages nogen Eksekution uden paa Grundlag af en Dom eller et frivillig indgaaet Forlig.

En betænkelig Indskrænkning i denne Regel gøres der dog derved, at Skyldneren i et vist Omfang antages forud at kunne forskrive sig til at taale Tvangsfuldbyrdelse, uden at disse Garantier er i Orden. Man kunde ganske vist mene, at naar Skyldneren saaledes selv er gaaet ind derpaa, er det jo hans egen Vilje, der sker Fyldest, og han synes da ikke at have nogen Grund til at beklage sig. Men hertil er at bemærke, for det første, at naar Skyldneren saaledes ved en Kontrakt fraskriver sig den sædvanlige Beskyttelse ved Domstolene, vil han ofte ikke være klar over, hvad dette i sin Tid, naar Kreditor med al Hensynsløshed udnytter en saadan Klausul, vil komme til at betyde for ham. Og dernæst vil den „Frivillighed“, der ligger bag ved en saadan Vedtagelse, ofte kun være tilsyneladende, idet Skyldneren i Virkeligheden har set sig nødsaget til at gaa ind derpaa. Ganske særlig, hvor en økonomisk svag Person staar overfor en overmægtig Kreditor, maa han ofte lade sig omtrent alting byde, og man vil da ved at fastholde ham ved hans formelle Tilsagn let kunne begaa en meget stærk Krænkelse af de sociale Retfærdighedshensyn, som Retsplejen ikke mindst er bestemt til at tjene.

Fra dette Synspunkt bliver man allerede betænkelig ved det vide Omfang, hvori man efter vor Lovgivning kan betjene sig af det strenge juridiske Dokument, Vekslen, til Sikring af almindelige Gældsforpligtelser. Dette medfører nemlig bl. a. den Virkning, at Skyldneren bliver saa godt som afskaaret fra under Processen at rejse nogen Indsigelse mod den Forpligtelse, som han saaledes har paataget sig.

En saadan Strenghed i Forpligtelsen kan maaske for at sikre Handelssamkvemmet være nødvendig i egentlige Forretningsforhold. Men udenfor saadanne er der sikkert ingen Trang dertil, og Vekslen vil let af Aagerkarle og ligesindede kunne misbruges — og et saadant Misbrug finder vistnok hyppig Sted — til at gøre reelt set ganske ubegrundede Krav gældende. Den beklagelige Mangel paa en virkelig Aagerlovgivning i vor Ret bliver derved yderligere skærpet.

Men selv hvor ikke saaledes Loven nøder dertil, synes vore Domstole undertiden vel tilbøjelige til at bøje sig for „Kontraktsfrihedens“ Dogme ogsaa indenfor Retsplejen, selv om det sker paa Retsfærdighedens Bekostning. Dette gælder saaledes, naar man ved de saakaldte „Møbellaan“, blot fordi Kreditoren kalder sig „Ejer“ af Skyldnerens Møbler, giver ham Adgang til, uden videre ved Fogdens Hjælp at sætte sig i Besiddelse af Møblerne i Stedet for at gaa den sædvanlige Retsvej ved Domstolene, som en Panthaver — og andet kan han fra et reelt økonomisk Standpunkt ikke anses for at være — vilde være henvist til.

Et endnu grellere Forhold vilde fremkomme, om man endogsaa vilde anerkende en Aftale for bindende, hvorved nogen overfor en anden forskrev sig til at taale, at denne ved rent privat Magt førte sit Krav mod ham igennem. Dette viser sig saaledes i det i Praksis ikke usædvanlige Tilfælde, at Husværten i Lejekontrakten betinger sig Ret til, naar Lejeren ikke betaler Lejen i rette Tid eller gør sig skyldig i anden Krænkelse af sine Pligter, straks uden Fogdens Medvirkning at lade ham udsætte af Lejligheden. Beskyttelsen mod ulovlig Selvtægt er i vor Ret i Forvejen altfor ringe. Navnlig Bestemmelsen i vor Straffelov om, at denne Forseelse er henvist til privat Paatale, vil gøre det yderst vanskeligt for de daarlig stillede at opnaa noget virkeligt Værn mod saadanne Overgreb. Men fuldstændig retløse vilde fattige Lejere blive, om de paa Forhaand skulde kunne fraskrive sig den Smule Retsbeskyttelse,

Loven hjemler dem overfor Værterne, som i vore Tider sædvanlig i Forvejen tør siges at være tilstrækkelig ovenpaa.

Undertiden ser man ogsaa Retten midt oppe i Tidens sociale Kampe. Ved den „Forbudsepidemi“, som rasede hos os i Slutningen af Firserne og Begyndelsen af Halvfemserne, søgte man saaledes at benytte den som et Middel i Arbejderkampen, idet man gennem Nedlæggelse af Fogedforbud mod Strejkemeddelelser og lign. prøvede at stemme op mod den voksende organisatoriske Bevægelse i Arbejderstanden. Heldigvis opdagede man snart, at Retten her havde vovet sig for langt ud; til denne Erkendelse bidrog det vistnok ogsaa, at Arbejderne opdagede, at det Retsmiddel, man mente at have fundet mod dem, efter Omstændighederne ogsaa maatte kunne lade sig bruge mod deres Kontraparter Arbejdsgiverne — det er jo for at finde Retsfærdigheden altid gavnligt at se Sagen fra begge Sider. Retten egner sig nu engang i dens Egenskab af en blot ordnende og regulerende Faktor i Samfundslivet ikke til at føre an i den sociale Udvikling. Den kan alene tjene som Middel til at støtte og fæstne denne og til i det enkelte Tilfælde at fastslaa det Ligevægtpunkt mellem de modstridende Interesser, der efter de givne sociale Forhold maa anses for den retfærdige Løsning. Men selv denne Opgave hører til de allervanskeligste, og den vil derfor næppe paa fyldestgørende Maade kunne løses af Juristerne alene, men kun under nøje Samkvem med umiddelbare Repræsentanter for de Interesse modsætninger, hvorom det her drejer sig. Det er denne Grundtanke, der bærer Nutidens rige Udvikling af Arbejdsvoldgiftsretterne og særlig har fundet Udtryk i vor „faste Voldgiftsret“, som bestaar af et lige Antal Medlemmer valgte af Arbejdsgiverforeningen og de samvirkende Fagforbund med en Jurist som Formand.

Det er i det foregaaende forsøgt at tegne et Billede af de almenmenneskelige og sociale Faktorer, der bærer Nutidens Reformbestræbelser indenfor Retsplejen. Meget har

kun kunnet antydes, baade paa Grund af den begrænsede Plads, der stod til Raadighed, og fordi en mere indgaaende Behandling let vilde have ført ind paa Udviklinger af en altfor specifik juridisk Natur. Men forhaabentlig vil det dog være lykkedes at bibringe Læserne lidt Indtryk af, hvor dyb og fast en Grund denne Reformbevægelse hviler paa. Nutidens Reformkrav med Hensyn til Retsplejen er i Virkeligheden kun et Led i en almindelig Kulturbevægelse, som har bredt sig over saa godt som hele den civiliserede Verden, og som intet Kulturland i Længden vil kunne unddrage sig. Uheldige ydre Omstændigheder og tilfældige politiske Konjunkturer vil maaske for en Tid kunne sinke Bevægelsen, men de vil umulig endelig kunne standse den. Med en lille Omskrivning vil man her kunne anvende et bekendt Ord: „L'évolution marche, et elle ne s'arrête pas“.

UNIVERSITETET I REKTORATSAARET

1912—13.

Universitetet i Rektoratsaaret 1912—13.

Studenter, dimitterede og immatrikulerede.

I Rektoratsaaret dimitteredes ialt 855 Studenter; heraf var 167 Kvinder; 71 tilhørte den klassisk-sproglige Linie, 450 den nysproglige Linie og 304 den matematisk-naturvidenskabelige Linie; fra Reykjavik Skole dimitteredes 30.

Ved Universitetet immatrikuleredes 751; heraf var 724 dimitterede i 1913, 27 i 1912 og tidligere Aar, 5 er Studenter fra fremmede Universiteter, 2 er ikke Studenter, men er immatrikulerede efter ved kongelig Resolution at have faaet Tilladelse til den ene at indlevere en Afhandling til eventuelt Forsvar for den filosofiske Doktorgrad, den anden at indstille sig til theologisk Embedseksamen.

Eksaminer.

Den filosofiske Prøve bestodes af i alt 647.

Tallet paa dem, der har underkastet sig afsluttende Eksaminer, er:

Theologisk Embedseksamen 33, hvoraf 15 fik Laudabilis;

Fuldstændig juridisk Embedseksamen 93, hvoraf 41 fik Laudabilis;

Statsvidenskabelig Eksamen 17, hvoraf 5 fik Laudabilis;

Juridisk Eksamen for Ustuderede 19, hvoraf 4 fik Første Karakter;

Lægevidenskabelig Embedseksamen 64, hvoraf 43 fik Laudabilis;

Skoleembedseksamen under det filosofiske Fakultet 13, hvoraf

10 fik Første Karakter, under det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet 4, der alle fik Første Karakter;

Magisterkonferens under det filosofiske Fakultet 5 og under det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet 4.

Prisopgaver.

Af de for Aaret 1912 udsatte Prisopgaver har 6 fremkaldt 12 Besvarelser, nemlig den retsvidenskabelige 2, den filosofiske 4, den historiske 3, den klassisk-filologiske 1, den nordisk-filologiske 1 og Prisopgaven i Fysik og Kemi 1. Bedømmelserne over disse Afhandlinger er trykte nedenfor S. 97 ff. Universitetets Guldmedaille blev uddelt for 1 Besvarelse af den retsvidenskabelige Opgave, for 1 Besvarelse af den filosofiske Opgave, for 2 Besvarelser af den historiske Opgave samt for Besvarelsen af Opgaven i Fysik og Kemi.

Universitetets Prisspørgsmaal for Aaret 1914 er trykte nedenfor S. 109 ff.

Disputatser.

I Rektoratsaaret har 10 Videnskabsmænd opnaaet akademiske Grader, nemlig 4 den medicinske og 6 den filosofiske Doktorgrad. De af dem meddelte Oplysninger om deres Livsforhold og Studier er trykte nedenfor S. 88 ff. i den Orden, hvori de har vundet Graden.

Universitetets Lærere.

I Rektoratsaaret er afgaaet ved Døden: Professor i Retsvidenskab, Dr. juris *Ludvig August Grundtvig* (d. 28. April 1913) samt tidligere Professor i Retsvidenskab, Højesterets-assessor *Anders Christian Evaldsen* (d. 18. November 1912). Nedenfor S. 77 ff. vil findes Levnedbeskrivelser af dem, forfattede af Fagfæller. Sammesteds er optaget Levnedbeskrivelse af Professor, Dr. phil. *J. A. Fridericia*, der afgik ved Døden i forrige Rektoratsaar.

Efter Ansøgning blev entledigede: Professor i Kirurgi, Dr. med. *Oscar Thorvald Bloch*, 19. Maj fra 31. Aug. at regne, og Professor i sammenlignende Sprogvidenskab, Dr. phil. *V. L. P. Thomsen*, 16. Juni fra 31. August at regne.

I Rektoratsaaret er følgende Universitetslærere ansatte: Konsulent i Udenrigsministeriet, Dr. phil. *Aage Friis* som Professor i Historie (8. Marts 1913), Docent, Dr. phil. *Axel Olrik* som Professor extraordinarius i nordiske Folkeminder (9. April

1913 fra 1. s. M.), Docent *J. Oscar Andersen* som Professor extraordinarius i Kirkehistorie (7. Maj 1913 fra 1. April) og Dr. phil. *Niels Bohr* som Docent i Fysik (16. Juli 1913 fra 1. April). Desuden blev Lic. theol. *Chr. Glarboes* Ansættelse som midlertidig Lærer i nytestamentlig Eksegese under 21. December 1912 forlænget for et Tidsrum af 3 Aar fra 1. Marts 1913.

Universitetets Administration.

I Rektoratsaaret fungerede som Rektor Professor, Dr. phil. & sc. & jur. *Hector F. E. Jungersen*, som den akademiske Lærerforsamlings Protokolfører Professor, Lic. theol. *F. E. Torm* og som Dekaner: i det theologiske Fakultet Professor *J. C. Jacobsen*, i det rets- og statsvidenskabelige Fakultet Professor, Dr. jur. *L. A. Grundtvig* og efter hans Død Professor, Dr. jur. *H. Munch-Petersen* som Prodekan, i det lægevidenskabelige Fakultet Professor, Dr. med. *Thorikild Rousing*, i det filosofiske Fakultet Professor, Dr. phil. *A. B. Drachmann* og i det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet Professor, Dr. phil. *J. N. Brønsted*.

Efter den ved kgl. Resolution af 3. Juni 1913 fastsatte Forandring i kgl. Resolution af 6. September 1902 angaaende Universitetets almindelige Myndigheder er følgende Docenter optaget som Medlemmer af den akademiske Lærerforsamling: Dr. jur. *Holger Federspiel*, Kontorchef *Jens Warming*, *Vinding Kruse*, Dr. med. *A. Erlandsen*, Overlæge, Professor, Dr. med. *S. F. Sørensen*, Overlæge, Professor, Dr. med. *A. Friedenreich*, Overlæge, Dr. med. *C. Rasch*, Overlæge, Professor, Dr. med. *E. Schmiegelow*, Overlæge, Dr. med. *C. E. Bloch*, Dr. med. *Vilhelm Maar*, Professor, Dr. phil. *Valdemar Schmidt*, Professor, Dr. phil. *Angul Hammerich*, Dr. phil. *J. Østrup*, Dr. phil. *Vilhelm Grønbech*, Dr. phil. *Francis Beckett*, Dr. phil. *Chr. Blinkenberg*, Dr. phil. *N. Bøgholm*, Dr. phil. *L. Kolderup Rosenvinge*, *J. P. J. Ravn*, Dr. phil. *August Krogh*, *R. H. Stamm*, Dr. phil. *Harald Bohr*, Dr. phil. *Niels Bjerrum*, Dr. phil. *Niels Bohr*, Inspektør *G. M. R. Levinsen* og Inspektør *W. Lundbeck*.

Til Medlemmer af Konsistorium genvalgte den akademiske Lærerforsamling 24. Oktober 1912 Professorerne *J. C. Jacobsen*,

Dr. jur. *Jul. Lassen*, Dr. med. & sc. *C. J. Salomonsen* og Dr. phil. *Einar Biilmann*. I Stedet for Professor, Dr. phil. *Vilh. Thomsen*, der udtraadte paa Grund af Alder, valgte Lærerforsamlingen s. D. Professor, Dr. phil. *Kr. Erslev*. I Stedet for Dekanerne Professor *Jacobsen* og Professor *Rovsing*, der var Konsistorialer, indtraadte Professor *V. Ammundsen* og Professor, Dr. med. *Leopold Meyer* som Medlemmer for Rektoratsaaaret. Efter Professor *Grundtvigs* Død indtraadte Professor, Dr. jur. *Carl Torp* som Medlem for Rektoratsaaaret i Stedet for Professor *Munch-Petersen*, der var Konsistorial.

I Henhold til kgl. Resolutioner af 21. Novbr. 1912 og 12. Juni 1913 er Docent, Dr. phil. *C. P. E. Sarauw* og Professor extraordinarius *J. Oskar Andersen* optagne som Medlemmer henholdsvis af det filosofiske og det theologiske Fakultet.

Det juridiske Laboratoriums Lærerraad valgte 19. April 1913 Professor *Poul Johs. Jørgensen* til Forstander for det nævnte Laboratorium i Stedet for Professor *Munch-Petersen*. Det theologiske Laboratoriums Lærerraad valgte 6. Maj 1913 Professor, Lic. theol. *F. E. Torm* til Forstander for dette Laboratorium i Stedet for Professor *Jacobsen*.

Paa Finansloven for 1913—14 blev givet Bevilling til Udgivelse af en aarlig trykt Liste over alle de immatrikulerede Studerende, som følger Universitetets Undervisning. Det er herefter gjort til Pligt for de Studerende at anmelde sig til Aarslisten i September. Den første Aarsliste udkommer i indeværende Efteraar.

Den akademiske Lærerforsamling besluttede 12. Juni 1913 forsøgsvis at afskaffe de hidtil brugte Flidsattester og i Stedet derfor i Tilknytning til Aarslisten at indføre en anden Ordning med Hensyn til Beviset for akademisk Flid; denne skal herefter godtgøres ikke ved Attest fra Lærerne, men ved Redegørelse fra de Studerende selv for deres Studier. Denne Ordning træder i Kraft med Efteraarssemestret 1913.

Universitetsfester m. m.

Universitetets Aarsfest, der tillige var en Mindefest for *Kong Frederik VIII.*, holdtes 14. November 1912. Den afgaa-

ende Rektor Professor, Dr. phil. & theol. *Fr. Buhl* holdt Fest- og Mindetalen. Kantaten udførtes af Studentersangforeningen.

Søren Kierkegaards 100-Aars Fødselsdag den 5. Maj 1913 fejredes af Universitetet ved en Mindetale af Professor, Dr. phil. & jur. & sc. & litt. *Harald Høffding* i Universitetets Festsal. Talen er trykt i Berlingske Tidende for samme Dag.

Følgende fremmede Universitetslærere har i Rektoratsaaet holdt Forelæsninger ved Universitetet: Professor i skandinavisk Sprog og Litteratur ved la Sorbonne *Paul Verrier* (20. og 22. Februar 1913) og efter Indbydelse af Universitetet fhv. Professor i Filosofi ved la Sorbonne, Direktør for Fondation Thiers, Dr. *Émile Boutroux* (24. og 26. April 1913). Desuden har Lektor ved Universitetet i Lund *Virgile Pinot* holdt Forelæsninger i Foraarssemestret 1913. Sammen med Professor Axel Olrik har endvidere Docent ved Lunds Universitet, Dr. phil. *C. W. von Sydow* holdt Øvelser i Efteraarssemestret 1913.

Nye Legater.

Professor, Dr. phil. *H. H. L. Schwanenflügel* har ved to Gavebreve af 12. December 1912 og 12. Februar 1913 forøget Kapitalen for det af ham og hans Hustru Anna Elisabeth, født Benzon, tidligere stiftede „Dr. phil. H. H. L. Schwanenflügels og Hustrus Legat“ henholdsvis med 300 Kr. og 1000 Kr. Kreditforenings-Obligationer.

Af Justitsraad *Chr. Larsen* er der oprettet et Legat „Historikeren, Professor, Dr. jur. & phil. Johannes Steenstrups Legat for ældre veltjente Betjente ved Københavns Universitet“. Fundatsen forsynedes 28. Januar 1913 med kongelig Konfirmation.

Ifølge afdøde Frk. *L. A. M. Scharlings* Testamente blev der af hendes efterladte Formue udbetalt 1000 Kr. til „Professor, Dr. theol. C. E. Scharlings Legat, stiftet af Professor, Dr. William Scharling.“

Ifølge afdøde Universitetspedel *Mogens Adser Mules* Testamente er der oprettet et Legat „Thorvald Vidførles Mindelegat“ for en flittig og trængende islandsk Student, der studerer ved

Københavns Universitet. Fundatsen forsynedes 3. Maj 1913 med kgl. Konfirmation.

Af Bispinde *Ch. Madsen* er der oprettet et Legat „Professor, Dr. theol. P. Madsens og Hustrus Legat for en theologisk Studerende“. Fundatsen forsynedes 28. August 1913 med kgl. Konfirmation.

Nekrologer over Universitetslærere

døde i 1912—13.

Julius Albert Fridericia,

født 10. Juni 1849, død 28. Oktober 1912.

Fridericia, som blev Student 1866, opgav snart et paa-begyndt juridisk Studium for Historien og tog Magisterkonferens heri 1872. Hans Specialstudier samlede sig om Kristian IV's og Frederik III's Tid; han syslede meget med Korfits Ulfeld, og en Tid arbejdede han paa at besvare et af Videnskabernes Selskab udsat Prisspørgsmaal om Rigsraadet. Mest droges han dog af Danmarks udenrigske Forhold i Tredivaarskrigens Tid; han gennemgik alt hvad der var at finde herom i vore Arkiver og udfyldte dette ved at besøge Hovedarkiverne rundt om i Europa. Paa den derved erhvervede, tilnærmelsesvis udtømmende Kundskab til baade trykte og utrykte Kilder byggede han sit første Hovedværk: „Danmarks ydre politiske Historie i Tiden fra Freden i Lybek til Freden i Kjøbenhavn (1629—1660)“; første Del udkom i 1876 og vandt Forfatteren Doktorgraden, anden Del kom i 1881 og førte Skildringen frem til Brømsebrofreden 1645. Danmarks Politik, sammenslynget som den i denne Tid var med næsten hele Europas, var her fremstillet i alle Enkeltheder, de mange forviklede Traade udredede og hvert Punkt prøvet med skrupuløs Nøjagtighed.

Efterhaanden vendte Fridericias Interesse sig dog mere mod Danmarks indre Historie, og han indsaa, at netop i det

skæbnesvangre Tidsrum, som han endnu havde tilbage, kædede den indre og den ydre Politik sig i den Grad sammen, at det vilde være ganske utilfredsstillende kun at fremstille den ene Side. Han opgav da at fuldføre det paabegyndte Værk efter den oprindelige Plan og optog et ligesaa indgaaende Studium af Danmarks indre Forhold, som han før havde drevet af Landets Forhold udadtil; hvor meget Arbejde han satte ind, ser man bedst af de „Statistisk-historiske Undersøgelser om Danmarks Landboforhold“, som han fremlagde i Historisk Tidsskrift. Først efter 12 Aars Studier udsendte han i 1894 sit andet Hovedværk: „Adelsvældens sidste Dage“. Det var Danmarks Historie fra Kristian IV's Død til Enevældens Indførelse, der her skildredes i sin fulde Bredde; begyndende med en Fremstilling af, hvorledes det danske Samfund havde formet sig i Kristian IV's Tid, følger Fridericia Brydningerne mellem Kongemagt og Adel, indtil de ydre Forhold virker afgørende ind og Rigsraadsvælden viger Pladsen for den enevældige Konge. Med dyb Forstaaelse af Politik og Samfund har Forfatteren stillet Problemerne og tvunget Kilderne til at give Svar paa, hvad han spurgte om; man mærker i Fremstillingen ikke, hvor tungt det Stof er, som der bygges paa, og nøje overvejet, som Bogens Komposition er, er der Kraft og Liv i Skildringen.

Da Fridericia fuldendte dette Skrift, som viste ham paa hans fulde Højde, havde han allerede paataget sig at fremstille hele det 17. Aarhundrede til „Danmarks Riges Historie“. For Aarhundredets første Del kunde han overvejende bygge paa tidligere Studier og sine egne Bøger; Tiden efter 1660 krævede derimod nyt Arkivarbejde hjemme og ude. Ret hurtigt lykkedes det ham dog at løse Opgaven, og hans fjerde Bind af Danmarks Riges Historie hører til Værkets bedste.

Som man ser, drejer Fridericias større Arbejder sig alle om et Aarhundrede af Danmarks Historie, og paa det samme Omraade er han, naar han sammen med Bricka udgav den monumentale Samling af Kristian IV's egenhændige Breve eller som flittig Medarbejder af „Dansk biografisk Lexikon“ skildrede næsten alle det 17. Aarhundredes Statsmænd og Fyr-

ster. Det hang sammen med hans vidtdrevne Samvittighedsfuldhed, at han kun sjælden vovede sig udenfor det Tidsrum, hvorover han var fuldt Herre. Dog er han en enkelt Gang kommen helt tilbage til Middelalderen, da han godtgjorde, at Øresundstolden er indført af Erik af Pommern, og i 1888 fejrede han Stavnsbaandsjubilæet ved et lille Folkeskrift; det er betegnende for ham som Forsker, at han for at kunne udføre dette paa en for ham selv tilfredsstillende Maade samtidig udgav en hel Samling „Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie“. Men i Virkeligheden havde han usædvanlig grundige Kundskaber paa et langt videre Omraade; man mærkede det bl. a. i de Anmeldelser, han Aar igennem sendte „Politiken“ af ny historisk Litteratur, og det traadte endnu klarere frem, da han i 1899 kom til Universitetet.

Fridericia havde lige siden 1874 været ansat paa Universitetsbibliotheket, men Gerningen her, hvor samvittighedsfuldt han end passede den, kunde han ikke ret afvinde Interesse. Ved Vakancerne i de historiske Professorater i 1882—83 var andre blevet foretrukne, og først i Vinteren 1898—99, da en Ansøgning fra ham om et ekstraordinært Professorat, varmt støttet af det filosofiske Fakultet, vandt Tilslutning ogsaa i Rigsdagen, aabnedes der en Vej for ham. I dette Øjeblik søgte imidlertid Prof. Edv. Holm sin Afsked; det nye Professorat blev dermed overflødig, og Fridericia blev kaldet til Ordinarius i Historie.

Paa Universitetet holdt Fridericia sig udelukkende til Tiden efter Aar 1600, men til Gengæld skaffede han sig til de tre sidste Aarhundreder en Kundskab, saa indgaaende, som kun faa er naaet til. Det 17. Aarhundrede var han forud saa godt hjemme i, at han kunde sætte Hovedarbejdet ind paa det 18. og 19. Aarhundredes Historie, og med sine øvede Forskervener, med sin alsidige historiske Forstaaelse lykkedes det ham at magte den umaadelige Litteratur, som netop i den sidste Menneskealder er vokset op om disse Tider. Hvad han lærte, det nedlagde han først i store Forelæsninger, og siden imødekom han de Studerendes Trang ved i tre Bind at fremstille Tiden fra 1600 til 1848, endda udfyldt ved en kort Udsigt over den

følgende Tids politiske Historie lige til vore Dage. Disse Haandbøger, hvor Forfatterens Omhu har præget hver Linie, giver en fortræffelig Vejledning til Forstaaelse af alle Hovedstrømningerne i moderne Stats- og Samfundsliv, og de har ogsaa vundet megen Udbredelse udenfor Universitetet, saaledes at de to af dem allerede foreligger i nye Udgaver, stærkt gennemarbejdede for stadig at være paa Højde med den fremadskridende Forskning.

Universitetsgerningen lagde saa fuldstændig Beslag paa Fridericia, at man i de senere Aar kun hørte lidt til ham i Litteraturen, naar bortses fra de lige nævnte Universitetsbøger. Dog har han i „Folkenes Historie“ fremstillet Tidsalderen 1830—1848 paa Grundlag af sine Forelæsninger, og i „Verdenskulturen“ har han givet en meget original Karakteristik af den franske Revolution og Napoleonstiden. Som Sekretær i Dansk Historisk Forening redigerede han siden 1897 Historisk Tidsskrift, og i det her paa hans Forslag indførte Afsnit: „Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland“ har han skrevet mange fine Nekrologer over afdøde Historikere og rammende Karakteristiker af nyere Værker.

Fridericia blev allerede i 1883 Medlem af „Danske Selskab“ og i 1888 af „Videnskabernes Selskab“. Paa Universitetet vandt han varm Sympati baade hos de Studerende og hos sine Medlærere; han virkede som Lærerforsamlingens Protokolfører 1907—1911. I Sommeren 1911 maatte han underkaste sig en svær Blindtarmsoperation; den tog meget paa hans Kræfter, og da han endelig i Efteraaret 1912 genoptog Lærervirksomheden, blev han kort efter angrebet af den Sygdom, der bragte ham Døden.

Kr. Erslev.

Biografier: Selybiografi i Universitetsprogram til Reformationsfesten 1876. Bricka's Dansk biografisk Lexikon V, 389 (Kr. Erslev).

Nekrologer: Joh. Steenstrup i Historisk Tidsskrift 8. R., IV, 166. (Svensk) Historisk Tidsskrift 1912, S. 222. Marcus Rubin: Tale ved Fridericias Baare, i „Politiken“, 3. November 1912. En Udtalelse af de Studerende: „In memoriam“ i Datidens Blade.

Anders Christian Evaldsen,

født 2. Juni 1841, død 18. Novbr. 1912.

Anders Christian Evaldsen, Søn af Murer i Viborg Evald (eller Edvard) Andersen Loldrup og Hustru Vibeke Cathrine Christensdatter, blev født i Arlund ved Holstebro og dimitteredes 1861 som Student fra Viborg Skole. Som Student besvarede han Universitetets juridiske Prisopgave for Aaret 1864—65 og blev belønnet med Akcessit; den meget anerkendende Bedømmelse udviser, at det kun skyldtes Mangler ved Afhandlingens Form, at den ikke vandt Prisen. I 1870 udgav han denne Prisaftandling i omarbejdet Skikkelse: Skyldnerens Mora, behandlet efter Sagens Natur og dansk Ret. I 1867 tog han den fuldstændige juridiske Embedseksamen og beskæftigede sig derefter, under Fortsættelse af sine Studier, med Manuduktion. 1870 blev han Volontær i Justitsministeriet og fungerede under sin Ansættelse her som konstitueret Assessor i Viborg Overret. I 1872 konkurrerede han med I. H. Deuntzer om det ved Professor Grams Død ledigblevne Professorat. Deuntzer sejrede, men Evaldsens ovennævnte Skrift om Skyldnerens Mora og hans Konkurrenceafhandling: Bidrag til Læren om Fuldmagt og dermed beslægtede Retsforhold havde vundet saadan Anerkendelse, at han indstilledes til og 23. December 1872 udnævntes til Professor i Retsvidenskab ved Universitetet. I denne Stilling udarbejdede han Forelæsninger over Obligationsrettens almindelige og specielle Del. Den nærmest forudgaaende Behandling af disse Emner var Grams fra 1860 og 1864; et betydeligt Stof af Lovgivning, Litteratur og Retspraksis henlaa saaledes ubearbejdet. Forelæsningerne over den almindelige Del omfattede de Æmner, som ogsaa nu til Dags behandles under dette Rubrum, dog ikke Læren om Erstatning udenfor Kontraktsforhold og de Forhold, der i Almindelighed efter romanistisk Terminologi betegnes som de kvasikontraktmæssige. Hvad Retshandelsbegrebet angaar, holdt Evaldsen sig til det af Goos og Aagesen givne Grundlag, saa at han stillede sig paa Løfteteoriens og

Tillidsteoriens Standpunkt, som dette var udformet af disse Forfattere. Iøvrigt undergiver han helt igennem Æmnets ledende Grundsætninger en dybt gaaende Revision i Belysning af nyere Tidens Teori og Led for Led underbygget med Iagttagelser af enkelte Retstilfælde. Dette Arbejde udførtes med en saadan Grundighed og Finhed i Retsopfattelsen, at Resultatet blev en Fremstilling, der indtog en fremragende Plads mellem Datidens Fremstillinger af Æmnet. Her i Landet havde man efter Ørsteds Tid væsentlig fulgt tyske Forbilleder. Uden noget Brud med disses Fortrin havde Evaldsens Arbejde, underbygget som det var med dansk Retspraksis, adskillige af de engelske Fremstillingers udmærkede Egenskaber. Nogen egentlig Paavirkning fra engelsk Side spores dog ikke. Hvor vældigt et Rydnings- og Opbygningsarbejde Evaldsen her har udført, vil næppe nogen mere være i Stand til at vurdere og paaskønne end den, som skriver disse Linier, og i hvis Lod det faldt at fortsætte Evaldsens Arbejde; de talrige Henvisninger i mine Arbejder til ham oplyser en kyndig Læser om, i hvilket Omfang denne Fortsættelse hviler paa Evaldsens Arbejde. Forelæsningen over Obligationsrettens specielle Del blev kun et Brudstykke. Den omfatter Læren om Køb og andre Afhændelseskontrakter, Leje- og andre Brugsforhold og Gjældsforpligtelserne, derunder Anvisninger og Veksler. Behandlingen er af samme Karakter som den almindelige Dels. Forelæsningerne fremkom som litograferede; trykte blev de aldrig; de havde ikke faaet den endelige Form, som Forfatteren ønskede. Da Forelæsningernes Afsnit om Veksler var blevet forældet ved Udkomsten af den nye skandinaviske Veksellov, udgav Evaldsen 1881 en paa omhyggelige retssammenlignende Studier grundet, for praktiske Jurister og andre Forretningsmænd udarbejdet Fortolkning af Vekselloven og derefter i 1883 en mere kortfattet, for de Studerende bestemt Fremstilling af Vekslerretten, trykt som Manuskript under Titlen Dansk Obligationsret. Fortsættelse. Heri § 31 Veksler m. m. Endvidere har Evaldsen skrevet nogle Afhandlinger i Ugeskrift for Retsvæsen: Om det Tilfælde, at Overdrageren af en tinglig Ret mangler Kompetence (1868, S. 961 ff.), Nogle Vekslerets-

spørgsmaal (foranlediget ved Udkomsten af Auberts Den nordiske Vekselret, 1882, S. 97 ff.) og Nogle Bemærkninger om Konkurslovens §§ 18 og 19 (1885, S. 801 ff.).

Den anden Side af Universitetsarbejdet, Lærervirksomheden, tiltalte ikke Evaldsen. Han fandt sig ikke tilfredsstillt ved sine Evner i denne Retning og følte sig paa den anden Side kaldet til Dommervirksomheden. Det siges, at en Plads i Højesteret blev ham tilbudt, men at han mente først at burde søge Dommergerning andetsteds. Den 29. December 1885 udnævntes han til Assessor i Landsover- samt Hof- og Stadsretten og den 16. Oktober 1893 til Assessor i Højesteret. Her virkede han til sin Død. I et længere Tidsrum fungerede han tillige som Censor ved de juridiske Eksaminer og som Formand i Bestyrelsen for det Anders Sandøe Ørstedeske Pris-medaille-Legat. Ifølge sine videnskabelige Evner og sin fine, klare Retsfølelse berømmes han som en af de første i Dommerkredsen. Med hans Indtræden i denne var hans Forfattervirksomhed afsluttet.

I Anledning af Kronprinsens og Kronprinsessens Sølvbryllup den 28. Juli 1894 blev Æresgraden som Doktor juris tildelt Evaldsen paa Grund af hans videnskabelige Fortjenester.

Evaldsen var gift første Gang 1871 med Flora Christensen, Datter af Sognepræst til Søndbjerg, Odby og Jegindø M. P. Thorning Christensen. Efter hendes Død i 1874 ægtede han 2. Juli 1879 Louise Christiane Emilie, f. v. Bülow, Datter af Toldoppebørselskontrollør Julius Konrad v. Bülow og Hustru Louise Elisabeth Bierg.

Jul. Lassen.

Biografier: Bricka: Dansk biografisk Leksikon (Deuntzer), Selvbiografi i Universitetsprogram til Reformationsfesten 1894.

Nekrologer: N. L. i Tidsskrift for Retsvidenskab, XXVI, S. 191 ff. — M-P. i Ugeskrift for Retsvæsen 1912 B, S. 281.

Ludvig August Grundtvig,

født 18. December 1868, død 28. April 1913.

Ludvig August Grundtvig, Søn af Materialist, Cand. pharm. Otto Gregers Grundtvig og Hustru Laura Henriette v. der Burg, f. Schiøtt, blev født i Nakskov. I Aaret 1887 dimitteredes han fra Borgerdydsskolen paa Christianshavn med første Karakter med Udmærkelse, og i Sommeren 1893 tog han den fuldstændige juridiske Embedseksamen med en stor første Karakter. Fra Slutningen af 1896 til Foraaret 1898 foretog han paa det Hurtigkarlske Stipendium en Studierejse i Udlandet; navnlig studerede han paa Bibliotekerne i Kiel, Göttingen, Leipzig og London. I øvrigt virkede Grundtvig, efter at have taget Embedseksamen, som juridisk Manuduktør og høstede i denne Virksomhed stor Berømmelse for sine Lærerevner. Samtidig arbejdede han fra 1899 som Assistent i Justitsministeriet og en Tid (1898—1900) som Lærer i Handelsret ved den Brockske Handelsskole; endvidere var han beskæftiget med praktisk Arbejde for Højesteretssagfører Shaw. Den 10. August 1897 ægtede han Thora Levy, Datter af Grosserer Philip Aron Levy af København.

I Følge de videnskabelige Evner, som Grundtvig tidlig havde lagt for Dagen, maatte det være det retsvidenskabelige Fakultet magtpaaliggende at sikre sig hans Arbejdskraft, og 1899 blev han ansat som Docent i Retsvidenskab ved Universitetet. Den 18. Februar 1902 forsvarede han Afhandlingen: Konnossementet, en søretlig Studie I., Retten ifølge Konnossementet, for den juridiske Doktorgrad, og den 14. Marts 1903 blev han efter bestaaet Konkurrence udnævnt til Professor i Retsvidenskab ved Universitetet. Ved Siden af sit Universitetsarbejde fortsatte han sin i 1901 begyndte Virksomhed som Sekretær for Provinshandlerforeningernes Fællesudvalg, og der lagdes i vidt Omfang Beslag paa hans Arbejdskraft i Kommissioner. Saaledes var han Sekretær i den danske Afdeling af den i 1901 nedsatte skandinaviske Kommission til Udarbejdelse af Forslag til Forandringer i Lovgivningen med

Hensyn til visse Dele af Obligationsretten, indtil han i 1903 udnævntes til Medlem af Kommissionen. Endvidere har han arbejdet i Kommissioner til Udarbejdelse af Forslag til Lov om Aktieselskaber og som Danmarks Repræsentant deltaget i internationale Konferencer angaaende Vekselret og Søret.

Grundtvig var udrustet til retsvidenskabeligt Arbejde som faa. Hans Tanke var klar; hans Logik svigtede aldrig. Hans Interesser koncentrerede sig paa en ejendommelig udelt Maade om Retslivets Kendsgerninger, og hans Iagttagelsesevne overfor disse var hurtig og gennemtrængende skarp. Naar hans videnskabelige Produktion ikke udviklede sig med den Fart, som man muligvis efter hans første Arbejder havde ventet, kom dette, bortset fra ydre Omstændigheder, af en Egenskab, der vel ikke just var den, som Kendinge udenfor hans Videnskab først vilde tænke paa at tillægge ham: hans store Forsigtighed i videnskabeligt Arbejde. Den fuldstændige Paa-lidelighed af, hvad han gav fra sig, var ham en Samvittighedssag. Mere almindelige Problemer indlod han sig nødig paa. Ikke just fordi han savnede Interesse for deres Løsning eller mistvivlede om sine Evner i saa Henseende, men fordi han følte det fornødent at arbejde sig frem forsigtig fra Skridt til Skridt, al Tid med fast Grund under Fødderne, og stedse syntes, at han „endnu“ ikke var færdig til at give mer end det konkrete, som han havde oplevet og gennemarbejdet. Selve Oplevelsen af de Kendsgerninger, han skulde behandle, gav han nødig Afkald paa, i alt Fald nærmede han sig saa meget til den personlige Oplevelse, som det var ham muligt. Naar han paatog sig saa meget praktisk Arbejde, var det ikke blot, fordi dette var ham kært, men fordi han fandt det fornødent for sin Videnskab. Og dette store praktiske Arbejde kom i rigt Maal ikke blot hans egen videnskabelige Virksomhed og hans Lærergerning, men ogsaa hans Kolleger til Gode.

Denne Grundtvigs Forfatterindividualitet træder særlig iøjnefaldende frem i hans to større videnskabelige Arbejder. I den ovennævnte Doktorafhandling (den bebudede 2den Del udkom desværre aldrig) med den skarpsindige Analyse af Konnossementets Karakter og den vidunderlige Redegørelse

for og Afvejelse af de mangfoldige forskelligartede Hensyn, der bestemmer Standpunktet overfor Ansvarsfrihedsklausuler i Konnossementet. Og i Konkurrenceafhandlingen 1903 om Reklamationer i Formueretsforhold, med særligt Hensyn til Køb og Salg, der med dens mange omhyggelige og skarpsindige Enkeltundersøgelser er grundlæggende for dette Ærnes Behandling. Den samme gennemtrængende Skarpsindighed og Selvoplevelsens Paalidelighed vil Enhver — ikke mindst Forfatterne selv — finde i Grundtvigs Anmeldelser, saaledes Anmeldelserne af Jul. Lassens Haandbog i Obligationsrettens specielle Del (Ugeskrift for Retsvæsen 1898, S. 853 ff.), af Viggo Bentzons Den danske Søret (Ugeskrift for Retsvæsen 1899, S. 817 ff.) og af Fredrik Stang Norsk Formueret I (Norsk Retstidende 1912, Nr. 15—16). I Forbindelse med disse Arbejder maa endnu nævnes Prøveforelæserne ved Konkurrencen: Om Lejetagerens Retsstilling efter frivilligt Salg af den lejede Ejendom (Tidsskrift for Retsvidenskab XVI, S. 53 ff.) og Hvorvidt bortfalde Underpanterettigheder ved 20aarig Hævd? (Ugeskrift for Retsvæsen 1903, S. 519 ff.) samt Udgaven af Lov om Køb af 6. April 1906 med Forklaringer (1906). Ved sit ovenfor omtalte Arbejde i Kommissionen, som udarbejdede Forslaget til Lov om Køb, hvis Motiver Grundtvig har skrevet, og ved sit stadige praktiske Arbejde med Handelsretten var han i Besiddelse af ganske særlige Forudsætninger for sidstnævnte Arbejde. De i den beskedne Form af Noter til Lovteksten fremtrædende „Forklaringer“ udgør da ogsaa i Virkeligheden en fyldig, indgaaende og overordentlig paalidelig Kommentar. I Salmønsens Konversationsleksikon har Grundtvig skrevet adskillige Artikler.

Hvad Grundtvig iøvrigt udgav vedrører væsentlig hans Lærervirksomhed, saaledes: Kortfattet Lærebog i Handels- og Vekselret (1901, udarbejdet med Undervisningen af Handelslærlinge for Øje, udkommet i flere Oplag), Kort Fremstilling af Forfatterretten, efter Lov 29. Marts 1904 og Bernerkonventionen (1905), Kort Fremstilling af den danske Søret, til Brug ved Forelæsnings (1907). I 1905 besørgede han, efterat Professor Torp havde overtaget Strafferetten og forladt Formue-

retten, under Samraad med Forfatteren en gennemset og forøget Udgave af Carl Torps Dansk Tingsret. Bag Lærebøgenes Korthed ligger et overordentlig betydeligt, under Tiden grundlæggende, Arbejde. Og alle vidnede om Grundtvigs fremragende Egenskaber som Lærer. Den Berømmelse, han som Manuduktør havde høstet som Lærer, vandt han ogsaa under sin Universitetsvirksomhed; navnlig i Ledelsen af de konkrete skriftlige Øvelser stod han som en Mester.

Allerede i flere Aar før Døden havde Grundtvig været tunghør, og Tunghørigheden tiltog. Der lagdes derved en Skygge over hele hans Virksomhed. Arbejdet i Kommissioner maatte han trække sig tilbage fra. Eksaminationer var ham pinlige, ikke mindst af Hensyn til de eksaminerede, ligesaa mundtlige Drøftelser med de studerende under Undervisningen. Med desto større Iver og Rastløshed søgte han til Hjemmearbejdet, videnskabeligt og praktisk. Stærkt optaget var han af Forberedelserne til en ny Bearbejdelse af Dansk Tingsret, og til en kommenteret Udgave af de nordiske Sølove. Og i sine sidste Dage bebudede han den nær forestaaende Udkomst af en udførlig Anmeldelse af Tore Alméns Kommentar til Loven om Køb. Men til intet af disse Arbejder foreligger Optegnelser af Betydning. Omfanget af de praktiske Arbejder, han paatog sig, steg og steg, overvældede hans Arbejdskraft og var sikkert medvirkende til den Sindsygdом, som endte hans Liv.

Grundtvig naaede forholdsvis kun lidet af, hvad han havde tænkt sig at give. Men hvad han har ydet, staar i første Række af den nordiske Retsvidenskabs Arbejder, og med sine enestaaende Lærerevner har han øvet en vidtrækkende Indflydelse paa det yngre Slægtled af Jurister.

Jul. Lassen.

Selvbiografi: Universitetsprogram til Reformationsfesten 1902.

Nekrologer: Frantz Dahl i Tidsskrift for Retsvidenskab XXVI, S. 270 ff., og i Goldschmidts Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht und Konkursrecht Bd. 74, H. Munch-Petersen i Ugeskrift for Retsvæsen 1913 B. S. 145 ff.

Selvbiografier af Aarets Doktorer.

I.

Jeg, *Carl Henrik Permin*, er ældste Søn af afdøde Proprietær Ehler Permin i hans Ægteskab med Emilie Holm og er født den 23. Maj 1879 i Storehedinge. I denne By, hvor min Familie i flere Slægtled har levet, voksede jeg op og fik min første Skolegang. Tolv Aar gammel kom jeg paa Sorø Akademi, hvorfra jeg dimitteredes 1897. Jeg husker endnu, hvorledes jeg efter endt Skolegang var i Tvivl angaaende Valget af Studium. Skolen var den Gang uden Tilknytning til det senere Liv, og det var vanskeligt for en ung Mand, der kendte mere til de latinske Klassikere end til den Verden, der laa udenfor Skolen, at vide, for hvilke Sider af det praktiske Liv han egnede sig. Jeg valgte det medicinske Studium og har ikke senere haft Grund til at fortryde det.

I Vinteren 1904—05 absolverede jeg den lægevidenskabelige Embedseksamen og rejste i Februar 1905 til Berlin, hvor jeg studerede pathologisk Histologi hos Professor O. Israel og Professor Henke. Den 1. September s. A. ansattes jeg som Prosektor ved Universitetets pathologisk-anatomiske Institut under Professor Fibiger og forblev her indtil April 1908, da jeg blev Lægekandidat paa Københavns Amts Sygehus. Her forblev jeg 1 Aar, var derefter klinisk Assistent ved det Kgl. Frederiks Hospitals kirurgiske Laboratorium og havde fra Slutningen af Aaret 1909 indtil Oktober 1910 min Turnustjeneste ved samme Hospital. I de følgende 2 Aar var jeg 2den Reservekirurg paa Rigshospitalets Afdeling C under Professor

Rovsing. Siden Oktober 1912 har jeg været Assistent ved Rigshospitalets kirurgiske Poliklinik, men forlader denne Stilling i Oktober d. A. for at overtage Posten som første Reservekirurg ved Afdeling C.

Foruden nogle mindre Afhandlinger har jeg skrevet et større Arbejde „Tetanusstudier“, for hvilket jeg i Efteraaret 1912 erhvervede den medicinske Doktorgrad. De Undersøgelser, paa hvilke dette Arbejde hvilede, vare for største Delen udførte paa Statens Seruminstitut.

Den 20. November 1909 ægtede jeg Ebba Catharina Sievers, Datter af Grosserer F. C. Sievers i Hellerup.

II.

Axel Valdemar Neel (Navneforandring, December 1912) er født i Eiby, Vends Herred, og er Søn af Lærer, senere Vurderingsformand Peder Nielsen og Hustru Ane, f. Madsen.

Artium (Odense Kathedralskole) 1ste Karakter 1897. Medicinsk Embedseksamen Sommer 1903 (Laud).

Efter en fyldig, praktisk Uddannelse (Amtssygehuset i Faxø, St. Josephs Hospital, Boserup, Vejlefyord Sanatorium, Frederiksberg Hospital), afbrudt af to længere Rejser til Østasien og Australien, begyndte jeg specielt at beskæftige mig med Studiet af Nervesygdomme, hvilke Lidelser allerede i min Studietid havde interesseret mig. Noget senere, 1909, begyndte jeg Forarbejderne til min senere Afhandling om traumatiske Neuroser og var under disse Forarbejder i længere Tid (ca. 1½ Aar) Assistent paa Professor, Dr. med. V. Christiansens Poliklinik, ligesom jeg i et halvt Aar var hospiterende Læge paa Kommunehospitalets Afdeling for Nerve- og Sindssygdomme (Professor, Dr. med. Friedenreich).

Januar—Juni 1911 opholdt jeg mig i Paris, hvor jeg særlig fulgte Pierre Maries, Dejerines og Babinskis Forelæsninger og Undervisning samt arbejdede paa Pierre Maries Laboratorium.

Efter min Hjemkomst var jeg i 3 Maaneder Reservelæge ved Silkeborg Vandkuranstalt og derefter i et Aar Kandidat ved Sindssygehospitalet ved Aarhus.

6. Februar 1913 forsvarede jeg min Afhandling: „Om traumatiske Neuroser, I. Følgetilstandene efter Hovedlæsioner“ for Doktorgraden i Medicin og er fra April 1913 ansat som Assistent ved det psykiatriske Laboratorium under Docenturet i Psykiatri.

Jeg maa endnu tilføje, at jeg, der altid har været stærkt sports- og friluftinteresseret, i min Studietid og ogsaa senere har været Medlem af Akademisk Boldklubs 1ste Krickethold, ligesom jeg gentagne Gange har deltaget i internationale Kricketkampe som Medlem af det udvalgte danske Hold.

Marts 1910 ægtede jeg Inger Torrild, tidligere gift med Dr. med. Johannes Torrild (d. 1908) og Datter af Grosserer J. Petersen, Aalborg, og Hustru Mary, f. v. Jessen.

III.

Sigurd Eriksen Kjærgaard, Søn af Lærer Niels Anton Eriksen og Hustru Ane Marie, f. Rasmussen, er født den 13. Marts 1883 i Dørup ved Skanderborg. Student 1901 fra Kolding Latinskole (1. Kar.) Lægevidenskabelig Embedseksamen Jan. 1908 (Laud).

De følgende to Aar var jeg Prosektor ved Universitetets patologisk-anatomiske Institut; siden har jeg været Kandidat ved Sct. Lucasstiftelsen, Rigshospitalets Afdelinger B og C og klinisk Assistent ved Afdeling D paa samme Hospital. For Tiden er jeg Kandidat ved Rigshospitalets Fødeafdeling A.

Den 13. Februar 1913 forsvarede jeg for Erhvervelsen af den medicinske Doktorgrad en Afhandling om „de histologiske Forandringer ved benigne Lidelser af Endometrium corporis.“

Den 3. April 1912 blev jeg gift med Ebba Johanne Holm, Datter af Fabrikant Johan Holm og Hustru Laurine, f. Harboe.

IV.

Jacob Peter Jacobsen, Søn af fhv. Gaardejer Erik Jacobsen og Hustru Marie Jacobsen, født Sørensen, er født den 23. Februar 1877 i Skjenkelsø, Hjølunde Sogn. Jeg tog matematisk Artium fra Frederiksborg lærde Skole i Sommeren 1895 med

1ste Karakter og i 1896 Filosofikum hos Professor Kroman med 1ste Karakter med Udmærkelse.

Ved Universitetet forberedte jeg mig til Skoleembeds-eksamen med Fysik til Hovedfag, Matematik, Kemi og Astro-nomi til Bifag. I Sommeren 1899 tog jeg denne Eksamen med 1ste Karakter.

Allerede i min Studentertid var jeg beskæftiget hos nu-værende Professor Martin Knudsen med forskellige fysiske Opgaver af hydrografisk Art, og fra 1899 til 1902 var jeg med-virkende ved de Undersøgelser, som under Martin Knudsens Ledelse udførtes til Opstilling af „Hydrographical Tables“ (København 1901). I to Aar fra 1902 til 1904 var jeg konsti-tueret som Adjunkt ved Herlufsholms lærde Skole, men vendte i 1904 atter tilbage til København og blev Assistent ved det hydrografiske Laboratorium, der under Prof. Martin Knudsens Ledelse udgør et Led i de danske Havundersøgelser.

I de Aar jeg har været beskæftiget ved hydrografiske Undersøgelser, har jeg offentliggjort følgende Afhandlinger:

- 1) 1905: Die Löslichkeit von Sauerstoff im Meerwasser, durch Winklers Titriermethode bestimmt.
- 2) 1908: Mittelwerte von Temperatur und Salzgehalt bear-beitet nach hydrographischen Beobachtungen in dänischen Gewässern 1880—1907.
- 3) 1908: Der Sauerstoffgehalt des Meereswassers in den däni-schen Gewässern innerhalb Skagens.
- 4) 1910: Gezeitenströme und resultierende Ströme im Grossen Belt in verschiedenen Tiefen im Monat Juni 1909.
- 5) 1913: Beitrag zur Hydrographie der dänischen Gewässer.
- 6) 1913: Strommessungen in der Tiefe in dänischen Gewäs- sern in den Jahren 1909, 1910 und 1911.
- 7) 1912: The amount of oxygen in the waters of the Medi- terranean.

Desuden sammen med Dr. phil. A. C. Johansen:

- 8) 1908: Remarks on the changes in specific gravity of pe- lagic fish eggs and the transportation of same in danish waters.

Afhandlingerne Nr. 1—6 samt Nr. 8 er fremkommet i „Meddelelser fra Kommissionen for Havundersøgelser“. Nr. 7 findes i Report on the Danish oceanographical expedition 1908—1910 to the Mediterranean and adjacent seas, udgivet af Dr. phil. Johs. Schmidt.

En dansk Udgave af den under 5) opførte Afhandling havde jeg den 3. April d. A. den Ære at forsvare for den filosofiske Doktorgrad.

Foruden min videnskabelige Virksomhed ved Havundersøgelserne har jeg virket som Assistent ved Universitetets medico-fysiske Laboratorium og ved Øvelserne i „fysisk Teknik“ for studiosi magisterii.

Den 6te Februar 1906 ægtede jeg Ragnhild Hummel, Datter af Ingeniør Chr. Hummel og Hustru Ida Hummel, født Svendsen.

V.

Jeg, *Jens Nicolaj Nielsen*, født 4. November 1877 i Klim, er Søn af afd. Gaardejer N. C. Nielsen og Hustru, f. Thomsen. Jeg tog Artium i 1896 ved Lyceum (privat dim.) og studerede derefter Fysik. I 1900—1901 assisterede jeg daværende Docent Martin Knudsen ved de internationale Bestemmelser af Havvåndets Konstanter og var i et Semester Assistent ved de medico-fysiske Øvelser.

Efter at have taget Skoleembedseksamen i Januar 1902 var jeg i ca. 5 Aar knyttet til de internationale Havundersøgelser og deltog som Hydrograf i Togterne med Havundersøgelsesdamperen „Thor“ til Færøerne og Island og i den østlige Del af Atlanterhavet. Paa Grundlag af disse Undersøgelser har jeg offentliggjort flere Afhandlinger i „Meddelelser fra Kommissionen for Havundersøgelser“.

I 1908 og 1909 deltog jeg i Ekspeditionerne til de grønlandske Farvande med Motorbriggen „Tjalfe“ og har angaaende de der anstillede hydrografiske Undersøgelser givet et Par foreløbige Meddelelser. I 1910 deltog jeg som Hydrograf i den af Forstander for Carlsberglaboratoriet, Dr. Johs. Schmidt ledede Ekspedition til Middelhavet, Marmara- og Sortehavet.

Under denne Ekspedition blev jeg af Beyen af Tunis udnævnt til Kommandør af Nichan-Iftikhar-Ordenen.

Over mine Undersøgelser i Middelhavet har jeg offentliggjort et Par mindre Arbejder i „Geografisk Tidsskrift“ 1910 og i „Bulletin de l'institut océanographique“, Monaco 1911; en samlet Bearbejdelse, „Hydrography of the Mediterranean and adjacent waters“ er publiceret i „Report on the Danish oceanographical Expeditions 1908—1910“, vol. I. 1912. En noget forkortet Udgave af sidstnævnte Arbejde: „Hydrografiske Undersøgelser i Middelhavet“ forsvarede jeg for den filosofiske Doktorgrad den 6. Maj 1913.

Fra Februar 1908 har jeg assisteret Prof. K. Prytz ved Bestemmelsen af Normaler til Brug for Justervæsenet ved Overgangen til det metriske System for Maal og Vægt.

Den 28. Oktober 1910 blev jeg gift med Carla Lützen, Datter af Justitsraad L. P. Lützen, Spjellerupgaard, og Hustru, f. Rojahn. Siden 1. Januar 1911 har jeg været ansat som videnskabelig Assistent ved Meteorologisk Institut.

VI.

Rasmus Hans Pedersen, Søn af Gaardejer Niels Pedersen og Hustru Maren, født Larsen, er født den 17. Juni 1870 i Farum Sogn.

I 1887 tog jeg Præliminæreksamen fra Birkerød Latin- og Realskole, var i det følgende Aar Huslærer i Jylland, tog i 1889 Skolelærereksamen, var atter Huslærer et Aar, kom derefter til København og blev i 1892 ansat som Lærer ved Københavns offentlige Skolevæsen, i hvis Tjeneste jeg siden har været.

I 1893 tog jeg Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestanstalt og i 1895 Artium. I de følgende Aar studerede jeg Psykologi, særlig Eksperimentalpsykologi, som jeg havde faaet Interesse for gennem Professor Alfr. Lehmanns Forelæsninger. Da det imidlertid blev mig klart, at jeg endnu manglede Kundskaber i Naturvidenskab og Matematik for at kunne faa det fulde Udbytte af dette Studium, afbrød jeg det for at studere Fysik og Matematik og tog i Vinteren 1902—03 Skoleembedseksamen

med Fysik som Hovedfag. Derefter vendte jeg atter tilbage til Eksperimentalpsykologien, offentliggjorde i 1907 i Forbindelse med Professor Alfr. Lehmann en Undersøgelse „Vejret og vort Arbejde“ (Det kgl. danske Vidensk. Selsk.s Skrifter, 7. Række, naturvidensk. og matem. Afd. IV, 2) og i 1913 Afhandlingen „Om individuelle sjælelige Forskelle“, for hvilken jeg den 20. Maj erhvervede den filosofiske Doktorgrad.

I 1908 ægtede jeg Ingeborg Andersen, Datter af Boghandler Axel Andersen og Hustru Jacobine, f. Rosenbeck.

VII.

Dr. phil. *Olaf Galløe's* Selvbiografi vil blive optaget i Festskriftet til Universitetets Aarsfest i 1914.

VIII.

Jeg, *Axel Emil Bisgaard*, er født den 23. Maj 1875 i København, opdraget som Plejesøn af min Farbroder, Niels Jørgen Bisgaard, paa Skalborggaard ved Aalborg.

Student 1893 (første Karakter). Lægevidenskabelig Forberedelseseksamen 1895 (første Karakter). Interesserede mig for Naturfagene, særlig Kemi, fortsatte dog med Medicinen (Embedseksamen Januar 1899, haud. I^{mi}).

Turnustjeneste 1903—04 paa det kgl. Frederiks Hospital og Oringe.

Indtil 1909 vikarieret og praktiseret, mest for at skabe mig en økonomisk Basis for senere Studier.

1909 Kandidat, 1911 Reservelæge ved St. Hans Hospital. Offentliggjorde herfra i fremmede og danske Tidsskrifter forskellige Afhandlinger. Min Disputats „Æggehvide-stofferne i Cerebrospinalvædsken og deres kliniske Betydning“ blev antaget den 3. Marts og forsvaret den 29. Maj d. A.

Studierejse Juli—August d. A. til det fysiologiske Institut i Halle a. S. (Abderhalden).

IX.

Jeg, *Vilhelm Edvard Jacob Andersen*, blev født den 31. Juli 1868 i Kastellet ved København. Min Fader, Oversergent ved

Ingeniørkorpset, H. P. E. Andersen, døde, da jeg var fire Maaneder gammel, og min Moder flyttede til sine Forældre i Næstved, hvor jeg voksede op. Efter at have gaaet i Realskolen dør kom jeg 14 Aar gammel til København paa en større Maskinfabriks Kontor; men da der snart efter blev Lejlighed til at forberede mig til Præliminæreksamen ved Næstved Realskole, kom jeg efter et Aars Forløb tilbage til mit Hjem og tog Eksamen i Sommeren 1885, hvorefter jeg læste til Studentereksamen (sproglig-historisk) ved Kursuset „København“. I 1888 blev jeg Student (1. Karakter), og i Sommeren 1894 tog jeg Skoleembedseksamen i Engelsk, Latin og Historie (Laud). I alle disse Aar havde jeg en trofast Støtte i Enkefru Krüger, hvis Hus var mig et Hjem; i de sidste halvtredie Aar af min Studentertid var jeg Regensalumne.

Fra September 1894 til Juli 1901 var jeg først Lærer ved, senere Medbestyrer af Hylleholt Kost- og Realskole, og fra 1901—03 bestyrede jeg Hørsholm Kostskole, hvorfra jeg 19. Aug. 1903 gik over i Statsskolen som Lærer (Adjunkt) ved Aalborg Katedralskole.

16. November 1895 blev jeg gift med Anna Cathrine Petersen, Datter af Skomagermester Th. Petersen og Hustru, Næstved. Vi har en Søn, nu 17 Aar gammel.

Jeg disputerede for den filosofiske Doktorgrad den 23. September 1913 med en Afhandling: Om Hjemfølelsens Indsats i det 18. Aarhundredes engelske Poesi.

X.

Jeg, *Hans Marius Hansen*, er født den 7. September 1886 i Faaborg som Søn af Skibsfører Hans Hansen og Hustru Hansine, f. Poulsen. Tog almindelig Forberedelseseksamen 1901 i Faaborg Realskole og matematisk-naturvidenskabelig Artium 1903 fra Lang & Hjorts Kursus. Begyndte at studere Naturhistorie, men opgav det i 2det Semester, da jeg i det fysiske Laboratoriums almindelige Kursus fik Interessen for Eksperimentalfysik vakt. Tog Filosofikum 1904 og Skoleembedseksamen med Fysik som Hovedfag i Januar 1909 (egregie).

Af megen Betydning for min Uddannelse var det, at jeg, medens jeg studerede, kom til at vikariere som Assistent ved Statsprøveanstalten, ved Finseninstitutets fysiske Laboratorium og ved den polytekniske Lærestalts fysiske Laboratorium. Den 1. Oktober 1908 ansattes jeg som Assistent ved sidstnævnte Laboratorium, hvilken Stilling jeg stadig har.

Foruden mindre Studierejser i 1910 til Berlin (Physikalisch-technische Reichsanstalt) og Uppsala og i 1913 til Göttingen og Tübingen har jeg haft Lejlighed til i 1911—12 at studere i Göttingen under Professor W. Voigt. I Sommersemestret 1911 var jeg immatrikuleret i Göttingen, men i de 2 følgende Semester var jeg ansat som Assistent ved Professor Voigts Institut. Her fuldførtes den eksperimentelle Del af mit Doktorarbejde.

En væsentlig Del af min Tid har iøvrigt været optaget af Arbejder i Anledning af den betydelige Udvidelse, det fysiske Laboratorium har faaet i Aarene 1907—12 ved en større ekstraordinær Bevilling. Herved har jeg især været beskæftiget med Anskaffelse og Indarbejden af Laboratoriets optiske Udstyr. Tillige har Indretningen af et Laboratorium til Udførelse af fysiske Prøver for Statsprøveanstalten lagt Beslag paa min Tid.

Jeg har skrevet: Vejledninger ved de fysiske Øvelser for Fabrikingeniører I. og II., flere Oversigtsartikler, Referater o. l. i Fysisk Tidsskrift og sammen med Professor W. Voigt en foreløbig Meddelelse om enkelte af Resultaterne af mit Göttingerarbejde (Phys. Zeitschr. 13, S. 217, 1912). Fra September 1913 er jeg Redaktør af Fysisk Tidsskrift.

I 1909 ægtede jeg Helga Ingeborg Vahl, Datter af afdøde Provst Jens Vahl og Hustru Emilie, f. Worm.

Bedømmelserne over Prisaftandlingerne for 1912.

I. De retsvidenskabelige Aftandlinger.

Som Besvarelse af den for Aaret 1912 udsatte juridiske Prisoftave: „Testamentarvens historiske Udvikling i dansk Ret indtil Forordning 21. Maj 1845“ er indkommet to Aftandlinger.

Den ene af disse, som er mærket ×, er et meget smukt og lovende Arbejde, der vidner fordelagtig om Forfatterens videnskabelige Evner og Modenhed. Forfatteren har ikke blot med Flid og Grundighed sat sig ind i sit Emne, men ogsaa nedlagt megen selvstændig Tænkning i Behandlingen af det. Han er i Besiddelse baade af historisk Sans og af en klar juridisk Opfattelse, og han viser Evne saavel til indtrængende Analyse af Kilderne som til Udredning af Sammenhængen mellem de forskellige historiske Fænomener. Hans Arbejde, der i formel Henseende udmærker sig ved Klarhed og Elegance, har derfor ogsaa næsten helt igennem givet smukke og betydningsfulde Resultater. Overfor disse Fortrin kan det vel anføres, dels at Aftandlingen ikke fremdrager synderlig meget nyt Kildestof — Forfatteren holder sig i det væsentlige til de lettere tilgængelige trykte Kilder og har heller ikke noget helt udtømmende Kendskab til Litteraturen — dels at enkelte Sider af Emnet ikke er komne fuldt ud til deres Ret, men til Trods herfor maa vi af de ovennævnte Grunde finde Aftandlingen ubetinget værdig til den udsatte Pris.

Den anden Afhandling, der er forsynet med et Motto af Innocens III's Brev til Absalon af 16. November 1198, er ogsaa et flittigt og i visse Henseender anerkendelsesværdigt Arbejde. Forfatteren har sat sig godt ind i den særlige Litteratur, som vedrører hans Emne, og ligeledes i den vigtigste Del af det trykte Kildestof, af hvilket han dog ingenlunde har faaet alt med, hverken for Middelalderens eller for den senere Tids Vedkommende, og han har i det hele benyttet baade Litteratur og Kilder paa en skøn som og forstandig Maade. Det er da ogsaa lykkedes ham at give et Billede af Udviklingen, der indeholder mange rigtige Træk, undertiden ogsaa saadanne, som Forfatteren af den første Afhandling ikke har faaet med, og Læsningen af hans Arbejde er derfor ingenlunde uden Udbytte. Paa den anden Side lægger han ingen større Evne til selvstændig Forskning for Dagen. Hans Undersøgelser er ofte famlende, ikke sjældent uklare, og har paa adskillige Punkter ført ham til Resultater, der sikkert ikke lader sig forsvare. Arbejdet, der er temmelig kortfattet, gør derhos i det hele et noget ufærdigt Indtryk; særlig gælder dette om det sidste Afsnit omhandlende Perioden efter Danske Lov. Af disse Grunde kan vi ikke finde denne Afhandling værdig til Prisen, men mener dog, at den bør belønnes med et Accessit.

København, i Maj 1913.

Jul. Lassen. Carl Torp. V. Bentzon.
H. Munch-Petersen. Poul Johs. Jørgensen. Knud Berlin.

Ved Navnesedlernes Aabning fandtes Forfatterne at være:
 Af den første Afhandling Cand. mag., Stud. jur. Kr. Sindballe
 og af den anden Afhandling Stud. jur. Sven Peter Duurloo.

II. De filosofiske Afhandlinger.

Til Besvarelse af den udsatte Opgave (Forholdet mellem Etik og Sociologi, med Henblik paa den nyere Litteratur om dette Emne) er indkommet fire Afhandlinger.

En af disse Afhandlinger har til Motto: „Es wird die Aufgabe einer jüngerer Generation seine Philosophie nicht mit Hilfe der Naturwissenschaften, sondern durch dieselben zu studieren“ (Rolph). I Overensstemmelse med dette Motto giver Forfatteren en Skizze af den moderne Udviklingslære i dennes seneste Faser og finder som Resultat, at selv om Kampen for Tilværelsen ikke forklarer Arternes Udvikling, saa bevarer den dog sin faktiske Betydning for Udviklingen af højere Evner. I en Fremstilling, der lider af mange Gentagelser og ikke viser sig at bygge paa grundigt Kildestudium, søger Forfatteren saa at give en biologisk Besvarelse af det stillede Spørgsmaal. Uagtet han erklærer, at Sociologien er en selvstændig Videnskab, bestemmer han dog Forholdet mellem Etik og Sociologi saaledes, at hin stiller Maalet og denne søger Midlerne. Hans Begreb om Sociologi er i det hele ikke meget tydeligt. Skønt alle Sociologer er enige om at opfatte den som en rent teoretisk Socialvidenskab, der blot spørger efter Aarsager, ikke efter Formaal, tillægger Forfatteren den dog den Opgave at lede Slægtens Udvikling i en bestemt Retning. — Den nyere Diskussion om Spørgsmaalet synes Forfatteren ikke at kende. — Afhandlingens Mangler er i det hele saa væsentlige, at vi ikke kan tilkende den nogen Belønning.

En anden Afhandlings Motto er: „Aldrig i Hvile“. Denne Afhandling røber en Forfatter, som har baade Livserfaring og Læsning. Der gøres mange træffende Bemærkninger om praktiske og teoretiske Spørgsmaal. Men Fremstillingen er springende og aforistisk og ikke gennemført efter en klar og tydelig Plan. Forfatteren nævner mange forskellige Forfattere, snart med Tilslutning, snart med Kritik, men da han som oftest ikke giver bestemte Litteraturhenvisninger, er det ikke muligt at prøve Grundigheden af hans Kendskab til dem. Uagtet det er Forfatterens Mening at ville prøve Etik og Sociologi hver for sig, før han sammenligner dem, indblander han dog uvilkaarligt etiske Bedømmelser i det sociologiske Afsnit. Det Kapitel, der handler om Etik, er det betydeligste,

navnlig øves der her en en ofte træffende Kritik af forskellige Teorier. Og i Slutningsafsnittet, der desværre er meget kort, angives klare principielle Synspunkter, der, hvis de havde været mere gennemførte, og hvis de paa naturlig Maade havde været forberedte ved de foregaaende Afsnit, vilde have kunnet give Afhandlingen den Holdning og Klarhed, den nu savner. — Trods de omtalte Fortrin kan vi ikke tilkende Afhandlingen nogen Pris.

En tredie Afhandling har et Motto af Fouillie: *Ce sont les faits qui ont fini par faire naître etc.* I sine første Afsnit søger Forfatteren at vise, at den universelle Utilitarianisme afgiver det eneste Grundlag for en Etik, der kan fastholdes uden Modsigelse. Derefter søger han ad induktiv Vej (dog med Optagelse af et „spekulativt Element“, hvis Herkomst han ikke undersøger) at vise, at en saaledes udviklet Etik ogsaa er ubetinget gyldig. Han kommer meget hurtigt og uden Drøftelse af forskellige Vanskeligheder til dette Resultat, om hvilket han stærkt betoner, at det er naaet ad rent psykologisk Vej. Han overser her, at Spørgsmaalet om Etikens Forhold til Psykologien frembyder Vanskeligheder, der er analoge med dem, Forholdet mellem Etik og Sociologi frembyder. Kun hvad den konkrete, praktiske Etik angaar, indrømmer han sociologiske Forudsætningers Nødvendighed. Idet Forfatteren derefter gaar over til at undersøge Muligheden af at udlede hele Etiken af Sociologien, giver han en træffende Kritik af forskellige Forfattere, der har udtalt sig i denne Retning; især er Karakteristiken og Kritiken af Levy Brühl slaaende. Det er tillige et Fortrin, at Sociologien i denne Afhandling opfattes som en strengt teoretisk og objektiv Videnskab, hvis Resultater ikke kan ændres ved etiske Postulater. Derved træder Problemet hos denne Forfatter tydeligere frem end hos de to foregaaende, og der gives adskillige Bidrag til dets Belysning. Afhandlingen er trættende at læse paa Grund af de mange uoversatte Citater, der er indsatte i Teksten, men den røber baade Litteraturkendskab og selvstændig Eftertanke, og vi kan tilkende den et Accessit.

Den fjerde Afhandlings Motto er: „Homo duplex“. Denne Afhandling udmærker sig først og fremmest ved en fortrinlig Disposition. Der vises, hvorledes etiske Ideer efterhaanden løsnes fra den Sammenhæng med sociale Overleveringer og Sædvaner, som de skylder deres første Tilblivelse, og hvorledes Etiken derefter ad forskellige Veje stræber at blive et selvstændigt Fag, en normativ Videnskab, med Tilbøjelighed til at anvende deduktiv Metode. Som Reaktion derimod opstaar den sociologiske Lære om Moralens stadige sekundære Karakter i Forhold til den sociale Udvikling. Naar der nu fra denne Side forsøges Opstilling af en Etik paa sociologisk Grundlag, saa fremtræder den store Vanskelighed, som Forfatteren træffende paaviser, hvorledes den blotte Beskrivelse eller Konstatoren af Fakta kan føre til Opstilling af Normer. I et tredie Hovedafsnit viser Forfatteren paa en i flere Henseender ny Maade, at det Problem, som Forholdet mellem Etik og Sociologi stiller, ikke er et ganske specielt Problem, men hænger sammen med mere omfattende Spørgsmaal, særlig med Forholdet mellem objektiv Videnskab og subjektiv Værdi, med Forholdet mellem Samfund og Individ og med Forholdet mellem Forskningen efter Aarsagsforhold og personlig Udfoldelse af Energi. — Under Gennemførelsen af denne klare Disposition i det Enkelte lægger Forfatteren stor Lærdom og kritisk Sans for Dagen. Skønt alle Afsnit ikke er gennemarbejdede i lige Grad, og skønt der er Indvendinger at gøre mod forskellige Enkeltheder, finder vi dog Afhandlingen værdig til at belønnes med Universitetets Guldmedaille.

Den 30. April 1913.

Harald Hoffding. K. Kroman. Cl. Wilkens.

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren af den fjerde Afhandling at være Cand. jur. Georg Cohn. Forfatteren af den tredje Afhandling havde kun ønsket Navnesedlen aabnet, saafremt Afhandlingen opnaaede Prisen.

III. De historiske Afhandlinger.

Af Universitetets Prisopgave i Historie for Aaret 1912 „Den augustenborgske Hertugslægts Forhold til den danske Krone og det danske Kongehus i Tiden fra 1786 til Udstedelsen af det aabne Brev 1846“ er der indkommet tre Besvarelser.

Den første af disse med Motto af Are Frodes Islendingabók: „Men hvis noget i disse Efterretninger er urigtigt, da er det Skyldighed at foretrække, hvad der ved Prøvelse viser sig sandest“ gaar noget videre end Opgaven var stillet, da den giver en mere almindelig biografisk Skildring af Hertugerne. Forfatteren undersøger med Klarhed og kritisk Skarphed det hele Stof, som foreligger til Belysning af Spørgsmaalet, saavel de egentlige Kilder som tidligere Forfatteres Fremstillinger; han har ogsaa raadspurgt en Del utrykte Breve. Og Forfatteren viser sig som Herre over Behandlingen af det omfattende Materiale; med godt psykologisk Blik forstaar han at opfatte saavel Personlighederne som de forskellige Meddelesers ulige Standpunkter, ogsaa i det sproglige Udtryk kommer personlig Varme og Ejendommelighed til Orde. Stundom kan vel Forfatterens Udtalelser blive for subjektive eller for skarpe i deres Form, men ofte fremsætter han rammende Kritik af de handlende Personer eller belyser træffende Forgængeres Fremstilling. Skildringen af det yngre Slægtled, Hertug Christian August og Prinsen af Noer, har han i mindre Grad uddybet, og han er her mindre selvstændig. I sin Helhed maa dog denne Afhandling siges at give en fyldestgørende Besvarelse af Opgaven og at være fuldstændig værdig til Prisen.

Den anden Afhandling med Motto „Perseverando“ gaar paa en lignende Maade som den første noget videre end Spørgsmaalet krævede; den er større af Omfang end den første, men ogsaa bredere i sin Behandlingsmaade, noget tung og gentagende i sin Fremstilling, og Kontrollen med Renskriftens Korrekthed er forsømt i en utilladelig Grad. I Undersøgelsernes Grundighed staar den ikke tilbage for den første Afhandling. Ved sin sindrige Arbejdsmaade lykkes det Forfatteren

at fremdrage nye Synspunkter for Undersøgelsen og at se en Sags ulige Sider i flere Tilfælde, hvor den første Forfatter for hurtigt har taget Standpunkt. Hele den hidhørende Litteratur er behandlet med Omhu, og der findes rundt om Betragtninger af Værdi. Vi maa derfor anse ogsaa denne Afhandling for fuldt værdig til at opnaa Guldmedaillen.

Om den tredie Afhandling — med Motto „Anno 1813“ — udtaler Forfatteren selv, at han ikke har kunnet naa at fuldføre den. Han har for de betydningsfulde Begivenheder 1809—10 maattet lade vigtige Kilder ubenyttede, og for Tiden efter 1814 er meget af den hidhørende Litteratur ikke bleven raadspurgt. Fremstillingen er ogsaa for spredt og opregnende, og i Karakteristiken af Personlighederne naar Forfatteren ikke dybt. Vi kan anerkende Forfatterens interesserede Bestræbelser for at løse Opgaven og hans søgende Flid, men vi kan paa Grund af de anførte Mangler ikke tildele Afhandlingen nogen Belønning.

Den 15. Maj 1913.

Joh. Steenstrup.

Kr. Erslev.

Aage Friis.

Ved Navnesedlernes Aabning fandtes Forfatterne at være: Af den første Afhandling Cand. mag. Holger Nielsen og af den anden Afhandling Cand. mag. Ludvig Thorvald Krabbe.

IV. Den klassisk-filologiske Afhandling.

Som Besvarelse af Prisopgaven i klassisk Filologi: „Ornamentiken i det attiske Vasemaleri i 6te og 5te Aarhundrede, dens Oprindelse og Udvikling“ er der indkommet en Afhandling med Motto: „Es entwickelt sich die hellenische Ornamentik niemals sprungweise und willkürlich, sondern stets mit der Logik eines organischen Wachstums“ (Jhs. Böhlau).

Afhandlingen, der er ledsaget af omhyggeligt udførte og meget oplysende Tegninger, fremtræder i en særdeles tiltalende ydre Form, Sproget er godt og klart, og Forfatteren er i Besiddelse af megen Fremstillingsevne. Men Besvarelsen gaar,

som Forfatteren selv antyder i Indledningen, noget udenom Kærnen i den stillede Opgave.

Efter dennes Ordlyd og Indhold var den naturlige Fremgangsmaade ved Besvarelsen den først at registrere Ornamentforraadet paa de yngste Vaser indenfor det opgivne Tidsrum og dernæst at gøre Rede for dets Udvikling og Anvendelse indenfor dette, for saa tilsidst at paavise hvert enkelt Ornaments Herkomst og den Form, hvori det 6te Aarhundredes attiske Vasemaleri har modtaget det. Forfatteren er gaaet den modsatte Vej. Han begynder med et udførligt Afsnit om Lotos og Palmette udenfor Grækenland, og efter et Afsnit om Mæanderens Forhistorie behandler han tidlig græsk Vaseornamentik. En stor Del af disse Afsnit falder udenfor Opgavens Ramme eller er i hvert Fald behandlet langt udførligere, end denne krævede. Overfor de vanskelige og omstridte Spørgsmaal, Forfatteren her kommer ind paa, viser han vel gennemgaaende sundt Omdømme og Kritik, men væsentlige ny Bidrag til deres Løsning har han ikke givet. Og hans Fremgangsmaade har medført det højst uheldige Forhold, at kun c. en Trediedel af Afhandlingens 130 Sider kommer ind paa Hovedsagen i den stillede Opgave. De to sidste Afsnit, Ornamentiken paa Vaser med sorte og med røde Figurer, giver ganske vist en god og forstandig Oversigt over det opgivne Tidsrums Vaseornamentik i dens Hovedtræk, selv om Forfatteren undertiden indlader sig paa usikre og lidet naturlige Konstruktioner af enkelte Ornamenters Genesis. Men de indledende Kapitler har taget saa megen Plads og Tid, at det, som skulde have været Hoveddelen, kun er blevet en Skizze, der lader vigtige Spørgsmaal helt eller delvis ubesvarede; Forfatteren har saaledes ikke kunnet gaa ind paa en detailleret Undersøgelse af de enkelte Vasemalers Anvendelse af det overleverede Ornamentstof, hvad der vilde have frembudt megen Interesse og bragt betydelige Resultater; han har heller ikke kunnet tage tilstrækkeligt Hensyn til de enkelte Ornamenters Plads paa Vasen og deres Forhold til dennes Form.

Til vor Beklagelse kan vi derfor ikke betragte Afhandlingen som en fyldestgørende Besvarelse af Opgaven.

Men bortset fra den uheldige Disposition har Afhandlingen betydelige Fortrin. Ikke blot vidner den om overordentlig Flid og Omhu og om et udstrakt Kendskab til arkæologisk Litteratur og Materiale; men den viser ogsaa afgjorte Anlæg for videnskabelig Forskning og en ikke ringe Selvstændighed i Opfattelsen. Forfatteren har et sundt Blik for Ornamentikens Væsen og Vilkaarene for dens Udvikling og lader sig ikke forvirre af ubegrundede Hypoteser og søgte Teorier; han arbejder grundigt og med stor Nøjagtighed baade i Iagttagelsen og i Benyttelsen af Litteraturen. Naar hertil kommer Fremstillingens ovenfor nævnte Fortrin, tager vi ikke i Betænkning at erklære Afhandlingen for fuldkommen værdig til et Accessit.

Den 19. April 1913.

A. B. Drachmann. M. Cl. Gertz. J. L. Heiberg.

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være Stud. mag. Johs Balthazar Brøndsted.

V. Den nordisk-filologiske Afhandling.

Som Besvarelse af Prisspørgsmaalet i nordisk Filologi: „Skildring af et dansk Almuesmaal, især med Hensyn til Lyd- og Bøjningslære“ er der indkommet en Afhandling med Motto af Bacon: „Citius emergit veritas ex errore quam ex confusione“.

Forfatteren beskriver Maalet i Stavning Sogn (Bølling Herred, Ringkøbing Amt). Foruden den udtrykkelig forlangte Oversigt over Lyd- og Bøjningslæren giver han en Samling af særlig mærkelige Dialektord samt en Fortegnelse over Ord fra Litteratursproget, som fattes i det beskrevne Almuesmaal. Endelig gives et Par, dog meget kortfattede Sprogprøver.

Forfatteren oplyser ikke, hvorledes han har erhvervet sin Indsigt i Maalet, om det udelukkende er sket ved Eksamination paa Stedet, eller om han selv har talt det som „Modersmaal“. Det sidste er sandsynligst, da han gennemgaaende

viser sig at have et meget sikkert Kendskab til Sognets Sprogbrug, og hans Oplysninger er, saavidt vi kan kontrollere dem, utvivlsomt paalidelige. Da Forfatteren fremdeles beskriver Maalet paa en indgaaende Maade og meddeler en rig Eksempelsamling, maa det siges for saa vidt at være lykkedes ham at give en god Skildring af dette interessante vestjyske Almuesmaal, som ikke før har været beskrevet.

De Mangler, som klæber ved Afhandlingen, hænger især sammen med, at Forfatteren kun i ringe Grad kaster sit Blik ud over Sognets Grænser. Hans Litteraturkundskab synes at være meget ringe: Han nævner kun: Feilbergs Ordbog, Jespersens Afhandling „Dania's Lydskrift“ og (én Gang) Thorsens „Nørrejysk Lydlære“. Derimod er der intet Spor af, at Forfatteren har kendt selv saa vigtige Værker som K. J. Lyngbys Skrifter, Jensens Bog om Vendelbomaal og Bennickes og Kristensens Kort over danske Folkemaal. Forfatterens sproghistoriske Syn naar heller ikke synderlig vidt. I Lyd- og Bøjningslæren — men næsten slet ikke i Ordsamlingen — belyser han de vestjyske Ord især ved Hjælp af de mest nærliggende Ord i oldislandsk, nydansk og mellemnedertysk; derimod gør han forholdsvis sjælden Brug af gammeldansk; han nævner f. Eks. ikke Jyske Lov, ligesom han helt har forsomt at bruge den interessante Kilde til Kundskab om Egnens Sprog i ældre Tid, som man har i de middelalderlige Diplomer fra Harsyssel (O. Nielsen: „Gamle jyske Tingsvidner“ og „Harsyssel's Diplomatarium“). En Følge af denne Mangel paa sprogligt Vidsyn er, at Forfatteren ikke har bestemt Stavning-Maalet i Forhold til andre danske (f. Eks. de nærstaaende sønderjyske) Almuesmaal, hvad der ganske vist heller ikke var forlangt, men dog havde været ønskeligt. I Enkelthederne har Forfatteren ogsaa begaaet en Del Fejl og Misforstaaelser, hvoraf nogle endda kunde have været undgaaede ved en omhyggeligere Brug især af Feilbergs Ordbog. En væsentlig Mangel er det endelig, at Forfatteren ofte lader sig nøje med blotte Opregninger, hvor almindelige Regler („Lydlove“) med Lethed kunde have været formulerede.

Af disse Grunde mener vi ikke at kunne tilkende Forfatteren Prisen, medens vi, i Betragtning af hans Flid og Afhandlingens utvivlsomme Fortrin, anser ham for fuldt ud værdig til Accessit.

20. Februar 1913.

Finnur Jónsson. *Verner Dahlerup.*

Vilh. Andersen.

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være Stud. mag. Holger Sandvad.

VI. Den fysiske Afhandling.

Som Besvarelse af Universitetets Prisspørgsmaal i Fysik og Kemi for Aaret 1912 er indkommet en Afhandling. Mærke H. + E.

De tre i Opgaven stillede Spørgsmaal

- 1) om Molerprøvernes Gennemtrængelighed for Luftarter og mulige Oplysninger derudfra om Porerne Størrelse,
- 2) om Prøvernes Vægtfylde,
- 3) om deres Udvidelse ved Varmen

er alle tilfredsstillende besvarede, og delvis er de besvarede i et Omfang, som overskrider betydeligt, hvad der kunde forlanges.

Forfatteren har fundet sindrige eksperimentale Metoder, grundede for en stor Dels Vedkommende paa en omfattende teoretisk Indsigt, og han har benyttet dem med ædrueligt Blik for Rækkevidden af de vundne Resultater overfor det for almindelige videnskabelige Metoder lidet tilgængelige Materiale.

Forfatterens Antagelser paa Grundlag af de foretagne Undersøgelser om det brændte Molers Bygning maa anses for vel begrundede, om det end ikke er lykkedes ham at finde en tilfredsstillende Forklaring paa den paafaldende store Gennemtrængelighed for Luft hos en enkelt af de undersøgte Lerprøver.

Idet Arbejdet vidner om betydelig Dygtighed ved Udførelsen af et eksperimental fysisk Arbejde og ved den teoretiske Diskussion af Resultaterne, anser vi Besvarelsen for værdig til at belønnes med Universitetets Guldmedaille.

8. April 1913.

Einar Bülmann. *J. N. Brønsted.* *Martin Knudsen.*

Julius Petersen.

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være
Cand. mag. Sophus Weber.

Universitetets Prisspørgsmaal for Aaret 1914.

1. THEOLOGI.

Efter en Paavisning af de forskellige Opfattelser af Gudsriget indenfor Kirken fremstilles Grundtankerne i Jesu Moral og deres Betydning for den humane og kulturelle Samfundsudvikling.

2. RETSVIDENSKAB.

At belyse Udviklingen af dansk Rets Statsborgerretsbegreb og dets Stilling til de vigtigste andre Landes nu gældende Statsborgerretsbegreb.

3. STATSVIDENSKAB.

En Redegørelse for det økonomiske Forhold mellem Danmark og Island.

4. LÆGEVIDENSKAB.

De i Purkinjes Arbejde: Beobachtungen und Versuche zur Physiologie der Sinne Bd. I og II indeholdte Iagttagelser af endoptiske Fænomener ønskes kritisk gennemgaaede paa Grundlag af egne Undersøgelser.

5. FILOSOFI.

Forholdet mellem Etik og Religion.

6. HISTORIE.

En kritisk Vurdering af de islandske Sagaers Efterretninger om Danmark i Tiden fra Svend Tveskægs Død til Erik Ejegods Død.

7. KLASSISK FILOLOGI.

Seneca, Quaestiones Naturales VI Bog (de terrae motu) oversættes og forsynes med en kritisk og eksegetisk Kommentar.

8. ØSTERLANDSK FILOLOGI.

En sproghistorisk Undersøgelse af Verbernes Fortidsformer i Pāli.

9. NORDISK FILOLOGI.

Der ønskes en grundig Undersøgelse af og en nøjagtig Oversigt over Lydforholdene i den ældre Skjaldedigtning til omkr. 1100, hvorved den ældre Række af Eddadigte ogsaa, saavidt muligt, bør benyttes.

10. ROMANSK FILOLOGI.

En Undersøgelse af Nægtelsernes Brug i moderne Fransk, som den fremtræder i Litteraturen efter 1870, med fornødent Hensyn til Talesproget.

11. ÆSTHETIK.

Det Ibsenske Dramas Stil og Teknik, æstetisk og litterær-historisk belyst.

12. MATHEMATIK OG ASTRONOMI.

Der ønskes en teoretisk og numerisk Undersøgelse af Bevægelsen for en af Jupitergruppens Planeter.

13. FYSIK OG KEMI.

A. Den kvantitative Bestemmelse af Svovlsyre som Baryumsulfat vanskeliggøres som bekendt af den Omstændighed, at Baryumsulfatet ved Fældningen har stor Tilbøjelighed til at „rive de forskellige tilstedeværende Stoffer med ned“. Denne Nedrivning har muligvis forskellige Aarsager og kan give Anledning til store saavel positive som negative Fejl.

Der ønskes nu en litterær Gennemgang af de vigtigere Arbejder, der foreligger om dette Emne, samt en paa selvstændige Forsøg støttet Opklaring af Fejlens Natur og Størrelse under forskellige Omstændigheder og endelig en Angivelse af en almengyldig Metode til Svovlsyrebestemmelse, hvor Ana-

lysens Svovlsyremængde til Slut haves som rent Baryumsulfat — eller eventuelt en Angivelse af en Metode efter andre Principer.

B. Der ønskes en Række Undersøgelser til Bestemmelse af Kvægsølvets Kapillardepression i Glasrør, hvis Diameter er mellem 1 og 3 cm. Af de fundne Resultater beregnes en Tabel, der angiver Kapillardepressionens Afhængighed af Rørdiameteren og Meniscushøjden. Resultaterne sammenlignes med tidligere Bestemmelser.

14. NATURHISTORIE.

Denudationens Størrelse indenfor eet eller flere danske Vandløbs Omraader ønskes belyst ved Maalinger af den stedfindende naturlige Transport af fast og opløst Materiale. Maalingerne maa foretages paa hensigtsmæssig valgte Tidspunkter i Løbet af mindst eet Aar, og der maa gøres Rede for de meteorologiske og lokale Forhold, som kommer i Betragtning ved Bedømmelsen af Maalingsresultaterne.

Anmærkn. Besvarelserne af Opgaverne skal affattes paa Dansk eller paa Latin, efter Forfatterens frie Valg. Afhandlingerne skal være skrevne med en tydelig Haandskrift; de maa kun betegnes med Motto eller Mærke, medens Forfatterens Navn, Fødselsdag og -aar skal angives i en vedlagt lukket Konvolut, der er betegnet med samme Motto eller Mærke som Afhandlingen, og indsendes til Universitetets Rektor inden 15. Jan. 1915, med Undtagelse af Besvarelserne af den naturhistoriske Opgave, til hvis Indlevering Tiden staar aaben indtil 15. Jan. 1916. Adgangen til at deltage i Konkurrencen om Prismedaillen er ikke indskrænket til akademiske Borgere, men staar aaben for enhver som paa den Tid, Prisopgaven besvares, ikke er over 30 Aar og heller ikke har opnaaet fast kongelig Ansættelse. Paa Ydersiden af ovennævnte Konvolut maa findes følgende Erklæring: „Ved Afgivelsen af denne Besvarelse er Forfatteren ikke fyldt 30 Aar og har ikke opnaaet fast kongelig Ansættelse“. Forefindes denne Erklæring ikke, vil Afhandlingen ikke blive bedømt.

De indleverede Eksemplarer af Besvarelserne indlemmes i Universitetets Arkiv.

Universitetets Aarsfest vil blive afholdt i Universitetets Festsal Onsdagen den 12. November Kl. 12. Talen holdes af Universitetets Rektor, Professor, Dr. phil. & sc. & jur. Hector F. E. Jungersen, der derefter vil proklamere Candidati medicinæ Carl Henrik Permin, Axel Valdemar Neel, Sigurd Eriksen Kjærgaard og Axel Emil Bisgaard som Doktorer i Medicinen, Candidati magisterii Jacob Peter Jacobsen, Jens Nicolaj Nielsen, Rasmus Hans Pedersen, Mag. sc. Olaf Galløe, Adjunkt, Cand. mag. Vilhelm Edvard Jacob Andersen og Cand. mag. H. M. Hansen som Doktorer i Filosofien samt overrække Cand. mag., Stud. jur. Kr. Sindballe, Cand. jur. Georg Cohn, Cand. mag. Holger Nielsen, Cand. mag. Ludvig Thorvald Krabbe og Cand. mag. Sophus Weber Universitetets Guldmedaille, hvorefter han overgiver Rektoratet til den for næste Aar valgte Rektor, Professor J. C. Jacobsen. Samtidig overtages Dekanatet i det theologiske Fakultet af Professor O. V. Ammundsen, i det rets- og statsvidenskabelige af Professor Poul Johs Jørgensen, i det lægevidenskabelige af Professor, Dr. med. J. C. Bock, i det filosofiske af Professor, Dr. phil. A. B. Drachmann og i det matematisk-naturvidenskabelige af Professor, Dr. phil. H. P. Steensby.

Ved Festen afsynger Studentersangforeningen den til Universitetets Aarsfest forfattede Kantate af Forfatteren Niels Møller med Musik, komponeret af Kapelmester Carl Nielsen.

Videnskabens og vor Højskoles Venner og Velyndere indbydes ved dette Skrift til at deltage i Festen i Forening med Højskolens Lærere og Studerende.

København, den 4. November 1913.

Under Universitetets Segl.

